

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
DARBO TEISĖS IR SOCIALINĖS SAUGOS KATEDRA**

**VILMA PRISEVIČIENĖ
MAGISTRATŪROS STUDIJŲ
DARBO IR SOCIALINIO APRŪPINIMO TEISĖS PROGRAMA
Studijų programos kodas 62101S101**

**KARIŲ SOCIALINĖS GARANTIJOS LIETUVOJE
Magistro baigiamasis darbas**

Darbo vadovas –
lekt. Jovita Litvaitienė

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	2
1. KARIO STATUSAS	6
2. KARIŲ SOCIALINĖS GARANTIJOS LIETUVOJE	9
2.1. Darbo užmokestis kaip pagrindinis motyvacinis veiksnys	11
2.2. Maitinimo išlaidų piniginei kompensacija (maistpinigiai)	15
2.3. Gyvenamųjų patalpų nuomos išlaidų kompensacija (butpinigiai), gyvenamųjų patalpų suteikimas	15
2.4. Tarnybinių kelionių bei persikėlimo išlaidų kompensavimas	17
2.5. Premijos	18
2.6. Atostogos	19
2.7. Ligos pašalpa	20
2.8. Sveikatos priežiūra	21
2.9. Garantijos kariams, dalyvaujantiems tarptautinėse operacijose	24
2.10. Karių socialinis draudimas	26
2.11. Teisė į valstybinę kario pensiją	28
2.12. Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų	31
2.13. Kompensacijos kario žūties ar sveikatos sutrikdymo atveju	33
2.14. Kitos garantijos	35
3. IŠLEIDŽIAMŲ Į ATSARGĄ KARIŲ SOCIALINIO PRISITAIKYMO, MEDICININĖS REABILITACIJOS BEI PROFESINIO ORIENTAVIMO Į KITAS VEIKLOS SRITIS PROGRAMA	39
3.1. Medicininės rehabilitacijos priemonės	41
3.2. Darbo rinkos įstaigos, teikiančios atsargos kariams socialinio prisitaikymo bei profesinio orientavimo paslaugas	43
3.2.1. Teritorinių darbo biržų teikiamos priemonės	43
3.2.2. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos teritorinių padalinių teikiamos priemonės	46
3.3. Programos tyrimas	48
3.3.1. Tyrimo rezultatų analizė	49
3.4. Programos efektyvumo įvertinimas	59
3.5. Programos probleminės sritys	60
3.6. Kitų NATO šalių, kurios vykdo analogiškas programas, patirtis	62
IŠVADOS	63
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
SANTRAUKA	72

IVADAS

Temos aktualumas. Valstybėje vykstantys demografiniai procesai, didėjanti emigracija, konkurencija tarp valstybinio ir privataus sektorių darbo rinkoje lemia personalo nestabilumą ir karinėje organizacijoje.

Karo tarnyba yra specifinė veiklos sritis, pasižyminti prastesne tarnaujančių asmenų gyvenimo kokybe. Tokią situaciją lemia statutinis pavaldumas, rizika sveikata ir gyvybe, didesnė psichologinė įtampa, griežta atsakomybė, įvairūs, su tarnyba susiję, apribojimai. Karių darbo diena nenormuota, esant poreikiui, jie turi būti pasiruošę tarnauti 24 valandas per parą. Taigi kariuomenės institucijoms svarbu tapti kuo patrauklesnėmis, gebančiomis konkuruoti darbo rinkoje. Karių atliekamų pareigų svarba ir rizikos laipsnis įpareigoja valstybę skirti šiai socialinei grupei daugiau dėmesio, kompensuoti su šia tarnyba susijusius nepatogumus teisės aktais reglamentuojamomis socialinėmis garantijomis. Jeigu bus neužtikrintos adekvačios socialinės garantijos karinėje organizacijoje, ateityje bus vis sunkiau pritraukti naujų darbuotojų bei išsaugoti jau esamus.

Problema. Kiekvienais metais į atsargą išleidžiama apie 200 karių, kurių vidutinis amžius yra 47 metai (žr. 1 priedą). Kadangi į atsargą išeina darbingo amžiaus asmenys, buvusiam kariui reikia prisitaikyti prie naujos darbo aplinkos, civilinio gyvenimo būdo; žymiai pablogėja jo šeimos materialinė padėtis, pasikeitęs gyvenimo ritmas sukelia psichologinių problemų, o buvusi tarnyba, susijusi su nuolatine įtampa, rizika, pavojumi gyvybei, kai kuriems iš jų sukelia sveikatos sutrikimų. Šie darbingo amžiaus asmenys pasigenda veiklos, jų sukaupta tarnybos patirtis, profesinis potencialas, žinios, išsilavinimas galėtų būti panaudoti dirbant kitokius darbus.

Dėl šių priežasčių nuo 2006 m. sausio 1 d. vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnai ir kariai, kurie išėjo į pensiją ar buvo išleisti į atsargą ir kurie turi teisę gauti valstybinę pensiją, gali pasinaudoti *Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės rehabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programa*¹ (toliau – Programa arba Socialinio prisitaikymo programa). Šioje Programoje numatyta, kad kiekvienas karys, jeigu jo tarnyba nustatyta tvarka nebus pratęsta, prieš 6 mėnesius iki išleidimo į atsargą, turi būti informuojamas apie numatomą jo išleidimą bei galimybę dalyvauti Programoje. Kariams, pareiškusiems norą joje dalyvauti, pasiūlomos krašto apsaugos sistemos sveikatos priežiūros įstaigų paslaugos (konsultacija, psichologo paslaugos,

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. 1030 „Dėl Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės rehabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos sukūrimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4128.

reabilitacija), taip pat jie gali būti nusiųsti pas Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos ir / ar Lietuvos darbo biržos specialistus, kurie padeda persikvalifikuoti ir / ar įsidarbinti. Visos Programoje numatytos paslaugos kariams suteikiamos nemokamai.

Prieš metus atlikto tyrimo duomenimis², dauguma besirengiančių išeiti į atsargą karių tvirtino, kad Programa yra būtina ypač tiems kariams, kurie kariuomenę palieka būdami jaunesnio amžiaus. Atlikus karių apklausą paaiškėjo, kad išėjimo į atsargą klausimas jiems kelia nerimą, kad Programa jie nelabai pasitiki. Tai, jog Socialinio prisitaikymo programa neveiksminga, nes kariams sudėtinga ja pasinaudoti, patvirtina ir Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) Personalo ir socialinės saugos departamento turima informacija.

Ištirtumas. Karių socialinių garantijų ypatumai mažai ir nenuosekliai analizuoti. Nagrinėtos tik išėjusių į atsargą karių socialinės garantijos, o tarnaujančių karių socialinės garantijos iš viso neanalizuotos.

Viena iš svarbiausių išėjusių į atsargą karių socialinių garantijų – teisė gauti pareigūnų ir karių valstybinę pensiją nagrinėjama prof. Juozo Tartilo vadovelyje³.

Apie karių socialines garantijas, kurios suteikiamos pasibaigus tarnybai, mokslo literatūroje publikuotas Lietuvos karo akademijos Strateginių tyrimo centro 2005 m. atliktas sociologinis tyrimas „Požiūris į profesinę kariuomenę: karių reintegracijos į civilinį gyvenimą problemos“. Šis tyrimas atskleidė problemas, kurios kyla kariams rengiantis išeiti į atsargą. Socialinio prisitaikymo programa buvo priimta po minėto tyrimo organizavimo.

Tyrimo objektas – karių socialinės garantijos Lietuvoje.

Tyrimo dalykas – į atsargą išeinančių karių integracijos į civilinį gyvenimą poreikiai.

Tyrimo tikslai:

1. Išnagrinėti teisės aktus, reglamentuojančius tiek tarnybos metu, tiek išėjus į atsargą kariams teikiamas socialines garantijas.
2. Įvertinti Socialinio prisitaikymo programos, kaip vienos iš socialinių garantijų išėjus kariui iš tarnybos, efektyvumą, matuojamą karių, pasinaudojusių šia Programa, skaičiumi ir įsidarbinimo skaičiumi.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti karių socialines garantijas.
2. Palyginti kariams ir valstybės tarnautojams, darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, bei kai kurių NATO šalių kariams teikiamas socialines garantijas.
3. Atskleisti Socialinio prisitaikymo programos esmę.

² Lietuvos karo akademijos Strateginio tyrimo centro 2005–2006 m. tyrimas „Požiūris į profesinę kariuomenę: karių reintegracijos į civilinį gyvenimą problemos“.

³ Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: MRU leidykla, 2005.

4. Įvertinti Socialinio prisitaikymo programos įtaką integruojantis į civilinį gyvenimą ir įsidarbinant išėjusiems iš tarnybos kariams.
5. Nustatyti Socialinio prisitaikymo programos galimų problemų sritis.
6. Atliktos analizės pagrindu suformuluoti išvadas bei pateikti rekomendacijas Programai tobulinti.

Hipotezės:

1. Kariams teikiamos socialinės garantijos užtikrina karių lojalumą krašto apsaugos sistemai.
2. Kariams, išleidžiamiems į atsargą, Socialinio prisitaikymo programa padeda lengviau integruotis į civilinį gyvenimą bei susirasti darbą.

Taikomi šie **metodai**: teisės aktų analizės, apklausos, lyginamasis, statistinių duomenų analizės, apibendrinimo, loginis-analitinis.

Tyrimui reikalingi duomenys gauti apklausos metodu. Apklausei atlikti naudojama anketavimo forma. Anketinės apklausos rūšis – telefoninė apklausa. Apklaunami visi nuo 2006 m. lapkričio mėn. iki 2008 m. rugsėjo mėn. į atsargą išėję kariai, kurie jau pasinaudojo Programos teikiamomis priemonėmis. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, ar Socialinio prisitaikymo programa padėjo kariams lengviau integruotis į civilinį gyvenimą bei išryškinti problemas, su kuriomis jie susidūrė dalyvaudami Programoje.

Karių socialinės garantijos, tame tarpe ir Socialinio prisitaikymo programa, nagrinėjamos jas lyginant su NATO šalyse teikiamomis analogiškoms socialinėmis garantijomis.

Pagrindinių sąvokų patikslinimas

Karys. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas⁴ apibrėžia, kad kariu laikomas Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą. Tikroji karo tarnyba – tai Lietuvos Respublikos piliečių privalomoji karo tarnyba, profesinė karo tarnyba, krašto apsaugos savanorių karo tarnyba, taip pat kariūnų tarnyba. Kadangi vienas iš šio darbo tikslų – įvertinti Socialinio prisitaikymo programos, kaip vienos iš socialinių garantijų į atsargą išleidžiamiems kariams, efektyvumą (Programoje gali dalyvauti tik profesinės karo tarnybos kariai), todėl šiame darbe nagrinėjamos tik profesinės karo tarnybos karių socialinės garantijos. Šiame darbe sąvokos „karys“ bei „profesionaliosios karo tarnybos karys“ vartojamos kaip sinonimai.

Karių teisė į valstybinę pensiją. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 20 d. nutarime Nr. 1030 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos sukūrimo programos patvirtinimo“⁵ reglamentuojama, jog šioje Programoje gali dalyvauti tie kariai, kurie turi teisę į valstybinę pensiją. Pagal Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymą⁶, šią teisę turi profesinės tarnybos kariai, kurie ištarnavo krašto apsaugos sistemoje 20 ir daugiau metų arba yra pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais dėl priežasčių, susijusių su tarnyba arba atleisti iš tarnybos dėl sveikatos, jei ištarnavo 5 ir daugiau metų, arba kuriems sukako įstatymų ar statutų nustatytas išleidimo į atsargą amžius, jei ištarnavo 5 ar daugiau metų.

Profesinė karo tarnyba – Lietuvos Respublikos piliečio pagal profesinės karo tarnybos sutartį savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, taip pat šio įstatymo nustatytais atvejais kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose⁷.

⁴ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

⁵ Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4128.

⁶ Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1958.

⁷ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas Nr. VIII-723 // Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

1. KARIO STATUSAS

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata. Tai sudaro teises prielaidas teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykius, susijusius su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla, taip pat nustatyti tokį civilinėse ir karinėse bei sukarintose valstybės institucijose dirbančių asmenų teisinį statusą, kuris pasižymėtų tam tikrais ypatumais⁸.

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo⁹ 2 straipsnio šešioliktojoje dalyje pateiktas kario apibrėžimas / sąvoka: karys – Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą. Šio įstatymo 21 straipsnio antrojoje dalyje apibrėžiama kario tarnyba ir jo statusas: „Kario tarnyba reikalauja specialių *ištikimybės* valstybei santykių, kuriuos reglamentuoja įstatymai ir kiti teisės aktai. Kario statusą nustato šis ir kiti kariuomenės veiklą bei karo tarnybą reglamentuojantys įstatymai, statutai ir kiti teisės aktai. Išskyrus įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytus atvejus, darbo ir valstybės tarnybos santykius reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai kariams netaikomi“.

Valstybės tarnybos įstatymo¹⁰ 4 straipsnyje nustatyta, kad šis įstatymas netaikomas: „<...> profesinės tarnybos kariams“. Taigi Darbo kodeksas bei Valstybės tarnybos įstatymas kariams netaikomi.

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 2 straipsnio 13 dalis¹¹ įtvirtina savanoriškumo principą stojant į profesinę karo tarnybą. Šiame įstatyme profesinė karo tarnyba apibrėžiama kaip Lietuvos Respublikos piliečio pagal profesinės karo tarnybos sutartį savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos (toliau – KAS) institucijose, taip pat šio įstatymo nustatytais atvejais kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose.

Kario statusas įgyjamas nuo priėmimo į profesinę karo tarnybą dienos. Jeigu profesinės karo tarnybos kariai nėra davę Lietuvos kario priesaikos anksčiau, tai ištikimai tarnauti Lietuvos valstybei, ginti jos laisvę ir nepriklausomybę prisiekia priėmus juos į šią tarnybą. Kariai, kaip ir visi Lietuvos Respublikos piliečiai, naudojasi Konstitucijos garantuojamomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, tačiau teisės į privataus gyvenimo apsaugą, tarnybos vietos garantijas, poilsį ir laisvalaikį, susivienijimų laisves, gyvenamosios vietos pasirinkimą ir laisvą kilnojimąsi,

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

⁹ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

¹⁰ Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2130.

¹¹ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

tarnybinio būsto neliečiamybę, susirinkimų, grupinių peticijų, žinių skleidimo ir nuomonės reiškimo būdus įstatymais ir įstatymų patvirtintais statutais gali būti apribojamos tik tiek, kiek būtina kario pareigoms atlikti, karinei drausmei ir paklusnumui bei tarnybos tikslams užtikrinti. Ypatingą karių tarnybos santykių reglamentavimą lemia valstybės pareiga užtikrinti tiek vidaus, tiek išorės saugumą.

Kario tarnybos dienos ir suminė savaitės tarnybos trukmė nėra apribota ir priklauso nuo tarnybos poreikių. Detalius tarnybos dienos reikalavimus, kariui suteikiamą paros ir savaitės poilsį, nustato statutai ir kiti KAS reglamentuojantys teisės aktai.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹² 141 straipsnį asmenys, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją tarnybą, taip pat neišėję į atsargą KAS, policijos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai, kitų sukarintų ir saugumo tarnybų apmokami pareigūnai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, jie negali užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje valstybinėje tarnyboje. Šis imperatyvas kyla iš konstitucinio reikalavimo, kad Lietuvos valstybės valdžia būtų organizuota demokratiškai, kad šalyje būtų demokratinis politinis režimas. Demokratinė civilinė karinių ir sukarintų valstybės institucijų kontrolė yra būtina pilietinio demokratinio valdymo, taigi ir teisinės valstybės, prielaida. Todėl karinės valstybės institucijos negali turėti prioriteto prieš civilines, karinių valstybės institucijų bei jų pareigūnų sprendimai turi būti grindžiami civilinių valstybės institucijų sprendimais, karinės valstybės institucijos turi būti atskaitingos civilinėms valstybės institucijoms ir jų kontroliuojamos¹³.

Kai kurie kariams taikomi apribojimai grindžiami politinio neutralumo principu. Kariams draudžiama dalyvauti politinėje veikloje, būti politinės partijos ar politinės organizacijos nariu. Jiems draudžiamas aktyvus dalyvavimas politinių partijų ir politinių organizacijų organizuojuose susirinkimuose ar kitokiuose viešuose veiksmuose.

Profesinės karo tarnybos kariai negali (išskyrus įstatymų nustatytas išimtis) dirbti ne KAS įmonėse, įstaigose ir organizacijose samdomais darbuotojais, patarėjais, ekspertais ar konsultantais, būti jų valdymo organų nariais, turėti kitų renkamų ar skiriamų pareigų, gauti kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ir pedagoginę veiklą, būti profesinės sąjungos nariais, streikuoti.

Profesinėje karo tarnyboje negali tarnauti Lietuvos Respublikos piliečiai, kurie gauna kitų šalių valstybines pensijas už tarnybą tų šalių karinėse ar joms prilygintose struktūrose. Išlyga daroma Lietuvos Respublikos piliečiams, tarnavusiems profesinės tarnybos kariais valstybių

¹² Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) narių karinėse ar joms prilygintose struktūrose ir gaunantiems tų šalių karinę pensiją. Visi profesinės karo tarnybos kariams taikomi apribojimai išvardyti Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme.

Minėti ribojimai netaikomi kariui dalyvauti asociacijų ir kitų nepolitinių susivienijimų veikloje, taip pat kitokioje nepolitinėje veikloje, kuria siekiama puoselėti moralines, tautines, patriotines ir pilietines demokratines vertybes, jei dalyvavimas tokioje veikloje netrukdo vykdyti tiesioginių kario pareigų. Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė kariui garantuojama ir nevaržoma.

2008 m. liepos 15 d. priimtas Principinės kariuomenės struktūros 2013 metais nustatymo įstatymas¹⁴, kuriame numatyta šauktinius karius pakeisti profesionalais. Nuo 2008 m. rugsėjo 15 d. Lietuvoje sustabdyta šaukiamoji karinė tarnyba. Kariniuose daliniuose dar tarnauja paskutiniai šauktiniai kariai, tačiau jau nuo kitų metų vidurio juos visiškai pakeis profesinės tarnybos kariai.

Toks politinis sprendimas buvo priimtas dėl šiuo metu pradėtos kariuomenės transformacijos, orientuotos į personalą, sugebantį efektyviausiai panaudoti šiuolaikinę karinę įrangą ir kovines sistemas greitai besikeičiančioje situacijoje. Profesinės kariuomenės privalumą rodė ir NATO, ir Europos Sąjungai priklausančių šalių patirtis. Tam daug įtakos turėjo kariuomenės aprūpinimas nauja ginkluote ir moderniomis technologijomis bei labiau sudėtingos užduotys, kurias tenka vykdyti kariams. Be to, Lietuvai integruojantis į NATO, buvo išskirtas vienas svarbiausiųjų prioritetų – karių dalyvavimas tarptautinėse misijose, NATO operacijose ir kituose bendruose projektuose. Tam reikia profesionaliosios kariuomenės.

Nuo šiol profesinės karo tarnybos kariu gali pretenduoti tapti ne žemesnį kaip pagrindinį išsilavinimą turintys (pakanka turėti 10 klasių išsilavinimą), iki 36 metų amžiaus, neteisti bei neatlikę privalomosios pradinės karo tarnybos Lietuvos Respublikos piliečiai (anksčiau į profesinę karo tarnybą buvo priimami tik atlikusieji privalomąją pradinę karo tarnybą). Tokia galimybė atsirado praėjusių metų pabaigoje pakeitus priėmimo į profesinę karo tarnybą sąlygas¹⁵. Dabar profesinės karo tarnybos kariu gali tapti neatlikę privalomosios pradinės karo tarnybos. Šie jaunuoliai turi išėiti 12 savaičių bazinį kario kursą, po kurio įgyja eilinio karinį laipsnį ir tarnybą tęsia kariniuose daliniuose.

¹⁴ Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2008 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2013 metais nustatymo ir civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymas Nr. X-1700 // Valstybės žinios. 2008, Nr. 87-3460.

¹⁵ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2007 m. lapkričio 27 d. įsakymas Nr. V-1179 „Dėl priėmimo į profesinę karo tarnybą tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 131-5323. [5 punktas].

2. KARIŲ SOCIALINĖS GARANTIJOS LIETUVOJE

Lietuvoje socialinės gerovės politika įgyvendinama per socialinės saugos sistemą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsnyje¹⁶ nustatyta, kad „valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais“. Taigi Konstitucijoje apibrėžtos pagrindinės piliečių teisės į socialinę apsaugą. Konstitucijos nuostatos realizuojamos įstatymuose ir kituose teisės aktuose. Darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, socialines teises gina Darbo kodeksas¹⁷. Valstybės tarnautojams darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas¹⁸, todėl kiti socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai jiems gali būti taikomi tik kaip papildomas valstybės tarnyboje susiklosčiusių santykių reguliatorius ir tik tada, kai nepakanka Valstybės tarnybos įstatymo normų. Karių socialines garantijas nustato Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas¹⁹.

Šiuolaikinės darbo organizavimo tendencijos akivaizdžiai rodo, jog organizacijos vis aktyviau plėtoja socialinės gerovės politiką. Darbuotojo socialinę gerovę užtikrina valstybė ir jo darbo organizacija, taigi darbuotojas, be valstybės užtikrintų socialinių garantijų, įgyja teisę į daugelį socialinių paslaugų ar išmokų, kurias jam laiduoja darbo organizacija. Pastarosios socialinės garantijos tampa sudėtine atlygio už darbą dalimi. Darbo kodekso²⁰ 4 straipsnio 3 dalis nustato, kad įmonėse, įstaigose, organizacijose gali būti priimami vietiniai norminiai teisės aktai, nustatantys įstatymais ir kitais norminiais teisės aktais nereglementuotas darbo sąlygas ir papildomas, palyginti su nustatytais įstatymuose bei kituose norminiuose teisės aktuose, darbo, socialines ir buitines lengvatas darbuotojams arba atskiroms jų grupėms. Ši nuostata sudaro galimybę išplėsti garantijas darbuotojams, t.y. joms priskirti garantijas, kurios sureguliuotos ne įstatymais, o tiesioginio darbo santykio subjektų susitarimu: kolektyvine sutartimi, įmonėje patvirtintais premijavimo nuostatais, darbo tvarkos taisyklėmis ir kitais dokumentais, nustatančiais darbo sąlygas ir kitas normatyvines nuostatas.

Vis didėjantis organizacijų dėmesys, skiriamas socialinei darbuotojų gerovei, lemiamas daugelio veiksnių. Neigiami demografiniai pokyčiai, išaugusi konkurencija dėl kvalifikuotos darbo jėgos, darbdavio noras pritraukti ir išlaikyti lojalius organizacijai darbuotojus, pastarųjų lūkesčiai daugiau uždirbti. Tai tik keletas veiksnių, skatinančių organizaciją įgyvendinti ir plėtoti gerovės politiką.

¹⁶ Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

¹⁷ Valstybės žinios. 2002, Nr. 64–2569.

¹⁸ Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2130.

¹⁹ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

²⁰ Valstybės žinios. 2002, Nr. 64–2569.

„Socialinės saugos ir darbo teisės yra glaudžiai susijusios. Darbuotojo statusas garantuoja žmogui teisę į tam tikras socialinės saugos išmokas. Stiprūs saitai, siejantys socialinę saugą ir darbo teisę, atskleidžiami tuomet, kai išryškėja kiek jos yra atsakingos už žalos kompensavimą socialinės rizikos atvejais. Pvz., įsipareigojimas užtikrinti tolesnį atlygio mokėjimą pradiniu darbuotojo nedarbingumo laikotarpiu; taip pat nurodant darbdaviui išmokėti vienkartinę pašalpą, atleidimo iš darbo atveju ir pan. Gali būti ir atvirkščiai – kartais socialinės saugos išmokos atlieka funkcijas, kurios bendru atveju priklauso darbo teisės sričiai. Pvz., laikinų darbų ir profesinio perkvalifikavimo išlaidas apmoka ne pačios įmonės, o socialinė sauga. Kartais kai kurios darbo teisėje numatytos dirbančiųjų užimtumo priemonės gali būti numatytos socialinės saugos teisėje, pvz., priešlaikinio išėjimo į pensiją atvejais“²¹.

Garantijos darbuotojams – vienas iš darbo santykių esminių, nuo kitų teisės šakų skiriančių, bruožų²². Darbo sutartis užtikrina darbuotojui ne tik galimybę dirbti ir gauti darbo užmokestį, bet ir tam tikras socialines garantijas – paramą senatvėje, ligos atveju ir t.t. Garantijos darbuotojui – tai apsauginės priemonės (darbo vietos, vidutinio darbo užmokesčio išsaugojimas), taikomos tais atvejais, kai darbuotojas dėl įstatyme numatytų pateisinamų priežasčių negalėjo atlikti savo darbo pareigų²³.

Palyginti su garantijomis, skiriamomis valstybės tarnautojams bei darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, KAS kariams suteikiamos didesnės socialinės garantijos. Jomis siekiama apsaugoti karius visais socialinių rizikų atvejais, kompensuoti neigiamus karo tarnybos aspektus, mažinti karių kaitą, didinti motyvaciją tarnauti karo tarnyboje.

Šiuo metu kariai privalomai draudžiami valstybiniu socialiniu pensijų ir nedarbo draudimu, taip pat turi teisę į nemokamą sveikatos priežiūrą, reabilitaciją po tarnybos tarptautinėse operacijose ir kitais atvejais, kvalifikacijos kėlimą, pareigūnų ir karių valstybinės pensijas, ligos, motinystės ir tėvystės išmokas; pinigines išmokas – kelionių ir persikėlimo išlaidas, materialines pašalpas; kompensacijas – butpinigius, su darbu užsienyje susijusių išlaidų kompensaciją (tarnaujantiems Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse, atstovybėse prie tarptautinių organizacijų, užsienio valstybinėse ir tarptautinėse karinėse ar gynybos institucijose), kompensaciją už tarnybos užsienyje specifiką, kompensaciją degalų išlaidoms ir automobilio amortizacijai padengti, kompensacijas kario žūties ar sveikatos sutrikimo atveju, maitinimosi išlaidų pinigines kompensacijas. Kaip ir kitose NATO šalyse, Lietuvoje taikomos papildomos išmokos ir paslaugos kariams, dalyvaujantiems tarptautinėse operacijose.

²¹ Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: MRU leidykla, 2005. P.43.

²² Mačernytė-Panomariovienė I. Teisinė garantijų darbuotojams prigimtis // Jurisprudencija, 2002, T. 25. P. 87.

²³ Darbo teisė: vadovėlis. Autorių kolektyvo vadovas Nekrošius I. (ir kiti). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2008. P.324.

Labai svarbi kariams teikiama socialinė garantija, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. 1030 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo programos į kitas veiklos sritis programos patvirtinimo“²⁴. Ši Programa pradėta taikyti nuo 2006 m. lapkričio mėnesio. Tai neabejotinas KAS pranašumas lyginant ne tik su privačiomis, bet ir su kitomis viešojo sektoriaus organizacijomis.

2.1. Darbo užmokestis kaip pagrindinis motyvacinis veiksnys

Profesinės karo tarnybos kariams tarnybos apmokėjimo tvarką nustato Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas²⁵. Kario tarnybinio atlyginimo dydis priklauso nuo kario laipsnio ir pagal šį laipsnį išstarnautų metų. Jis apskaičiuojamas vadovaujantis Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1353²⁶. Apskaičiuojant karių tarnybinius atlyginimus, tarnybinių atlyginimų priedus ir materialines pašalpas, koeficiento vienetu (žr. 2 priedą) imamas Vyriausybės patvirtintas bazinis dydis (toliau – BD). BD yra lygus Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintam atitinkamų metų BD, kuris taikomas apskaičiuojant valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareigines algas. Šiuo metu BD lygus 490 Lt²⁷.

Prie tarnybinio atlyginimo gali būti mokami šie priedai: už pareigas, susijusias su didesne vadų atsakomybe (žr. 3 priedą), už pareigas, susijusias su ypatinga pareigų specifika (žr. 4 priedą) ir už ypatingų karinių specialybių kvalifikacines kategorijas²⁸.

Darbo užmokestis yra materialinė garantija, nuo kurios priklauso socialinių garantijų apimtis (dydis). Kuo didesnis darbo užmokestis, tuo didesnes socialines išmokas gauna darbuotojas. Buvo palyginti viešojo, privataus sektorių bei profesionaliosios karo tarnybos karių darbo užmokesčio dydžiai. Apskaičiuojant vidutinį mėnesinį karių tarnybinių atlyginimą pasinaudota KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenimis, pateiktais 2008 m. birželio 3 d.²⁹:

²⁴ Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4128.

²⁵ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr.1353 „Dėl profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių ir aktyviojo rezervo karių tarnybos apmokėjimo sąlygų“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 104-2873.

²⁷ Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinio dydžio, taikomo 2008 metais, įstatymas Nr. X-1270 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 80-3224.

²⁸ Profesinės karo tarnybos kariams, kurie turi ypatingų karinių specialybių kvalifikacines kategorijas, mokami šie tarnybinio atlyginimo priedai: 2 BD per mėnesį už 1-ąją kvalifikacinę kategoriją; 1,4 BD per mėnesį už 2-ąją kvalifikacinę kategoriją; 1 BD per mėnesį už 3-iąją kvalifikacinę kategoriją. Taip pat žr. į 5 priedą.

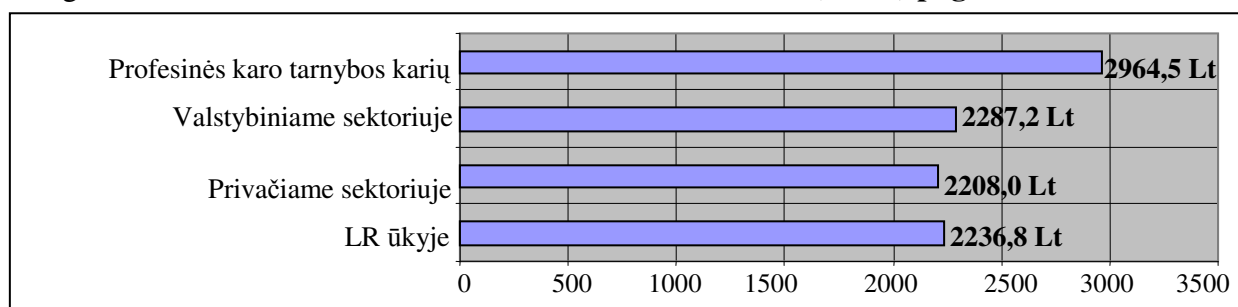
²⁹ Be Specialiųjų operacijų junginio štabo, Ypatingosios paskirties tarnybos, Kovinių narų tarnybos ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento darbuotojų duomenų. Tai slapta informacija.

1 lentelė. Vidutinio mėnesinio karių tarnybinio atlyginimo apskaičiavimas

	Vidutinis atlyginimas (BD)	Karių skaičius
Eiliniai	4	865
Karininkai	6,278787879	2155
Puskarininkiai	7,065217391	612
Seržantai	5,966666667	3256
Bendra suma	6,0509652251	6888

Taigi, profesionaliosios karo tarnybos karių vidutinis tarnybinis mėnesio (neatskaičius mokesčių) darbo užmokestis yra $(6,05 \times 490) = 2964,5$ Lt.

1 diagrama. 2008 m. II ketvirčio vidutinis darbo užmokestis (bruto) pagal atskirus sektorius

Parengta pagal <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2747&PHPSESSID=8ec9be34050d9ea2a4a4773baed39572>> [žiūrėta 2008-08-02].

Iš diagramos duomenų matyti, jog karių vidutinis tarnybinis darbo užmokestis yra didesnis nei viešajame bei privačiame sektoriuose.

Tarnybą pradėjęs eilinis pirmaisiais metais atskaičius mokesčius gauna apie 1840 Lt³⁰ per mėnesį, nes, be darbo užmokesčio, jam išmokama maitinimosi išlaidų pinigine kompensacija ir gyvenamosios patalpos nuomos išlaidų kompensacija. Lėšos, kurios skiriamos būsto ir maisto išlaidoms padengti, sudaro apie 30 proc. kariui per mėnesį išmokamos sumos. Tarnybinis eilinio atlyginimas yra 1666 litai. Nuo pastarosios sumos skaičiuojami mokesčiai, nuo jos mokamos socialinės išmokos (pensijos, laikino nedarbingumo išmokos ir pan.).

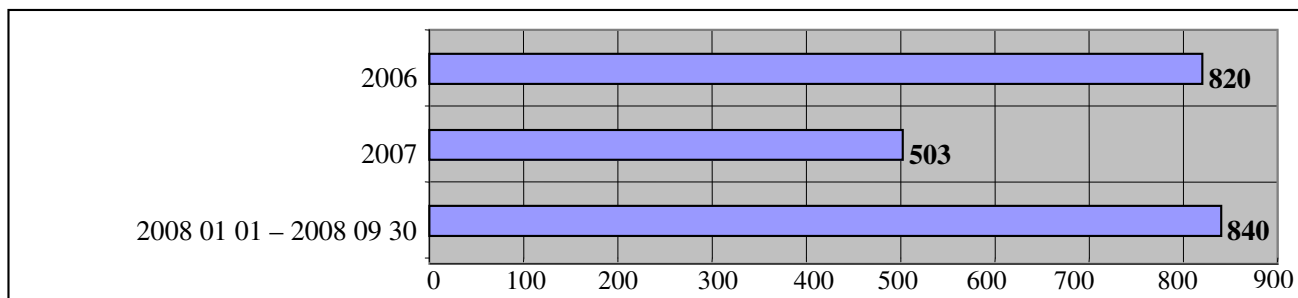
Atlyginimas kariui didėja atsižvelgiant į jo ištarnautus metus ir kvalifikaciją. Kariai daugiau gali uždirbti misijose Afganistane, Kosove ir Irake. Afganistano Goro provincijoje pusę metų tarnaujantys kariai per mėnesį, atskaičius mokesčius, vidutiniškai gauna apie 8, Kosove – apie 6 tūkstančius litų.

Nors kariams, palyginti su civiliais darbuotojais, suteikiama nemažai didesnių socialinių garantijų ir jų tarnybinė alga yra didesnė negu vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje,

³⁰ Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis šalies ūkyje atskaičius mokesčius antrąjį 2008 m. ketvirtį sudarė 1713,1 Lt, valstybės sektoriuje – 1749,8 Lt, privačiame sektoriuje – 1692 Lt. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2747&PHPSESSID=8ec9be34050d9ea2a4a4773baed39572>> [žiūrėta 2008-08-02].

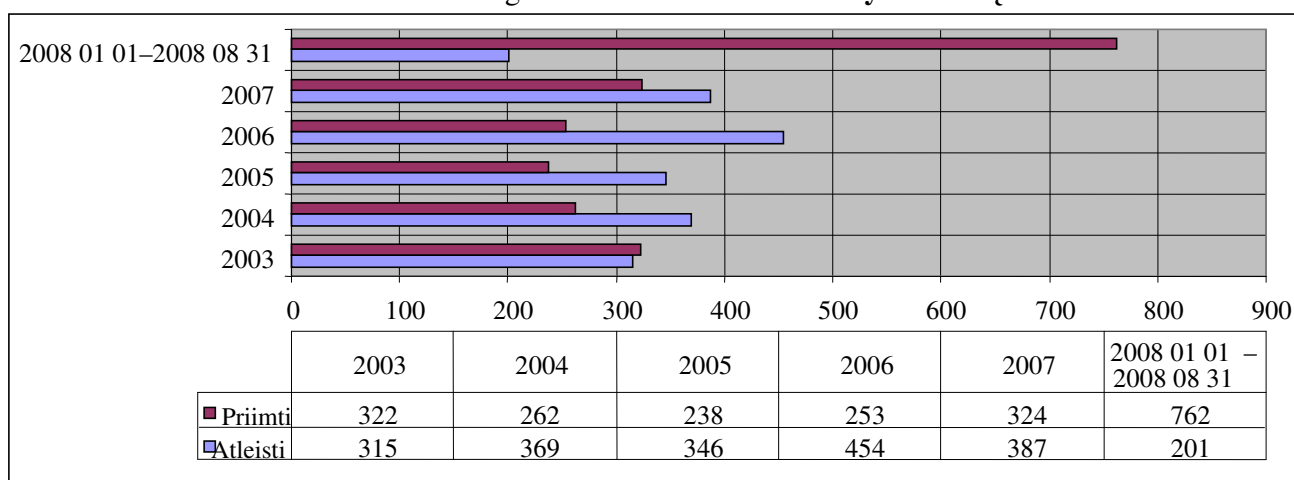
tačiau jau keletą metų išlieka nemažas laisvų karinių pareigybių bei savo noru išeinančių į atsargą karių skaičius:

2 diagrama. **Krašto apsaugos sistemoje laisvų karinių pareigybių skaičius 2006 – 2008 m.**

Parengta pagal KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenis.

3 diagrama. **Profesinės karo tarnybos karių 2003 – 2008 m. kaita**

Parengta pagal KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenis.

2 lentelė. **Profesinės karo tarnybos karių atleidimo iš tarnybos 2003 – 2008 m. priežastys**

	2003	2004	2005	2006	2007	2008 01 01 – 2008 08 31
Pasibaigus sutarčiai	6	13	17	92	76	16
Dėl amžiaus	142	134	96	86	120	48
Dėl pažeidimų	56	49	24	23	19	23
Savo iniciatyva	42	79	137	169	106	81
Dėl sveikatos	69	94	72	84	66	33

Parengta pagal KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenis.

KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenimis apie 90 proc. savo noru išėjusių iš tarnybos karių pagrindinę to priežastį nurodo nepakankamą materialinį suinteresuotumą. Karių nuomone, tarnybos sąlygos ir socialinis saugumas yra nepakankami ir sukelia nemažai šeimyninių problemų. Tai lemia netobula rotacijos sistema, trumpalaikis karjeros planavimas ir aiškių principų, kaip užtikrinti normalų karių fizinį poilsį ir bendravimą su šeima (kai karys turi išvykti ilgesniam laikui į pratybas, vykdyti užduočių ir kt.), nebuvimas. Be to, Lietuvoje lėtėjantis ekonomikos augimas, kylančios visų pagrindinių išteklių kainos, didėjanti infliacija mažina karių realųjį darbo užmokestį.

2008 m. situacija darbo rinkoje labai pasikeitė nenaudinga darbuotojams linkme – tai patvirtina Lietuvos darbo biržos skelbiami duomenys apie darbo rinkos tendencijas³¹. Dabar šalyje darbo ieškančiųjų žmonių jau yra daugiau nei laisvų darbo vietų. Darbo jėgos paklausa labai sumažėjo. Šiuo metu daugiausia iš darbo atleidžiama darbininkų, statybininkų, vairuotojų. Dėl minėtų faktorių bei politinio sprendimo šauktinius karius pakeisti profesionalais, į profesinę karo tarnybą 2008 m. priimta žymiai daugiau žmonių nei praėjusiais metais. Tikėtina, kad dėl įtemptos situacijos darbo rinkoje bei stabilaus darbo užmokesčio profesinės karo tarnybos kariai pradės labiau vertinti savo darbo vietas ir dėl to sumažės karių kaita.

JAV kariškiams mokama virš 70 rūšių įvairių atlyginimų, išmokų ir pašalpų. Šiuo metu išsilavinimo neturintis karys kariuomenėje gauna didesnę nei civilių atlyginimą ir daugiau lengvatų (pvz., galimybę studijuoti). Bazinis atlyginimas priklauso nuo karinio laipsnio ir ištarnautų metų skaičiaus. 2006 m. keturis mėnesius ištarnavusio žemiausio laipsnio naujoko bazinis atlyginimas buvo 1273,5 dolerio per mėnesį (*2008 m. rugpjūčio 26 d. oficialus lito kursas – 2,3429 lito už 1 dolerį*). Asmenys, turintys specialųjį vidurinį išsilavinimą, baigę kolegiją arba įgiję bakalauro laipsnį, gali pradėti tarnybą atitinkamai aukštesniu kariniu laipsniu ir gauti didesnę bazinį atlyginimą. Žemiausio karininko laipsnio bazinis atlyginimas – 2416,2 dolerių per mėnesį. Bazinis atlyginimas apmokestinamas fizinių asmenų pajamų, socialinio draudimo ir kitais mokesčiais. Neapmokestinami tik karinių veiksmų zonoje tarnaujančių kariškių atlyginimai ir specialiosios išmokos.

Jungtinėje Karalystėje karių atlyginimo dydis priklauso nuo karinio laipsnio ir karinių pajėgų rūšies. Ekspertai siūlo didinti atlyginimus, tikėdamiesi taip pritraukti į karines pajėgas daugiau jaunimo. Šiuo metu 22-29 metų amžiaus grupės žmonių civilinis darbo užmokestis yra didesnis už gaunamą karinėje tarnyboje. Kariškio atlyginimo dydis priklauso ir nuo x-faktoriaus (tai procentinė priemoka, nustatoma atsižvelgiant į civilinio ir karinio gyvenimo sąlygas). X-faktorius turi kompensuoti tokius nepatogumus, kaip karinė disciplina, negalėjimas panorėjus pasitraukti iš tarnybos, keisti darbą ar derėtis dėl užmokesčio, taip pat pavojų, neramumus ir atskyrimą nuo šeimos. Papildomo atlyginimo (išmokos) dydį nustato Karinių pajėgų atlyginimų peržiūros tarnyba. Priemokų formų pavadinimai atspindi tarnybos pobūdį ir riziką, pvz., skraidymo, parašiutizmo, nardymo ir pan.

Kanadoje kariškio alga priklauso nuo užsiėmimo rūšies ir rango. Alga dukart per mėnesį pervedama į kariškio nurodytą banko sąskaitą, atskaičius pajamų mokestį, įmokas Kanados pensijų planui, draudimui nuo nedarbo bei kariškių pensijoms. Karininkai uždirba 42000, o po 5 metų – 66000 CAD per metus (*2008 m. rugpjūčio 26 d. oficialus lito kursas – 2,2327 lito už 1 Kanados dolerį*); puskarininkiai atitinkamai 30000, po 5 metų – 50000 CAD per metus.

³¹ <<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Tendencijos/LastTendencija.aspx>> [žiūrėta 2008-10-23].

2.2. Maitinimo išlaidų pinigine kompensacija (maistpinigiai)

Profesinės karo tarnybos kariai aprūpinami maistu arba jiems mokama maitinimosi išlaidų pinigine kompensacija. Vienos paros maitinimosi išlaidų pinigine kompensacija kariui, neaprūpintam maistu, nuo 2008 m. balandžio 9 d. yra 18,5 Lt³². Minėtas dydis nustatytas pagal 2007–2008 m. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktus maisto produktų kainų duomenis, t.y. bazinio šalčio metų laikotarpio ir bazinio šiltojo metų laikotarpio paros rinkinių maitinimosi išlaidų vidurkius, apskaičiuotus 2008 m. vasario mėnesį.

Nuo šios kompensacijos neišskaitomi mokesčiai bei socialinio draudimo įmokos. Ši kompensacija kariui mokama už kalendorines dienas. Maitinimosi išlaidų pinigine kompensacija nemokama už tas dienas, kai profesinės karo tarnybos karys:

- išsiųstas į mokymo įstaigą ar tarnybos vietą užsienyje, kur yra visiškai išlaikomas;
- paskirtas tarnauti gynybos atašė biuruose, štabuose ar kitose institucijose užsienyje;
- paskirtas tarnauti ne KAS institucijoje Lietuvoje;
- išvykęs į tarnybinę komandiruotę, jam garantuojamas maitinimas komandiruotės metu arba išmokėti dienpinigiai;
- išleistas vaiko priežiūros ar nemokamų atostogų.

2.3. Gyvenamųjų patalpų nuomos išlaidų kompensacija (butpinigiai), gyvenamųjų patalpų suteikimas

Profesinės karo tarnybos kariai tarnybos vietoje aprūpinami tarnybiniu butu arba patalpa, arba jiems mokami butpinigiai³³. Tarnybinėmis gyvenamosiomis patalpomis (butais ir bendrabučio tipo gyvenamosiomis patalpomis) tarnybos laikotarpiu aprūpinami kariai, jei:

- pagal tarnybos pobūdį privalo gyventi tarnybos vietoje ir (ar) jei toje gyvenamojoje vietovėje neturi Vyriausybės nustatyto dydžio gyvenamosios patalpos;
- patys ar jų šeimos nariai (sutuoktinis ir vaikai) toje tarnybos vietovėje neturi nuosavybės teise buto, namo ar jo dalies ir pastaruosius 5 metus nėra jo perleidę (išskyrus perleidimą dėl santuokos nutraukimo);
- vienai šeimai gyventi pritaikytame bute gyvena dvi ar daugiau šeimų. Šeima – sutuoktiniai, jų nepilnamečiai vaikai (įvaikiai) iki 18 metų, taip pat motina arba tėvas, vieni auginantys vieną ar daugiau vaikų (įvaikių). Šeimos nariais taip pat laikomi

³²Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr.1181 „Dėl maitinimosi išlaidų pinigines kompensacijos dydžio nustatymo ir mokėjimo kariams bei šauktiniams, neaprūpintiems maistu“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 84-2555.

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 8 d. nutarimas Nr.1410 „Dėl butpinigių dydžio nustatymo bei mokėjimo ir persikėlimo išlaidų apmokėjimo profesinės karo tarnybos kariams“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-30.

asmenys, teismo tvarka pripažinti šeimos nariais, ir gali būti laikomi sutuoktinių ar vienišo asmens kartu gyvenantys tėvai (itėviai)³⁴.

Tarnybinės gyvenamosios patalpos kariams suteikiamos, vadovaujantis šiais prioritetais: perkeltiems į kitas pareigas, kitą dalinį, junginį ar vietovę krašto apsaugos ministro įsakymu pagal tarnybinių būtinumą – rotaciją, atsižvelgiant į tarnybos laiką KAS, karjeros planus.

Tarnybinės gyvenamosios patalpos turi būti atskiros, tinkamai įrengtos, suremontuotos ir atitinkančios techninius ir sanitarinius reikalavimus. Šių patalpų nuomininkai, pasirašę individualias sutartis su komunalines paslaugas teikiančiomis įmonėmis, moka už energiją, ryšius ir visus komunalinius patarnavimus pagal toje vietovėje galiojančius tarifus. Už suteiktas tarnybines gyvenamąsias patalpas kariai nuomos mokesčio nemoka, išskyrus mokesť už Vyriausybės nustatytą viršplotį.

Kariams, neaprupintiems tarnybinėmis gyvenamosiomis patalpomis, iš KAM skirtų lėšų mokami butpinigiai (žr. 6 priedą). Ši kompensacija neapmokestinama, nuo jos neskaičiuojamos socialinio draudimo įmokos.

Jeigu šeimoje yra du turintys teisę gauti butpinigius kariai (sutuoktiniai), jie tarnauja toje pačioje vietovėje, kiekvienam jų mokami viengungiams nustatytų dydžių butpinigiai.

Butpinigiai kariui nemokami, jeigu jis tarnybos vietovėje atsisako jam suteikiamo tarnybinio buto arba jeigu kariui atlyginamos važiavimo į tarnybos vietą ir atgal išlaidos.

Manytume, kad butpinigių suma yra per maža būstui išsinuomoti. Pavyzdžiui, eilinis, turintis šeimą karys, už buto nuomą ir komunalines paslaugas gauna 180 Lt butpinigių per mėnesį. Šiuo metu išsinuomoti butą didžiuosiuose Lietuvos miestuose kainuoja apie 1000-1500 Lt. Gyvenamųjų patalpų nuomos išlaidų kompensacija nepriklauso nuo to, kokiame mieste karys tarnauja. Didmiesčiuose buto nuomos kainos yra žymiai didesnės negu mažesniuose miestuose, tačiau dėl to butpinigių suma nekinta. Be būsto problemų, išsikėlusiai kario šeimai dažnai tenka spręsti ir civilio sutuoktinio užimtumo problemas.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 63, 64 ir 72 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas³⁵. Įstatymo projekto tikslas – atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės Strateginio planavimo komiteto 2007 m. rugsėjo 6 d. posėdžio protokolo Nr. 22 sprendimą, atsisakyti

³⁴ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2008 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V-472 „Dėl krašto apsaugos ministro 2003 m. lapkričio 10 d. įsakymo Nr. V-1235 „Dėl krašto apsaugos sistemos tarnybinių gyvenamųjų patalpų suteikimo, naudojimo ir apskaitos tvarkos, krašto apsaugos ministerijos tarnybinių gyvenamųjų patalpų skirstymo komisijos nuostatų ir įgulių tarnybinių gyvenamųjų patalpų skirstymo komisijos tipinių nuostatų patvirtinimo“ keitimo“; <https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/8AA787732B1711DDB5BC001122334455/lastVersion/bodyAttachments/V-472.doc> [žiūrėta 2008-06-02].

³⁵ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 63, 64 ir 72 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-3295.

profesinės karo tarnybos karių teisės į tarnybinius butus pakeičiant ją teise į gyvenamųjų patalpų nuomos išlaidų kompensavimą (nuompinigius) arba kelionės išlaidų kompensavimą (kelionpinigius). Siūloma, jog šis įstatymas įsigaliotų nuo 2010 m. sausio 1 d.

JAV kariams, kurie gyvena ne karinėse bazėse, mokama pašalpa būstui. Pašalpos dydis priklauso nuo karinio laipsnio, vietovės, kurioje dislokuotas dalinys, šeiminės padėties. Kariškiams, turintiems išlaikytinių, pašalpa būstui mokama netgi tuo atveju, jei pats kariškis gyvena karinėje bazėje. Pašalpa būstui neapmokestinama.

2.4. Tarnybinių kelionių bei persikėlimo išlaidų kompensavimas

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 64 straipsnis³⁶ užtikrina, kad yra apmokamos perkeliama į kitą tarnybos vietą karių ir jų šeimos narių persikėlimo išlaidos. Perkeliama kariui išmokama vienkartinė 10 MGL (1 MGL – 130 Lt) persikėlimo išmoka ir po 4 MGL kiekvienam kario šeimos nariui³⁷.

Važiavimo keleiviniu (išskyrus taksi) arba nuosavu motoriniu transportu 1 km kompensuojamas išlaidų dydis yra 0,20 Lt. Minėtas dydis taikomas tiems kariams, kurie, vadovaujantis krašto apsaugos ministro įsakymu, patvirtinta tvarka³⁸ turi teisę į kompensavimą. Pagal minėtą įsakymą yra kompensuojamos šios išlaidos:

1) karių kelionės iš gyvenamosios į tarnybos vietovę ir atgal metu įsigytų keleivinio transporto bilietų arba nuolatinių mėnesinių bilietų (išskyrus miesto visuomeninio transporto), galiojančius darbo dienomis, išlaidos ar važiavimo nuosavu motoriniu transportu išlaidos už nuvažiuotą atstumą, tačiau ne didesnę kaip 120 km į abi puses. Išlaidos apmokamos tik tuomet, jei karys tarnybos vietovėje neturi gyvenamojo būsto, į tarnybos vietovę nevažiuoja miesto visuomeninis transportas ir nėra galimybės ar netikslinga jį vežioti tarnybiniu transportu;

2) karių kelionės iš tarnybos į kitą vietovę ir atgal vykdant vado pavestą tarnybos užduotį metu įsigytų keleivinio transporto bilietų išlaidos arba važiavimo nuosavu transportu išlaidos;

3) kitais minėtame įsakyme numatytais atvejais.

³⁶ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

³⁷ Lietuvos krašto apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 16 d. įsakymas Nr. V-1636 „Dėl persikėlimo išlaidų profesinės karo tarnybos kariams atlyginimo tvarkos aprašo patvirtinimo“; [https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.145951/lastVersion/actualEditionWdVToSdDoAttachments/V-1636%20\(690%202008-07-22\).doc](https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.145951/lastVersion/actualEditionWdVToSdDoAttachments/V-1636%20(690%202008-07-22).doc) [žiūrėta 2008-08-16].

³⁸ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2007 m. rugsėjo 17 d. įsakymas Nr. V-916 „Dėl krašto apsaugos ministro 2000 m. spalio 16 d. įsakymo Nr. 1209 „Dėl 1999 m. spalio 13 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro įsakymo Nr. 1133 „Dėl važiavimo keleiviniu arba nuosavu transportu išlaidų kompensavimo tvarkos“ dalinio pakeitimo“ pakeitimo“; <https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/legal.act.import.157043/lastVersion/bodyAttachments/916.DOC.doc> [žiūrėta 2007-12-05].

Pagal Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 64 str. 4 p.³⁹ transporto degalų išlaidos kariui nėra kompensuojamos, jei karys gauna butpinigius, naudojasi priskirtu tarnybiniu automobiliu ar tarnybiniu transportu, skirtu kariams vežioti į tarnybos vietoę. Ši nuostata kritikuotina, nes butpinigiai skirti būsto nuomai, o kelionpinigiai – apmokėti kelionės nuo gyvenamosios iki tarnybos vietos išlaidas.

Kanadoje įvairios persikėlimo programos supaprastina persikėlimo administravimą. Jei naujojoje dislokavimo vietoje pragyvenimo kainos yra didesnės, kariškiams ir jų šeimų pragyvenimo lygio stabilizavimui mokami padidinti atlyginimai.

Vengrijoje profesinės karo tarnybos kariams, negyvenantiems iguloje, kompensuojama kelionė iki tarnybos vietos (86 proc. traukinio ir 80 proc. autobuso bilieto kainos).

2.5. Premijos

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 60 str. 6 p.⁴⁰ reglamentuojama, jog profesinės karo tarnybos kariams du kartus per metus (Kalėdų ir Velykų progomis) išmokamos iki vieno mėnesinio tarnybinio atlyginimo dydžio šventinės premijos. Jų dydį ir premijavimo tvarką nustato krašto apsaugos ministras.

Skirtingai nei kariams, darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, ir valstybės tarnautojams premijų mokėjimas nėra reglamentuotas įstatymu.

Šventinėms išmokoms civilinėse valstybės institucijose pinigai specialiai neskiriami. Šioms išmokoms mokėtini pinigai per metus sutaupomi mokėjimų fonduose. Pagrindinis tokio fondo šaltinis – laikinai laisvi etatai ir darbuotojų sergamumas. Tokią galimybę numato Vyriausybės nutarimas⁴¹, kuriame nustatyta, kad gerai dirbęs žmogus metų pabaigoje gali būti paskatintas nedidesne nei pareiginis atlyginimas vienkartinė pinigine išmoka.

Darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, šventinės premijos gali būti reglamentuojamos individualiose darbo sutartyse bei kolektyvinėje sutartyje.

Nyderlanduose už kiekvienių kariuomenėje išstarnautus metus kariams išmokama pinigine premija. *Rumunijoje* kariams skiriama kasmėnesinė premija, siekianti iki 100 proc. mėnesio atlyginimo. *Jungtinėje Karalystėje* už 5 tarnybos metus skiriama 3000 svarų pinigine išmoka (2008 m. rugpjūčio 26 d. oficialus lito kursas – 4,3204 lito už 1 svarą), jei asmuo buvo sudaręs neterminuotą sutartį, o po 8 metų – 2500 svarų. *Latvijoje* po kiekvienų penkerių profesinės tarnybos metų karys gauna 3 praėjusių mėnesių kario atlyginimų dydžio sumos

³⁹ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1167 „Dėl vienkartinų piniginių išmokų valstybės tarnautojams skyrimo ir mokėjimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 74-3166.

vienkartinę išmoką. *Lenkijoje* kariui išstarnavus 1 metus mokamos vienos bazinės algos dydžio, 5 metus – dviejų bazinių algų dydžio premija.

2.6. Atostogos

Skirtingų sektorių darbuotojų atostogų rūšis, suteikimo tvarką, trukmę, perkėlimą ir pratęsimą, apmokėjimą, papildomas atostogų lengvatas reglamentuoja skirtingi įstatymai: profesinės karo tarnybos karių atostogas – Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, valstybės tarnautojams – Valstybės tarnybos įstatymas, o darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, – Darbo kodeksas.

Palyginus šių sektorių darbuotojų atostogas, matyti, kad profesinės karo tarnybos kariams suteikiamos ilgiausios – 30 kalendorinių dienų kasmetinės minimalios atostogos. Karių tarnyba susijusi su didesne įtampa bei profesine rizika, specifinėmis darbo sąlygomis, todėl jiems suteikiama daugiau dienų pailsėti ir darbingumui susigrąžinti.

3 lentelė. Skirtingų sektorių darbuotojų atostogų palyginimas

Atostogų rūšys	Profesionaliosios karo tarnybos karių	Valstybės tarnautojų	Darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį
Kasmetinės:			
minimalios	30 k.d. ⁴²	28 k.d.	28 k.d.
minimalios 35 dienų	-	+	+
pailgintos	-	-	iki 58 k.d.; skirtingos įvairių kategorijų darbuotojams ⁴³
papildomos	iki 45 k.d.	iki 42 k.d.	Skirtingos įv. kategorijų darbuotojams ⁴⁴
Tėvystės atostogos	1 mėn.	Taip pat	Taip pat
Nėštumo ir gimdymo atostogos	70 k.d. iki gimdymo ir 56 k.d. po gimdymo	Taip pat	Taip pat
Vaiko priežiūros	Iki vaikui sueis 3 metai	Taip pat	Taip pat
Mokymosi	+	+	+
Persikėlimo	iki 5 k.d.	iki 5 k.d.	-
Prevenčinės rehabilitacijos	iki 15 k.d.	-	-
Nemokamos	iki 15 k.d.	iki 3 mėn.	iki 3 mėn.; skirtingos įvairių kategorijų darbuotojams
Kvalifikacijai kelti	-	iki 1 m.	-
Kūrybinės atostogos	-	-	+
Valstybinėms ar visuomeninėms pareigoms atlikti	-	-	+

⁴² k.d.- kalendorinės dienos

⁴³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. 941 „Dėl kai kurių kategorijų darbuotojų, turinčių teisę į kasmetines pailgintas atostogas, sąrašo ir šių atostogų trukmės patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3375.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 22 d. nutarimas Nr. 497 „Dėl kasmetinių papildomų atostogų trukmės, suteikimo sąlygų ir tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 39-1787.

Kariams, grįžusiems iš tarnybos tarptautinėje operacijoje, atsižvelgiant į tarnybos joje trukmę ir pobūdį, gali būti suteikiamos nuo 7 iki 15 kalendorinių dienų prevencinės reabilitacijos atostogos. Prevencinė reabilitacija – tai priemonių kompleksas, taikomas individualiai kiekvienam kariui, padedantis išsaugoti sveikatą, kurią neigiamai veikė nepalankios tarnybos sąlygos, ir pašalinti galimus sveikatos sutrikimus. Kariams, grįžus iš tarptautinės operacijos, tokią reabilitaciją per 2 mėn. užtikrina Karių reabilitacijos centras ir civilinės medicininės reabilitacijos įstaigos, su kuriomis sudarytos sutartys dėl prevencinės reabilitacijos paslaugų teikimo.

4 lentelė. **Karių, dalyvavusių tarptautinėse operacijose, prevencinės reabilitacijos atlikimas 2005-2007 m.**

Prevencinės reabilitacijos atlikimo vieta	2005 m.		2006 m.		2007 m.	
	Absol. sk.	Proc.	Absol. sk.	Proc.	Absol. sk.	Proc.
Karių reabilitacijos centre	103	37	185	55	224	46
Civilinėse reabilitacijos įstaigose	176	63	153	45	261	54
Iš viso	112.352,00 Lt		167.372,00 Lt		409.202,00 Lt	
	279		338		485	

Parengta pagal Karių reabilitacijos centro duomenis.

Kariams gali būti suteikiamos iki 15 kalendorinių dienų nemokamos atostogos tik dėl ypatingų asmeninių ar šeiminių aplinkybių.

Palyginti su darbuotojais, dirbančiais pagal darbo sutartį, ir profesionaliosios karo tarnybos kariais, valstybės tarnautojams gali būti suteiktos iki vienerių metų trukmės atostogos kvalifikacijai tobulinti. Tai susiję su karjera pagrįsta tarnybos sistema, reikalavimu valstybės tarnautojui nuolat didinti valstybės tarnybos administracinius gebėjimus, įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą ir pan.

Darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, suteikiamos kūrybinės atostogos bei atostogos disertacijai užbaigti, vadovėliams rašyti bei kitais teisės aktuose numatytais atvejais.

Taigi įvairių sektorių darbuotojams suteikiamos skirtingos atostogos, priklausomai nuo jų darbo specifikai būdingų tikslų.

Nėštumo ir gimdymo, tėvystės atostogos, atostogos vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai, bei mokymosi atostogos vienodomis sąlygomis suteikiamos visų sektorių darbuotojams.

2.7. Ligos pašalpa

Profesinės karo tarnybos kariams suteikiamos didesnės socialinės garantijos laikino nedarbingumo atveju, nes laikino nedarbingumo išmoka yra didesnė nei asmenų, dirbančių civilinėse institucijose. Kariams išmokamos ligos pašalpos dydis reglamentuojamas Krašto

apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 68 str. 2 p.⁴⁵. Iš KAM skiriamų valstybės biudžeto asignavimų kariams mokama ligos pašalpa:

1) 100 procentų kario tarnybinio atlyginimo su pareiginiu priedu dydžio pašalpa kario ligos atveju, kai laikinas nedarbingumas trunka ne ilgiau kaip 14 kalendorinių dienų, o 100 procentų kario tarnybinio atlyginimo be pareiginio priedo dydžio pašalpa, kai laikinas nedarbingumas trunka ilgiau kaip 14 kalendorinių dienų;

2) 80 procentų kario tarnybinio atlyginimo dydžio pašalpa, kai karys slaugo sergantį šeimos narį ne ilgiau kaip 7 kalendorines dienas; kai slaugo sergantį iki 7 metų vaiką ne ilgiau kaip 14 kalendorinių dienų; kai stacionare slaugo sergantį vaiką iki 7 metų, taip pat vaiką iki 14 metų, sergantį onkohematologine liga, po sudėtingos operacijos, traumos ar nudegimo visą slaugymo laiką, bet ne ilgiau kaip 122 kalendorines dienas.

Nors pašalpa ligos atveju kariui yra 100 procentų tarnybinio atlyginimo, bet laikino nedarbingumo atveju karys gauna mažesnę išmoką, negu būtų gavęs darbo užmokestį, nes, be tarnybinio atlyginimo, jam būtų išmokami maistpinigiai, butpinigiai ir kitos kompensacijos.

Teisę gauti ligos pašalpą turi tie civiliai asmenys, kurie yra draudžiami ligos ir motinystės socialiniu draudimu⁴⁶. Jiems už dvi pirmąsias kalendorines laikinojo nedarbingumo dienas, sutampančias su darbuotojo darbo grafiku, moka darbdavys. Ši pašalpa negali būti mažesnė negu 80 procentų ir ne didesnė kaip 100 procentų pašalpos gavėjo vidutinio darbo užmokesčio. Nuo trečios laikinojo nedarbingumo dienos (slaugant sergančius šeimos narius – nuo pirmos laikinojo nedarbingumo dienos) ligos pašalpa mokama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų ir yra 85 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio.

2.8. Sveikatos priežiūra

„Sėkmingai įvykdyti užduotis ir užtikrinti visos karinės operacijos sėkmę gali tik sveiki kariai – toks yra pagrindinis karių sveikatos priežiūros principas nustatant karių sveikatos priežiūros prioritetus. Karo medicinos sistema yra Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos dalis, nes vadovaujantis Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos teisine baze užtikrinama karių, sveikatos priežiūra, taip pat ir krašto apsaugos sistemos dalis, kur esminė karo medicinos užduotis yra išsaugoti kario sveikatą ir užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą karinių operacijų aplinkoje. Atrinkus sveikus ir tinkamus karinei tarnybai karius, pagrindinė karių sveikatos priežiūros užduotis yra palaikyti ir gerinti jų sveikatą“⁴⁷.

⁴⁵ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas Nr. IX-110 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 111-3574.

⁴⁷ Iš krašto apsaugos ministro Juozo Oleko kalbos, pasakytos nacionalinėje sveikatos politikos konferencijoje „Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimas: vienykime jėgas“, 2006 m. lapkričio 24 d., Vilniuje // „Krašto apsauga“ 2006 m. Nr.20. P.18.

KAS nėra antrinio ir tretinio lygio stacionarių asmens sveikatos priežiūros įstaigų (karo ligoninių), kurios galėtų teikti aukščiausio lygio specializuotas sveikatos priežiūros paslaugas. 2007 metais Karo medicinos tarnyba pasirašė bendradarbiavimo sutartis su Kauno medicinos universiteto klinikomis, Klaipėdos jūrininkų, Santariškių, Šiaulių, Vilniaus greitosios pagalbos universitetinėmis ligoninėmis. Tokiu būdu siekiama sukurti Lietuvos kariuomenės asmens sveikatos priežiūros įstaigų – paramos ligoninių – tinklą, kurio teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų apimtys užtikrintų visų profilių kvalifikuotas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, naujausių technologijų diagnostines galimybes ir pan. Nuspręsta neplėtoti stacionariųjų karo ligoninių, o remiantis kitų NATO šalių patirtimi tam tikras karo ligoninių funkcijas perduoti vykdyti civilinėms ligoninėms, suteikiant joms kariuomenės paramos ligoninių statusą.

Karių sveikatos priežiūros sektorius yra vienas iš trijų pagrindinių Karo medicinos tarnybos padalinių. Jis atsakingas už karių sveikatos priežiūros organizavimą ir vykdymą KAS. Minėta sektorių sudaro šios įstaigos bei padaliniai:

- karių asmens sveikatos priežiūros įstaigų grupė, kuriai pavaldūs šeši pirminės karių sveikatos priežiūros centrai su filialais,
- karių visuomenės sveikatos priežiūros sektorius,
- karių reabilitacijos centras ir Karo medicinos centras.

Lietuvoje civiliams sveikatos priežiūros paslaugų teikimas organizuojamas trimis lygiais. Kariams pirminio ir iš dalies antrinio lygio sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos karių sveikatos priežiūros sektoriaus padaliniuose. Aukštesnės (specializuotos) asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos valstybės ir savivaldybių įstaigose, su kuriomis Karo medicinos tarnyba sudarė sutartis.

Pirminės karių sveikatos priežiūros centruose Alytuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Rukloje ir Vilniuje yra teikiamos pirminio lygio ambulatorinės ir stacionarinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos.

Karių visuomenės sveikatos priežiūros sektorius organizuoja ir vykdo karių sveikatos priežiūrą bei užtikrina visuomenės sveikatos priežiūros priemonių vykdymo kontrolę KAS, įgyvendina sveikatinimo programas.

Šiuo metu Lietuvos kariuomenėje yra dvi antrines asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios karių sveikatos priežiūros įstaigos:

1. *Karo medicinos centras* teikia antrines ambulatorines ir nustatytos apimties stacionarines sveikatos priežiūros paslaugas visiems Lietuvos kariuomenės karinių vienetų kariams.
2. *Karių reabilitacijos centras* teikia antrines stacionarines nustatytas medicinines reabilitacijos (sveikatos grąžinamojo, antirecidyvinių gydymo ir prevencinės

reabilitacijos) paslaugas kariams ir kitiems asmenims, teisės aktų nustatyta tvarka turintiems teisę į sveikatos priežiūros paslaugas Karių reabilitacijos centre⁴⁸.

Lietuvos kariuomenėje sveikatą praradę ar rimtų sužeidimų patyrę kariai turi teisę:

1. Nemokamai naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis karo medicinos įstaigose ir Karių reabilitacijos centre.

2. Nemokamai pasinaudoti medicininės reabilitacijos priemonių kompleksu (apimančiu įprastinį gydymą, fizinę terapiją, būtinąją slaugą, pagalbinių ir kompensacinių priemonių parinkimą, pritaikymą, mokymą ir kitas priemones), kurio trukmė – iki 21 kalendorinės dienos. Šią galimybę suteikia Pareigūnų ir karių išleidžiamų į pensiją socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos sukūrimo programa.

3. Į nuo 2004 m. gruodžio 1 d. visiems kariams tarnavusiems operacijose, taikomą prevencinę reabilitaciją ir skiriamas reabilitacines atostogas.

Be to, kariuomenėje yra įdiegta karių tęstinės medicininės priežiūros sistema⁴⁹, kuri sudaro galimybes nuolat stebėti karių sveikatos būklę, laiku suteikti jiems reikiamas sveikatos priežiūros paslaugas. Kiekvienas profesionaliosios karo tarnybos karys kasmet privalo patikrinti sveikatą karių sveikatos priežiūros įstaigose. Bendrąjį tęstinį kario sveikatos patikrinimą atlieka karo medicinos gydytojas, kariui atliekami bendrieji tyrimai, prireikus skiriami papildomi.

Karys gali pasirinkti ar jam kreiptis į šeimos gydytoją ar į karo medikus. Kariams yra lengviau patekti pas karo medicinos gydytoją, nei civiliams pas savo šeimos gydytoją, nes viešosiose poliklinikose tai padaryti sunku dėl didelio pacientų kiekio. Tačiau ne visi kariai noriai kreipiasi į karo medikus, nes kai kurie mano (tai pasako pokalbių su jais metu), kad karo medicinos teikiamos sveikatos paslaugos nelabai kokybiškos ir ribotos. Dar viena priežastis dėl kurios kai kurie kariai nenoriai kreipiasi į karo medikus – jie bijo būti komisuoti. Kariuomenėje yra susiformavusi nuomonė, kad karys bus ne išgydomas, o komisuojamas dėl sveikatos. Todėl reikėtų peržiūrėti KAS sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarką.

KAM turėtų prisiimti atsakomybę už buvusius, sveikatą tarnyboje praradusius, karius. Jiems turėtų būti suteikta galimybė nemokamai naudotis karių sveikatos priežiūros paslaugomis: gauti ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas, naudotis stacionarinės sveikatą gražinančio gydymo, antirecidyvinio (sanatorinio) gydymo ir medicininės reabilitacijos paslaugomis.

⁴⁸ Karių sveikatos priežiūros sektorius // <<http://www.kam.lt/index.php/lt/146217/>> [žiūrėta 2008-08-01].

⁴⁹ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2005 m. balandžio 12 d. įsakymas Nr. V-424 „Dėl pradinės privalomosios ir profesinės karo tarnybos karių ir kariūnų tęstinės medicininės priežiūros tvarkos aprašo tvirtinimo“; <<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/legal.act.import.142470/lastVersion/bodyAttachments/424.DOC.doc>> [žiūrėta 2008-08-08].

Be to, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas karių sveikatos priežiūros įstaigose įvairesniam kontingentui nei dabar užtikrintų kariams ir jų šeimų nariams, karių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, šeimos nariams, išleistiems į atsargą kariams, civiliams tarnautojams didesnę socialinę saugumą bei didintų motyvaciją likti tarnauti ar dirbti KAS.

JAV iki devintojo dešimtmečio vidurio visiems kariškiams, buvusiems kariškiams (išėjusiems į pensiją) ir jų šeimos nariams buvo teikiama nemokama sveikatos priežiūra karinėse gydymo įstaigose arba jie galėjo pasinaudoti programos CHAMPUS (angl. Civilian Health and Medical Uniformed Services) lengvata (t.y. valstybės iš dalies finansuojama galimybė gydytis civilinėje gydymo įstaigoje). Reformuojant karinės sveikatos priežiūros sistemą, įgyvendinta dar viena programa – *Tricare*, kuri dabar ir veikia. Reguliariosios armijos kariai automatiškai įtraukiami į *Tricare Prime* programą, pagal kurią jie priskiriami pirminės sveikatos priežiūros įstaigai (karinės bazės ligoninė). Aktyviosios tarnybos kariams sveikatos priežiūra nemokama, o jų šeimos nariai turi teisę į tokią priežiūrą (esant galimybėms). *Tricare Extra* programa gali pasinaudoti ir atsistatydinę kariškiai iki 65 metų amžiaus. Jiems sveikatos priežiūra kainuoja 20 procentų tikrosios kainos. *Tricare Standard* programa brangiausia, tačiau pagal ją galima rinktis bet kurią gydymo įstaigą. Aktyviosios tarnybos karių šeimos nariai už gydymą moka 20 procentų pateiktos sąskaitos ir tą sumą, kuri viršija *Tricare* nustatytą maksimumą, o atsistatydinusiems kariškiams ir jų šeimos nariams – 25 procentus.

Nyderlanduose gynybos ministerija sumoka 64 procentus karių mokamų sveikatos draudimo įmokų. Beveik kiekviena karinė bazė turi savo sveikatos centrą.

Lenkijoje profesinės tarnybos kariams taikomas Nacionalinio sveikatos fondo bendrasis sveikatos draudimas. Jiems nemokamai atliekama medicininė apžiūra, tyrimai, suteikiamos iki 6 mėn. sveikatingumo atostogos. Karių ligos, sužeidimo atveju, taip pat patyrus psichinį sukrėtimą suteikiama kvalifikuota gydymo ir profilaktinė priežiūra, skiriami gydymo ir reabilitacijos kursai.

2.9. Garantijos kariams, dalyvaujantiems tarptautinėse operacijose

Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse misijose ir operacijose organizuojamas atsižvelgiant į Lietuvos nacionalinius saugumo interesus, taip pat NATO, ES, ESBO, JTO ar sąjungininkių šalių sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo tarptautinėse operacijose ir misijose. Šiuo metu tarptautinėse operacijose ir misijose Afganistane, Irake, Balkanuose ir Gruzijoje dalyvauja 210 Lietuvos karių.

Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymas⁵⁰ reglamentuoja Lietuvos karinių vienetų ir karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose, pratybose ir kituose karinio bendradarbiavimo renginiuose.

Tarptautinėse operacijose dalyvaujantiems profesinės karo tarnybos kariams prie tarnybinio atlyginimo (žr. 2 priedą) mokamos Vyriausybės 2004 m. kovo 17 d. nutarimu Nr. 287 „Dėl Lietuvos karių ir civilių krašto apsaugos sistemos tarnautojų tarnybos tarptautinių operacijų kariniuose vienetuose, tarptautinėse operacijose ir rengimosi joms sąlygų patvirtinimo“⁵¹ nustatytų dydžių kompensacijos. Šios kompensacijos mokamos atsižvelgiant į karių tarnybos tarptautinėse operacijose specifiką, susijusią su didesne rizika ir atsakomybe. Tarptautinių operacijų metu kariai gauna vienodo dydžio kompensacijas (nepriklausomai nuo karinio laipsnio): kas mėnesį – nuo 10 iki 20 BD kompensaciją už tarnybos užsienyje specifiką, kas mėnesį – 0,2 BD kompensaciją ryšio išlaidoms padengti. Kompensacijų dydis priklauso nuo šių operacijų sudėtingumo ir pavojingumo lygio. Kompensacijos neapmokestinamos, nuo jų neskaičiuojamos socialinio draudimo įmokos.

Tarptautinių misijų metu kariams gali būti suteiktos iki dviejų savaitių trukmės atostogos. Galimybė atostogų metu grįžti į Lietuvą priklauso nuo to, kuriame regione karys tarnauja.

Grįžę iš misijų kariai yra tikrinami medikų ir, jei reikia, jiems skiriama prevencinė rehabilitacija (žr. 3 lentelę). Ši rehabilitacija skirta kariams, kurie misijos metu galėjo patirti potrauminį šoko sindromą sukėlusius išgyvenimus ar turintiems kitų sveikatos problemų, susijusių su tarnyba misijoje.

„Lietuvos karo psichologai prieš išvykstant kariams į misiją atlieka psichologinio klimato tyrimus. Kariai pildo anoniminę anketą, kurios klausimai susiję su įvairiais tarnybos aspektais. Apibendrinus kelerių metų rezultatus, paaiškėja, jog kariai prastai vertina kariuomenės paramą jiems tarnaujant misijose, jie jaučia įdedantys svarų indėlį, o dėmesio, įvertinimo, palaikymo gaunantys per mažai. Aprūpinimo, uždarbio aspektai taip pat blogai vertinami, nes jie palyginami su tame pačiame regione ir tokias pat užduotis vykdančių užsienio karių, kurie geriau aprūpinami ir daugiau uždirba“⁵².

Šiuo metu Irake ir Afganistane tarnaujantys JAV kariai turi teisę į Priešiškos ugnies (angl. Hostile Fire) arba Gresiančio pavojaus (angl. Imminent Danger) išmoką (225 doleriai per mėn.)⁵³. Gresiančio pavojaus zonomis paskelbtas Irakas, Afganistanas, Saudo Arabija ir kai kurie kaimyniniai regionai. Išmoka skiriama, jei karys padidinto pavojaus zonoje būna nors vieną

⁵⁰ Valstybės žinios. 1994, Nr. 58-1133.

⁵¹ Valstybės žinios. 2004, Nr. 42-1381.

⁵² Skujaitė I. Karo psichologų misija: už tave // Karys. 2008, Nr.5. P.20-23.

⁵³ <<http://www.military.com/benefits/military-pay/special-pay/hostile-fire-and-imminent-danger-pay>> [žiūrėta 2007-11-23].

dieną per mėnesį. Be to, kariškiai, tarnaujantys Irake, Afganistane, Persijos įlankos regione ir kaimyniniuose regionuose gali gauti Sunkios tarnybos (angl. Hardship Duty) išmoką, kuri skiriama kaip kompensacija už itin sudėtingas užduotis sunkiomis sąlygomis (klimatas, aplinka). Maksimali išmokos suma – 750 dolerių per mėnesį. Kariams, turintiems išlaikytinių, skiriama 250 dolerių išsiskyrimo su šeima išmoka (angl. Family Separation), jei išsiskyrimas trunka ilgiau kaip 30 dienų. Irake ir Afganistane tarnaujantys kariai turi teisę į papildomas dienos išmokas, kurių bendra suma 105 doleriai per mėnesį. *Nyderlanduose* yra numatytos specialios lengvatos kariškiams, dalyvaujantiems taikos palaikymo operacijose ir humanitarinėse misijose. Kariams numatytos kompensacijos už papildomą įtampą darbe iki 79,52 eurų per dieną. *Čekijos* karys, tarnaujantis už savo valstybės ribų, prie atlyginimo gauna priedą nuo 1300 iki 2500 eurų per mėnesį. Tarnybos užsienyje laikotarpis (tarnybos stažas) skaičiuojamas kaip dvigubas laikas. *Norvegijos* kariškiams, dalyvaujantiems tarptautinėse misijose, papildomų išmokų dydžiai priklauso nuo misijos rizikingumo arba nuo to, ar tarnyba buvo atlikta NATO būstinėje. Karinei tarnybai Afganistane priskiriamas aukščiausias rizikos laipsnis, todėl ir papildomos mėnesinės išmokos yra didžiausios.

2.10. Karių socialinis draudimas

Skirtingai nei darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį, bei valstybės tarnautojai, kurie privalomai draudžiami visomis Valstybinio socialinio draudimo įstatyme⁵⁴ nustatytais socialinio draudimo rūšimis, t.y. pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu bei sveikatos draudimu, kariai privalomai draudžiami tik dvejomis socialinio draudimo rūšimis – pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu.

Atitinkamos rūšies socialiniu draudimu apdrausti asmenys teisę į socialinio draudimo išmokas įgyja, jei nustatytą laiką mokėjo socialinio draudimo įmokas ir jei jie atitinka šias išmokas reglamentuojančių teisės aktų nustatytas sąlygas. Socialinio draudimo įmokos mokamos nuo dirbančiam pagal darbo sutartį ar valstybės tarnautojui apskaičiuoto darbo užmokesčio ir kitų pajamų, nuo kurių Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka šios įmokos turi būti skaičiuojamos. Kariams socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo jiems apskaičiuoto už tarnybą ar dalyvavimą mokymuose, pratybose ir tarnybos užduočių vykdymą atlyginimo sumos, įskaitant ligos, nėštumo ir gimdymo bei vaiko priežiūros atostogų laikotarpiu mokamas pašalpas ir kt. išmokas, nustatytas Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme bei teisės aktuose, reglamentuojančiuose šių išmokų mokėjimą. Kiekvienas darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartį, ar valstybės tarnautojas šiuo metu moka 3 proc., o jų

⁵⁴ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas Nr. I-1336 // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447.

darbdavys – 31 proc. dydžio socialinio draudimo įmoką, profesionaliosios karo tarnybos kariai atitinkamai 2,5 proc. ir 23,85 proc.⁵⁵.

Tiek civiliams, tiek kariams valstybinės socialinio draudimo senatvės, netekto darbingumo, našlių ir našlaičių pensijos skiriamos ir mokamos tomis pačiomis sąlygomis ir tvarka, nustatyta Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo⁵⁶. Šių pensijų dydis (išskyrus Našlių pensiją) siejamas su pajamomis, nuo kurių buvo ar turėjo būti mokėtos socialinio pensijų draudimo įmokos, ir valstybinio socialinio pensijų draudimo stažu (toliau – stažas). Pagrindinė pensijos dalis garantuoja minimalų pensinį aprūpinimą turint būtinają stažą atitinkamos rūšies pensijai skirti. Papildoma pensijos dalis ir priedas už stažo metus suteikia papildomą pensinį aprūpinimą. Papildomos pensijos dalies dydis priklauso nuo asmens stažo, įgyto dirbant pagal darbo sutartį, narystės ar tarnybos pagrindu, trukmės ir įstatymo nustatytais laikotarpiais turėtų draudžiamųjų pajamų dydžio, o priedo už stažo metus dydis – nuo pilnų stažo metų, viršijančių 30 metų, skaičiaus.

Teisę į *senatvės pensiją* įgyjama asmeniui sulaukus senatvės pensijos amžiaus (moterys – 60 metų, vyrai – 62 metai ir 6 mėnesiai) ir turint minimalų stažą (15 metų).

Teisę gauti *netekto darbingumo* pensiją turi asmuo, pripažintas netekusiu 45 ir daugiau procentų darbingumo (nepriklausomai nuo darbingumo netekimo priežasties) bei turintis minimalų stažą, kurio reikalavimas priklauso nuo asmens amžiaus jo pripažinimo nedarbingu ar iš dalies darbingu dieną, t.y. kuo vyresnis toks asmuo, tuo daugiau stažo yra reikalaujama. Asmens darbingumo lygį, jo atsiradimo laiką, terminą ir asmens netekto darbingumo procentus nustato Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Našlių ir našlaičių pensijos skiriamos mirusiojo (arba nustatyta tvarka pripažinto mirusiu ar nežinia kur esančiu) asmens, drausto valstybiniu socialiniu pensijų draudimu, sutuoktiniui ir vaikams (įvaikiams), jei miręs asmuo buvo įgijęs stažą valstybinei socialinio draudimo netekto darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. – invalidumo) arba senatvės pensijai gauti dirbdamas Lietuvos, Europos Sąjungos ar Europos Ekonominės erdvės susitarimą pasirašiusių valstybių narių įmonėse, įstaigose ar organizacijose arba gavo vieną iš šių pensijų.

Kariai ir civiliai tomis pačiomis sąlygomis bei tvarka privalomai draudžiami nedarbo socialiniu draudimu⁵⁷. Įsiregistravę bedarbiais teritorinėje darbo biržoje asmenys, kurie buvo drausti šiuo draudimu, įgyja teisę į *nedarbo draudimo išmoką*, jeigu darbo birža nepasiūlė jiems darbo, atitinkančio jų kvalifikaciją ir sveikatos būklę ir jeigu iki įsiregistravimo teritorinėje darbo

⁵⁵ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2008 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. X-1356 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 132-5359.

⁵⁶ Valstybės žinios. 1994, Nr. 59-1153.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas Nr. IX-1904 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-26.

biržoje jie turi ne mažesnę kaip 18 mėnesių nedarbo draudimo stažą per paskutinius 36 mėnesius. Šio stažo nereikalaujama, jei nedarbo draudimu drausti asmenys buvo atleisti iš darbo ne dėl jų pačių kaltės ar noro, t.y. darbdavio iniciatyva, nesant jų kaltės, dėl nepriklausančių nuo darbuotojo ar valstybės tarnautojo aplinkybių bei darbdavio bankroto atveju. Bedarbiai turi teisę gauti nedarbo draudimo išmoką, jei jie įsiregistruoja teritorinėje darbo biržoje ne vėliau kaip per 6 kalendorinius mėnesius po jų atleidimo iš darbo. Nedarbo išmokos dydis priklauso nuo apdraustojo, tapusio bedarbiu, nustatyto laikotarpio turėtų pajamų, nuo kurių buvo ar turėjo būti priskaičiuotos nedarbo socialinio draudimo įmokos. Šios išmokos mokėjimo trukmė priklauso nuo bedarbio nedarbo draudimo stažo, įgyto iki įsiregistravimo dienos.

2.11. Teisė į valstybinę kario pensiją

Pagal Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo⁵⁸ nuostatas, teisę gauti valstybinę pareigūnų ir karių pensiją turi profesinės karo tarnybos kariai bei kariai, kurie būdami įtraukti į KAM kadru rezervą, dirba kitose Lietuvos Respublikos ministerijose, departamentuose ir organizacijose. Svarbus požymis, skiriantis šią pensiją nuo valstybinių socialinio draudimo pensijų, yra tas, kad ši pensija nėra pagrįsta jokiais specialiomis įmokomis ar mokesčiais, ji, kaip ir kitos valstybinės pensijos, mokamos iš valstybės biudžeto.

Pareigūnų ir karių valstybinės pensijos skiriamos ir mokamos išėjusiems iš tarnybos kariams:

1) ištarnavusiems vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos sistemose, Specialiųjų tyrimų tarnyboje, Kalėjų departamente ar jam pavaldžiose įstaigose ir valstybės įmonėse, muitinės sistemoje 20 ir daugiau metų;

2) pripažintiems nedarbingais ar iš dalies darbingais dėl priežasčių, susijusių su tarnyba;

3) atleistiems dėl sveikatos, kai yra žinybinės centrinės medicininės ekspertizės komisijos išvada, arba pripažintiems nedarbingais ar iš dalies darbingais dėl priežasčių, nesusijusių su tarnyba, ir ištarnavusiems 5 ir daugiau metų;

4) sulaukusiems įstatymų nustatyto išleidimo į atsargą anksčiau ir ištarnavusiems savo pareigose 5 ir daugiau metų.

Iki įsigaliojant 2003 m. liepos 4 d. Konstitucinio Teismo nutarimui⁵⁹, kariams ir pareigūnams, nuteistiems už tyčinius nusikaltimus, valstybinė pareigūnų ir karių pensija neskiriama, o skirtosios mokėjimas nutraukiamas. Konstituciniam Teismui pripažinus, kad ši Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo nuostata, prieštarauja Konstitucijos nuostatai, jog niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą, kariams, dėl pačių kaltės

⁵⁸ Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1958.

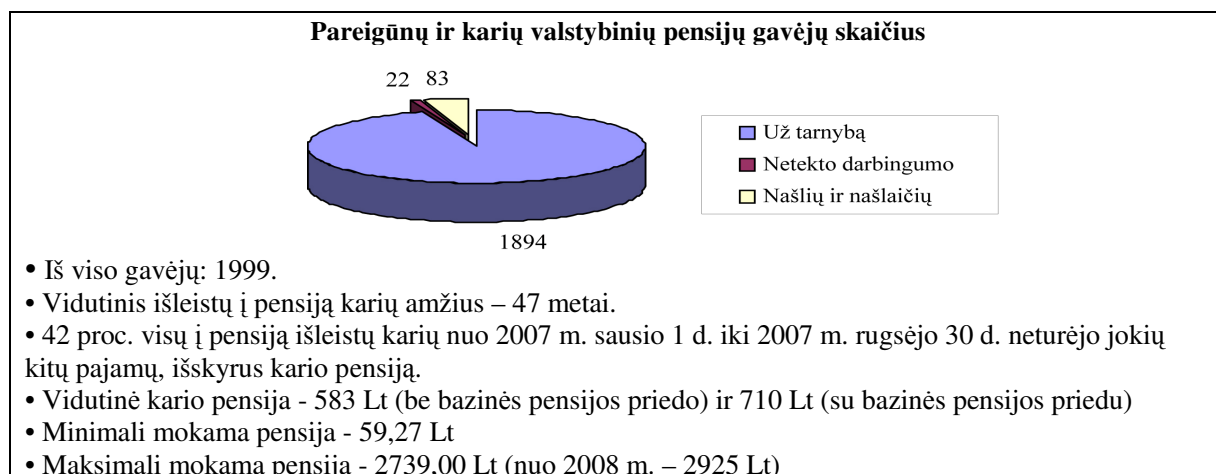
⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 68-3094.

pašalintiems iš KAS, valstybinė pensija skiriama, kai jie yra išstarnavę 20 ar daugiau metų ir sulaukę įstatymų ar statutų nustatyto išleidimo į atsargą.

Įstatymas nustato tokias pareigūnų ir karių valstybinės pensijos rūšis: už tarnybą, netekto darbingumo, našlių ir našlaičių.

Pareigūnų ir karių valstybinė *pensija už tarnybą* apskaičiuojama pagal paskutinio mėnesio, kurį karys nustoja eiti pareigas, jam nustatytą darbo užmokestį. Už kiekvienus tarnybos metus, įskaitytus į tarnybos laiką pensijai skirti, mokama po 1 proc. minėto darbo užmokesčio. Kariams, atleistiems *dėl sveikatos* bei išstarnavusiems nuo 5 iki 10 metų, už kiekvienus tarnybos metus, įskaitytus į tarnybos laiką pensijai skirti, mokama po 2 proc., išstarnavusiems nuo 10 iki 20 metų – 20 proc., o išstarnavusiems daugiau kaip 20 metų mokama po 1 proc. pensija, apskaičiuota pagal paskutinio mėnesio, kurį karys nustojo eiti pareigas, jam nustatytą darbo užmokestį.

4 diagrama. Į atsargą išleistų karių sociodemografinės charakteristikos 2007 m. gruodžio 1 d.

Parengta pagal KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenis.

Jeigu išėjęs į pensiją atsargos karys nedirba ir negauna jokių kitų pajamų, jam prie pareigūnų ir karių valstybinės pensijos už tarnybą mokamas valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio priedas⁶⁰. Nuo tos dienos, kai atsargos karys įsidarbina, ar gauna pajamų iš darbinės veiklos (iš samdomojo darbo, individualios ar ūkinės veiklos, ar valstybinę socialinio draudimo pensiją), jam šio priedo mokėjimas nutraukiamas. Taigi darytina išvada, kad valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio priedas yra papildoma parama darbo pajamų neturinčiam atsargos kariui (dauguma karių išeina į pensiją nesulaukę senatvės pensijos

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 703 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo, einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų naujo dydžio ir maksimalios valstybinės socialinio draudimo neperskaičiuotos pensijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 83-3307. [Nuo 2008 m. rugpjūčio 1 d. patvirtintas valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydis – 360 litų].

amžiaus, nes Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme yra nustatyti karių tarnybos amžiaus limitai).

Kariai, tapę nedarbingais ar iš dalies darbingais tarnybos metu ar dėl priežasčių, susijusių su tarnyba, turi teisę gauti pareigūnų ir karių *netekto darbingumo* valstybinę pensiją. Kario darbingumo netekimo priežastinį ryšį su tarnybinių pareigų vykdymu ar tarnyba turi patvirtinti krašto apsaugos ministro sudaryta tarnybinio tyrimo komisija. Ši pensija skiriama už kiekvienus tarnybos metus, įskaitytus į tarnybos laiką pensijai gauti ir yra po 1,2 procento kariams, netekusiems 75-100 procentų darbingumo, po 1 procentą kariams, netekusiems 60-70 procentų darbingumo, ir po 0,5 procento kariams, netekusiems 45-55 procentų darbingumo, paskutinio mėnesio, kurį karys nustoja eiti pareigas darbo užmokesčio dydžio. Jei karys mirė ar neteko darbingumo dėl priežasčių, susijusių su tarnyba, tačiau faktinis jo tarnybos laikas mažesnis kaip 20 metų, tarnybos laikas pensijai skirti prilyginamas 20 metų. Jei karys mirė ar neteko darbingumo dėl kitų priežasčių, pensija apskaičiuojama pagal faktinį tarnybos laiką.

Kariams, tuo pat metu įgijusiems teisę į pareigūnų ir karių valstybinę pensiją už tarnybą bei pareigūnų ir karių valstybinę netekto darbingumo pensiją, skiriama didesnioji arba jų pasirinkimu viena iš šių pensijų. Pareigūnų ir karių valstybinė našlių ar našlaičių pensija mokama kartu su pensija už tarnybą ar netekto darbingumo pensija.

Netekto darbingumo atveju kariai turi teisę gauti dviejų rūšių pensijas – pareigūnų ir karių valstybinę netekto darbingumo ir antrą dėl to paties įvykio skiriamą pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymą – netekto darbingumo pensiją. Tai papildoma socialinė garantija, skiriama kariams, atsižvelgiant į ypatingą jų statusą.

Kariams žuvus tarnybos metu ar dėl priežasčių, susijusių su tarnyba, teisę gauti pareigūnų ir karių valstybinę *našlių ir našlaičių pensiją* turi jų sutuoktiniai ir vaikai.

Nustatytos valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio⁶¹. Taigi šioje nuostatoje įtvirtintas socialinių garantijų apribojimas. Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 3 d. nutarime⁶² ginčijamas nuostatas dėl pareigūnų ir karių valstybinių pensijų, mokamų kartu su socialinio draudimo pensijomis maksimalaus dydžio nustatymo pripažino neprieštaraujančiomis Konstitucijai. Manytume, kad tai nenuoseklus Konstitucinio Teismo sprendimas, kadangi Teismas ne kartą akcentavęs, kad

⁶¹ Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas Nr. I-730 // Valstybės žinios. 1994, Nr. 101-2018.

⁶² Valstybės žinios. 2003, Nr. 115-5221.

negali būti mažinama paskirta pensija, nes tai pažeidžia asmens teisę į pensiją, nuosavybės teisę, šiame nutarime šios pozicijos nebesilaikė.

2007 m. vidutinė valstybinė socialinio draudimo senatvės pensija buvo 595 Lt⁶³, o vidutinė karių valstybinė pensija minėtu laikotarpiu buvo 16,19 proc. didesnė (710 Lt). Be to, teisę į pareigūnų ir karių valstybinę pensiją turintys kariai išmokas senatvėje gauna ne tik iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, bet ir senatvės pensiją iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų. Taigi buvusiems kariams sukakus senatvės pensijos amžių taikomos dvigubos pensinės garantijos. Tai labai reikšminga valstybės teikiama finansinė parama.

JAV kariškiai gali išeiti į pensiją po 20 metų tarnybos. 75 proc. bazinio atlyginimo – didžiausia pensija, kurią gali gauti JAV kariškis, ištarnavęs 30 metų. Nuo 2007 m. už kiekvienus papildomai ištarnautus metus pensija didinama 2,5 proc., t.y. 40 metų ištarnavusio kariškio pensija sudaro 100 proc. jo bazinio atlyginimo. *Jungtinėje Karalystėje* 2005 – 2006 m. pradėtas diegti Karinių pajėgų pensijų planas. Visi kariai automatiškai tampa šio plano dalyviais. Įmokos pensijai išskaičiuojamos iš kario atlyginimo. Pensija pradedama mokėti po 22 tarnybos metų (kareiviams, įstojusiems į tarnybą 18 metų amžiaus) arba po 16 metų (karininkams, pradėjusiems tarnybą 21 metų amžiaus). Pensijų plane atsižvelgiama į įvairias aplinkybes, pradedant išėjimu į pensiją bendra tvarka arba dėl sveikatos, ir baigiant pensijomis našlėms ir našlaičiams. Įprastinė pensija sudaro maždaug 30 proc. kario atlyginimo. Jei asmuo pasitraukia iš karinių pajėgų neištarnavęs nustatyto laiko, tačiau tarnavęs ne trumpiau negu 2 metus, pensija jam mokama nuo 60 metų amžiaus arba anksčiau, jei asmuo yra neįgalus. *Norvegijos* kariškiai į pensiją išeina sukakus 60 metų. Jų pensiją sudaro 65 proc. paskutiniųjų tarnybos metų gautų pajamų.

2.12. Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų

Karių gyvybė ir sveikata privalomai draudžiama nuo nelaimingų atsitikimų tarnyboje valstybės biudžeto lėšomis⁶⁴ nuo priėmimo į profesinę karo tarnybą dienos iki išleidimo į atsargą dienos. Profesinės karo tarnybos karys apdraudžiamas suma, lygia mėnesiniam šio kario tarnybiniam atlyginimui, mokamam draudiminio įvykio mėnesį, padaugintam iš 12, bet ne didesne suma kaip 48 Vyriausybės nustatytos minimalios mėnesinės algos (toliau – MMA).

Draudiminiais pripažįstami šie įvykiai, atsitikę kariui vykdant tarnybines pareigas, vykstant į tarnybą arba iš jos, taip pat ne tarnybos laiku, jeigu teismo ar ikiteisminio tyrimo

⁶³ <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1620>> [žiūrėta 2008-08-22].

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1991 m. gruodžio 5 d. Nr.530 „Dėl asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus arba jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 8-212.

nustatyta, kad šie įvykiai susiję su tarnyba, per kario mokymo ir pratybų laiką, ir pakenkę kario sveikatai arba tapę jo mirties priežastimi:

- 1) nelaimingas atsitikimas, pasikėsinimas į kario gyvybę ir (ar) sveikatą, taip pat kitas staigus įvykis, kai prieš kario valią jo kūną veikia fizinė jėga (cheminis, terminis, nuodingųjų dujų ar kitas fizinis poveikis);
- 2) atsitiktinis ūminis apsinuodijimas maistu (taip pat užsikrėtimas per maistą infekcinėmis ligomis, nurodytomis Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintame ūminių infekcinių žarnyno ligų sąraše), vaistais, nuodingaisiais augalais, taip pat ūminis ar lėtinis apsinuodijimas cheminėmis medžiagomis ir preparatais;
- 3) neigiami padariniai dėl klaidingo diagnozavimo ar gydymo ir profilaktikos priemonių (tarp jų vaistų injekcijų) panaudojimo po draudiminių įvykių;
- 4) svetimkūnio patekimas į kvėpavimo takus, anafilaksinis šokas, paskendimas ar sušalimas.

Kario sveikatos sutrikimo sunkumo laipsnį nustato Lietuvos kariuomenės karinė medicinos ekspertizės komisija. Kario žūties ar sveikatos sutrikimo priežastinį ryšį su tarnybinių pareigų vykdymu ar tarnyba nustato krašto apsaugos ministro sudaryta tarnybinio tyrimo komisija. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius nustato, ar nelaimingas atsitikimas laikomas draudiminiu įvykiu, ir apskaičiuoja draudimo sumos dydį.

Draudimo sumos nemokamos, jeigu nelaimingas atsitikimas įvyksta kariui darant tyčinę nusikalstamą veiką, dėl tyčios ar didelio aplaidumo nevykdant teisėto įsakymo, taip pat jei kario žuvimo ar sveikatos sutrikimo priežastis buvo kario apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų, jei karys nusižudė, kėsinosi nusižudyti ar tyčia save sužalojo, ar kario žuvimo, sveikatos sutrikimo priežastis buvo transporto priemonės vairavimas neturint teisės ją vairuoti arba perdavus ją vairuoti asmeniui, apsvaigusiam nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų arba neturinčiam teisės ją vairuoti.

Draudimo suma, mokėtina kariui dėl pakenkimo jo sveikatai, nustatoma pagal draudimo sumų, mokamų dėl draudiminių įvykių asmenims, apdraustiems valstybės lėšomis, lentelę⁶⁵, vadovaujantis asmens sveikatos priežiūros įstaigos pažymėjimu.

Apdraustasis savo mirties atveju gali paskirti draudimo sumos gavėju bet kurią asmenį (keletą asmenų). Jeigu apdraustasis tokio paskyrimo neparašė ar paskyrimą atšaukė, taip pat jeigu paskirtasis asmuo mirė anksčiau už apdraustąjį, draudimo suma mokama apdraustojo šeimos nariams.

⁶⁵ Ši lentelė yra pateikta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 5 d. nutarimo Nr.530 „Dėl asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus arba jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų“ priede // Valstybės žinios. 1992, Nr. 8-212.

2.13. Kompensacijos kario žūties ar sveikatos sutrikdymo atveju

Kompensacijos dydį kario žūties ar sveikatos sutrikdymo atveju nustato Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 67 straipsnis⁶⁶. Šios kompensacijos kariams ar jų šeimos nariams mokamos iš KAM biudžeto lėšų.

Dėl priežasčių, susijusių su tarnybinių pareigų vykdymu, arba dėl tarnybos tapusiam neįgaliu arba ir netapusiam neįgaliu kariui, kuriam dėl sveikatos sutrikimo liko liekamųjų reiškinių ir sumažėjo tinkamumo tarnybai laipsnis, išmokama vienkartinė kompensacija, kurios dydis priklauso nuo netekto darbingumo ar tinkamumo tarnybai laipsnio pasikeitimo, sumažinta priklausančių išmokėti draudimo iš valstybės biudžeto išmokų dydžiu. Visais kitais kario susižalojimo atvejais mokamos tik minėtos draudimo išmokos (žr. 2.12 poskyrį) pagal privalomąjį sveikatos ir gyvybės draudimą valstybės lėšomis nuo nelaimingų atsitikimų tarnybinių pareigų vykdymo metu.

Kariui, dėl traumos ar ligos tapusiam neįgaliu arba po gydymo likus sveikatos sutrikdymo požymiams (netapus neįgaliu), dėl kurių karys negali tinkamai tarnauti kariuomenėje, išmokama nuo vienerių iki penkerių metų (nuo 12 iki 60 mėnesių) atitinkamo laipsnio profesinės karo tarnybos kariui pirmaisiais tarnybos metais nustatyto dydžio mėnesinių tarnybinių atlyginimų (be priedų) vienkartinė kompensacija.

Kario sveikatos sutrikimo sunkumo laipsnį nustato Lietuvos kariuomenės karinė medicinos ekspertizės komisija. Kario žūties ar sveikatos sutrikimo priežastinį ryšį su tarnybinių pareigų vykdymu ar tarnyba nustato krašto apsaugos ministro sudaryta tarnybinio tyrimo komisija.

Karys visada turi būti pasiryžęs atlikti jam pavestą užduotį. Net ir taikos metu neretai tai yra susiję su gyvybės ar sveikatos rizika. Kario tarnybos ypatumai lemia didesnes nei civiliams socialines garantijas. Viena iš tokių garantijų yra kompensacijos kario šeimai, kuris žuvo vykdydamas tarnybines užduotis. Kariui žuvus dėl priežasčių, susijusių su tarnybinių pareigų vykdymu arba dėl tarnybos, išmokama atitinkamo laipsnio profesinės karo tarnybos kariui pirmaisiais tarnybos metais nustatyto dydžio 120 mėnesinių tarnybinių atlyginimų (be priedų) vienkartinė kompensacija, bet ne mažiau kaip po 100 MMA kiekvienam kario išlaikytiniui. Kompensacija sumažinama priklausančių išmokėti draudimo iš valstybės biudžeto išmokų dydžiu. Ši kompensacija lygiomis dalimis išmokama žuvusiojo šeimai: sutuoktiniui, tėvui, motinai, vaikams (įvaikiams, vaikams, gimusiems po kario mirties), kol jiems sukaks 16 metų, taip pat vaikams (įvaikiams), kurie mokosi nustatyta tvarka įregistruotų mokymo įstaigų dieniniuose skyriuose, kol jiems sukaks 24 metai ir neįgaliems asmenims, kurie buvo žuvusiojo

⁶⁶ Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.

išlaikomi. Bendra kariui žuvus išmokamos kompensacijos suma negali viršyti 350000 litų. Kompensacija gali būti išmokama dalimis, bet ne ilgiau kaip per 36 mėnesius.

Kompensacijos nemokamos, jeigu karys žūna ar jo sveikata sutrinka darant tyčinę nusikalstamą veiką ar kitą teisės pažeidimą, nevykdant teisėto įsakymo, nesilaikant saugumo technikos ar pareigybės nuostatų reikalavimų, taip pat jei kario žuvimo ar sveikatos sutrikimo priežastis buvo apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų, jei karys nusižudė, kėsinosi nusižudyti ar tyčia susižalojo.

Civiliams, apdraustiems nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, kurie dėl nelaimingo atsitikimo darbe (pakeliui į darbą ar iš darbo) ar nustatytos profesinės ligos, pripažintų draudiminiais įvykiais⁶⁷, netenka darbingumo mokama ligos pašalpa ir, priklausomai nuo to kiek profesinio darbingumo procentų yra netekta, – netekto darbingumo vienkartinė ir periodinė kompensacijos, o apdraustajam mirus – vienkartinė ir periodinė draudimo išmokos mokamos jo šeimos nariams, kurie buvo išlaikomi ar turėjo teisę į išlaikymą. Visų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų (išskyrus vienkartinę draudimo išmoką apdraustajam mirus) dydis priklauso nuo apdraustojo asmens pajamų, nuo kurių buvo mokamos privalomos valstybinio socialinio draudimo įmokos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui. Apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė draudimo išmoka yra 100 einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžio. 2008 metų draudžiamosios pajamos yra 1488 Lt⁶⁸. Maksimali vienkartinė draudimo išmoka apdraustajam civiliui mirus yra 148800 Lt. Ji yra 26 proc. mažesnė už žemiausią karinį (eilinio) laipsnį turinčio kario kompensaciją žūties atveju $((3,4 \times 490) \times 120 = 199920 \text{ Lt})$.

Dėl kario žūties jo šeimos materialinė padėtis labai pasunkėja. Nors kompensacijos šeimai kario žūties atveju yra žymiai didesnės nei civilių, tačiau nepakankamos norint turėti deramas gyvenimo sąlygas, išlaikyti vaikus iki pilnametystės, padėti jiems įgyti tinkamą išsilavinimą, įsigyti būstą, todėl KAM neturėtų apsiriboti vien tik kompensacijos išmokėjimu. KAM turėtų įsipareigoti remti žuvusio kario šeimą: suteikti galimybę naudotis KAS sveikatos priežiūros bei reabilitacijos paslaugomis, siųsti vaikus į poilsio ar sporto stovyklas lengvatinėmis sąlygomis, teikti nors minimalią finansinę pagalbą vaikų išlaikymui darželiuose bei finansinę paramą studijuojant, padėti nedirbančiam sutuoktiniui susirasti darbą KAS ir pan.

Latvijoje, jei profesinės tarnybos kariui tarnybos metu ar per metus nuo išėjimo į atsargą buvo nustatytas neįgalumas dėl sužeidimo (suluošinimo, kontuzijos) ar ligos, kuria susirgta

⁶⁷ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas Nr. VIII-1509 // Valstybės žinios. 1999, Nr. 110-3207.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 703 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo, einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų naujo dydžio ir maksimalios valstybinės socialinio draudimo neperskaičiuotos pensijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 83-3307.

tarnybos metu ar patyrus sveikatos sutrikdymų, bet netapus neįgaliu, jam išmokama vienkartinė kompensacija nuo 1 iki 50 praėjusio mėnesio kario atlyginimų dydžio. Latvijoje kariui žuvus tarnybos metu arba mirus per metus po išėjimo į atsargą dėl sužeidimo ar ligos, kuria susirgo tarnybos metu, jo įpėdiniams išmokama vienkartinė išmoka – 120 praėjusio mėn. kario atlyginimų dydžio, bet ne mažiau nei 2500 latų kiekvienam išlaikytiniui (2008 m. rugpjūčio 26 d. oficialus lito kursas – 4,9113 lito už 1 latą).

Lietuvoje kompensacija kario žūties atveju yra mažesnė nei Latvijoje, nes ji yra 120 atitinkamo laipsnio profesinės karo tarnybos kariui *pirmaisiais tarnybos metais* (tarnybos pradžioje tarnybinis atlygis paprastai būna mažiausias) nustatyto dydžio mėnesinių tarnybinių atlyginimų vienkartinė kompensacija, o Latvijoje 120 *praėjusio paskutinio mėnesio* kario atlyginimų dydžio suma (taigi, pati didžiausia kario tarnybinio atlygio suma). Lietuvoje kitaip nei Latvijoje yra didesni maksimalūs išmokų dydžiai kariui tapusiam neįgaliu bei dėl sveikatos sutrikdymo netapus neįgaliu.

Žymiai didesnės pinigų sumos karių žūties atveju išmokamos žuvus JAV kariui. Irake ar Afganistane žuvusių JAV karių artimieji gauna 100000 dolerių pašalpą, 225 dolerių socialinio draudimo pašalpą, iki 6900 dolerių laidotuvių pašalpą ir 400000 dolerių gyvybės draudimo išmoką (gyvybės draudimo įmokos – 16 dolerių per mėn. – išskaičiuojamos iš kariškio uždarbio).

2.14. Kitos garantijos

Mokesčio ikimokyklinėse ir mokymo įstaigose sumažinimas. Mokestis už vaikų išlaikymą ikimokyklinėse įstaigose, išskyrus nevalstybines, kariams mažinamas 50 proc.⁶⁹. Perkeltiems į Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybes, taip pat atstovybes prie tarptautinių organizacijų, užsienio valstybių ir tarptautines karines ar gynybos institucijas profesinės karo tarnybos kariams kompensuojamos ikimokyklinio ugdymo ir mokymosi išlaidos, jeigu su kariais gyvena jų vaikai (įvaikiai). Kariui, kai kartu su juo gyvena vaikai (įvaikiai), mokama 70 proc. vaikų (įvaikių) ikimokyklinio ugdymo išlaidų kompensacija arba 90 proc. vaikų (įvaikių), mokymosi išlaidų kompensacija, kol vaikas (įvaikis) įgis vidurinį išsilavinimą, bet ne ilgiau iki jam sueis 20 metų. Kompensuojamoji išlaidų dalis sumokama vaikų (įvaikių) ikimokyklinio ugdymo ar mokymo įstaigai pagal pateiktą sąskaitą arba kariui, pagal jo pateiktus išlaidas patvirtinančius dokumentus. Likusią (nekompensuotą) išlaidų dalį karys ikimokyklinio ugdymo ar mokymo įstaigai sumoka iš asmeninių lėšų⁷⁰.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr.1170 „Dėl užmokesčio už vaikų išlaikymą ikimokyklinėse įstaigose“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 73-1715.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2008 m. sausio 21 d. įsakymas Nr. V-54 „Dėl vaikų (įvaikių) ikimokyklinio ugdymo ir mokymosi išlaidų kompensavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;

Tarnybos metu su tarnyba susijusiomis aplinkybėmis žuvę kariai laidojami valstybės lėšomis. Valstybės finansuojamos laidojimo išlaidos negali būti didesnės kaip 40 MGL. Šios išlaidos padengiamos iš Krašto apsaugos ministerijai valstybės biudžete skirtų asignavimų⁷¹. Kariui žuvus kitomis aplinkybėmis arba jam mirus dėl ligos, karį laidojantiems jo šeimos nariams ar artimiesiems skiriama pusės Vyriausybės nustatyto laidojimo išlaidų dydžio parama laidojimo išlaidoms iš dalies padengti.

Teisė į materialinę pašalpą. Kariams, kurių materialinė būklė sunki dėl jų pačių ligos, šeimos narių (sutuoktinio, vaiko (įvaikio), motinos, tėvo (įmotės, įtėvio) ligos ar mirties, stichinės nelaimės ar turto netekimo, jeigu yra kario raštiškas prašymas ir pateikti atitinkami tai patvirtinantys dokumentai, skiriamos iki 5 MMA dydžio materialinės pašalpos iš įstaigai skirtų lėšų krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka. Kariui mirus, materialinė pašalpa išmokama jo šeimos nariams.

NATO šalyse kariams teikiama daugiau ir įvairesnių socialinių garantijų. Kariuomenės finansinė parama karių studijoms vertinama kaip svarbi socialinė garantija skatinanti jaunimą stoti karinėje tarnyboje. Pvz., JAV kiekvienoje karinėje bazėje yra mokymo centras, kur dėstomi universitetų ir kolegijų kursai. Tokiu būdu kariams sudaroma galimybė siekti išsilavinimo tarnybos metu. Kiekvienas JAV karys, sudaręs tarnybos sutartį mažiausiai 3 m., gali pasinaudoti 38700 dolerių vertės finansine parama studijoms. Ją gavus, pirmus 12 tarnybos mėnesių kario atlyginimas sumažinamas 100 dolerių. *Kanadoje*, jei karys mokosi universitete su kariuomenės poreikiais artimai besisijiančios specialybės, apmokama 100 proc. studijų kainos. Iki 5000 CAD parama gali būti skiriama kariškiui, norinčiam įsigyti civilinę specialybę pagal kurią jis galėtų dirbti atsistatydinęs iš karinių pareigų. Šią paramą karys gali gauti dar 2 metus po atleidimo iš tarnybos. *Latvijoje* kariui, kuris sėkmingai studijuoja civilinėje švietimo įstaigoje nepertraukdamas tarnybos tam, kad įgytų specialių žinių, reikalingų karinei tarnybai, gali būti mokama kompensacija, kad padengtų ne mažiau kaip pusę mokesčio už mokslą.

Kai kuriose NATO šalyse yra specialios tarnybos, kurios padeda kariams rūpintis kasdienio gyvenimo sąlygomis. Pvz., *Kanados* karinių pajėgų personalo paramos agentūra CFPSA yra atsakinga už kariškių ir jų šeimų bendruomenių įvairias rėmimo ir telkimo programas (kariškių šeimų, karo veteranų rėmimo, sporto ir fizinės kultūros bei kt.). Agentūros padaliniai siūlo finansines ir draudimo paslaugas, rūpinasi, kad kiekvienoje kariuomenės

<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/C800F865B70111DD802A001122334455/legal.act.import.159317/lastVersion/bodyAttachments/54.DOC.doc> [žiūrėta 2008-02-28].

⁷¹ Valstybės finansuojamų laidojimo išlaidų aprašas pateikiamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 17 d. nutarime Nr.1340 „Dėl tikrosios karo tarnybos metu žuvusių arba mirusių dėl priežasčių, susijusių su tarnyba, karių, apdraustų privalomuoju draudimu Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis, valstybės finansuojamų laidojimo išlaidų aprašo patvirtinimo ir laidojimo išlaidų padengimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 104-2873.

dislokavimo teritorijoje būtų teikiamos apsipirkimo paslaugos, įgyvendina programas specifinių stresinių situacijų, kylančių kariškių šeimų gyvenime, sprendimui ir tokių situacijų mažinimui.

Lyginant Lietuvą su kitomis NATO šalimis matyti, kad mūsų kariai socialiai remiami mažiau. Didžiausia spraga yra socialinė parama kario šeimai. Kaip rodo užsienio šalių patirtis, socialinės priemonės yra taikomos kompensuoti karinės tarnybos nepatogumus, kuriuos ši tarnyba sukelia kariui ir jo šeimai, taip pat nors iš dalies sumažinti personalo praradimą. Pvz., užsienyje tarnaujančio JAV kariškio vaikams ir sutuoktiniui sudaromos sąlygos mokytis. JAV skiriama finansinė parama žuvusių kariškių išlaikytinių studijoms. *Jungtinės Karalystės* karių šeimos nariai, gyvenantys kartu dislokacijos vietoje užsienyje (pvz., Kipre ar Vokietijoje), turi teisę į nemokamą medicininį aptarnavimą. *Kanadoje* pasirengimo dalyvauti tarptautinėse misijose metu, užsienio kalbų mokomi ne tik kariškiai, bet ir jų sutuoktiniai. *Portugalijoje* kariškiams bei jų artimiems šeimos nariams (paprastai žmonai) yra įsteigtos rezidencijos, kur atėjus senatvei ar susirgus, taip pat kai gyventi savo namuose nėra tinkamų sąlygų, gali į jas persikelti gyventi, kur jiems sudarytos specialios sąlygos (būstas, maistas ir įvairios medicininės pagalbos, slaugymo ar gydymo paslaugos).

Lietuvoje, jau žengti pirmieji žingsniai karių socialinės paramos plėtros srityje. KAM 2008 m. rugsėjo 30 d. parengė ir patvirtino Socialinės paramos kariams plėtros programos įgyvendinimo priemonių planą⁷². Šiame plane numatytos priemonės kariams ir jų šeimų nariams:

1. *Karių ir jų šeimų informavimas, konsultavimas socialinės saugos klausimais ir socialinės paramos poreikių tyrimai*. Numatoma KAM interneto svetainėje skelbti informaciją apie kariams ir jų šeimoms teikiamas socialines garantijas, KAM intranete teikti informaciją apie laisvas darbo vietas ir galimybes jas užimti. Konsultuoti į pensiją išėinančius karius visais jiems rūpimais mokymosi civilinėse mokymo įstaigose, profesinio konsultavimo ir orientavimo, įsidarbinimo klausimais ir pan.

2. *Galimybių mokytis KAS ir civilinėse mokslo įstaigose sudarymas į atsargą išėinantiems kariams*. Planuojama į atsargą išleidžiamies kariams sudaryti sąlygas mokytis užsienio kalbos ir kitų specialybių (patvirtintų studijų programose) Lietuvos karo mokymo institucijose. Numatoma KAS reikalingiems specialistams, kurie mokosi įregistruotose Lietuvos mokymo įstaigose, apmokėti dalį ar visas studijas.

3. *Sociokultūrinių paslaugų, aktyvaus laisvalaikio kariams ir jų šeimoms plėtra*. Numatoma steigti KAS paramos karių šeimoms centrus, kariams ir jų šeimoms organizuoti ekskursijas, suteikti galimybę naudotis KAS aikštynais, sporto kompleksais, KAS personalo vaikus skatinti dalyvauti KAS organizuojamose vaikų vasaros stovyklose.

⁷² <<https://dokvis/avily/ofile/6253514FB71011DD802A001122334455/A753FA118EEB11DD9631001122334455/lastVersion/bodyAttachments/V-923.doc>> [žiūrėta 2008-10-01].

4. *Sveikatos priežiūros paslaugų kariams ir jų šeimų nariams KAS plėtra.*

5. *Piniginių išmokų, kompensacijų didinimas.* Kai bus pakeistos ir papildytos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo nuostatos, užtikrinančios gyvenamųjų patalpų nuomos išlaidų kompensavimą (nuompinigių) arba kelionės išlaidų kompensavimą (kelionpinigių), taip pat butpinigių, skirtus gyvenamosios patalpos išlaikymo išlaidoms kompensuoti, numatoma parengti įstatymą įgyvendinantį teisės aktą.

3. IŠLEIDŽIAMŲ Į ATSARGĄ KARIŲ SOCIALINIO PRISITAIKYMO, MEDICININĖS REABILITACIJOS BEI PROFESINIO ORIENTAVIMO Į KITAS VEIKLOS SRITIS PROGRAMA

Kiekvienais metais į atsargą išleidžiama apie 200 karių⁷³, turinčių teisę gauti karių ir pareigūnų valstybinę pensiją, kurių vidutinis amžius yra 47 metai (žr. 1 priedą). 42 proc. šių karių, išleistų į atsargą nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2007 m. rugsėjo 30 d., neturėjo jokių kitų pajamų, išskyrus valstybinę kario pensiją (žr. 4 diagramą). Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programa⁷⁴ buvo parengta siekiant palengvinti į atsargą išėjusiems darbingiems žmonėms prisitaikyti civiliam gyvenime bei susirasti darbą. Programoje gali dalyvauti visų šalies jėgos struktūrų pareigūnai ir kariai, kurie teisės aktų nustatyta tvarka išeina iš tarnybos ir turi teisę į pareigūnų ir karių valstybinę pensiją. Programos **tikslas** – užtikrinti efektyvų išleidžiamų į atsargą pareigūnų ir karių socialinio prisitaikymo ir kompleksinių reabilitacijos priemonių sistemos funkcionavimą. **Uždavinys** – suformuoti sklandžiai veikiančią sistemą, kuri iš tarnybos išleidžiamiems pareigūnams ir kariams padėtų pasirinkti naują profesiją, palengvintų jų socialinį prisitaikymą pereinamuoju laikotarpiu įsitvirtinant naujoje darbo aplinkoje, suteiktų jiems medicininę reabilitaciją.

Įgyvendinant Programą, kariams sudaromos sąlygos iš anksto gauti informaciją apie numatomą jų išleidimo į atsargą laiką, dalyvavimo Programoje būdus, padedama jiems įvertinti savo galimybes ir profesinius motyvus, suteikiama informacijos apie situaciją darbo rinkoje, darbo rinkos mokymo įstaigas, paklausiausias profesijas. Siekiant grąžinti arba kompensuoti sutrikusias organizmo funkcijas ir išvengti sveikatos sutrikimų, KAS sveikatos priežiūros institucijose kariams taikomas medicininių priemonių kompleksas.

Kariai šioje programoje gali dalyvauti nuo 2006 m. lapkričio mėn. (nuo 2006 m. sausio 1 d. nebuvo pasirengta jos įgyvendinimui). Socialinės ir medicininės pagalbos priemonės kariui įgyvendinamos trimis etapais:

I etapas – informacinis. KAS karinio vieneto personalo specialistas (toliau – personalo specialistas), likus ne mažiau kaip 6 mėn. iki kario išleidimo į atsargą dienos, raštu informuoja karį apie numatomą jo išleidimo į atsargą datą ir galimybę dalyvauti Programoje ir kartu jam pateikia užpildyti sutikimo dalyvauti Programoje bei asmens duomenų anketos formas. Karys, gavęs nurodytą informaciją, gali atvykti pas karo prievolės centruose dirbančius specialistus (toliau – KPC specialistas) ir gauti visą informaciją apie programos etapų vykdymo tvarką.

⁷³ Iš viso į atsargą išeina 350-400 karių per metus (žr. 3 diagramą ir 2 lentelę).

⁷⁴ Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4128.

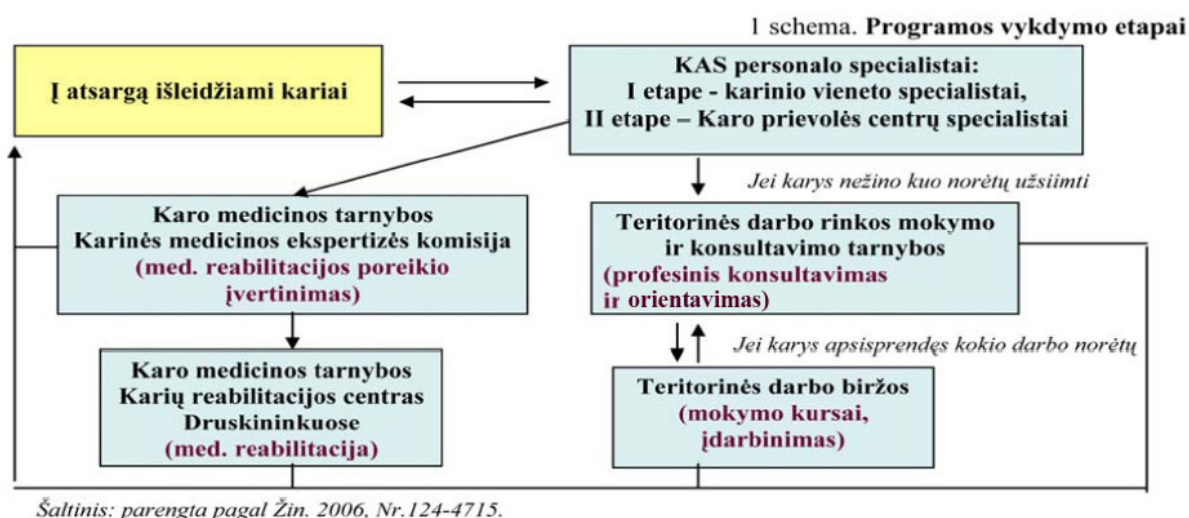
II etapas – parengiamasis. Karys, nusprendęs dalyvauti Programoje, suderina su KPC specialistu iš artimiausio karo prievolės centro (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje) susitikimo laiką, ne vėliau kaip likus 3 mėn. iki išėjimo į atsargą, jam pateikia užpildytas ir pasirašytas sutikimo dalyvauti Programoje formą bei asmens duomenų anketą. KPC specialistas pagal išleidžiamo į atsargą kario pageidavimus aptaria jo galimybes įsiliesti į darbo rinką, informuoja apie profesinio mokymo ir persikvalifikavimo, profesinio konsultavimo galimybes, apie situaciją darbo rinkoje, paklausiasias profesijas, darbo biržos teikiamas paslaugas bei galimybę gauti medicininę reabilitaciją. Esant poreikiui KPC specialistas nurodo konkrečias Programoje dalyvaujančias įstaigas, kuriose karys gali gauti išsamesnę informaciją bei konsultaciją. Šio etapo konsultacijos metu, paaiškėjus kario ateities planams ir pageidavimams, KPC specialistas sudaro individualų planą, kuriame nurodo:

- datą, kada karys, pageidaujantis gauti medicininės reabilitacijos paslaugas, gali vykti į Karių sveikatos priežiūros įstaigą. Minėtoje įstaigoje išrašomas siuntimas į Karo medicinos centrą patikrinti sveikatą;
- datą, kada karys gali susitikti su Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos konsultantu, jei jis dar nėra apsisprendęs, ką norėtų ar galėtų veikti išėjęs į atsargą;
- datą, kada karys gali kreiptis į Lietuvos darbo biržą, jei jis yra apsisprendęs, ką veiks išėjęs į atsargą, ir žino, kokie perkvalifikavimo kursai padėtų įgyvendinti jo planus.

III etapas – baigiamasis (paslaugų). Šį etapą, karį išleidus į atsargą, vykdo vidaus reikalų ministro 2006 m. liepos 17 d. įsakymu Nr. 1V- 275 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos funkcionavimo metodinių praktinių rekomendacijų valstybės institucijoms ir įstaigoms, kurios teiks socialines ir medicininės pagalbos priemonėse numatytas medicininės ir socialines paslaugas“ patvirtintose rekomendacijose nurodytos įstaigos:

- Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba teikia profesinio konsultavimo ir orientavimo paslaugas. Šioje įstaigoje, kariui padedama pasirinkti perkvalifikavimo kursus, kurie įrašomi į jo pateiktą individualų planą;
- Lietuvos darbo birža registruoja karį, pateikusį KPC specialisto ar Darbo rinkos mokymo tarnybos konsultanto užpildytą individualų planą, ir įrašo į šį planą pageidaujamų kursų vietą ir datą;
- Karių sveikatos priežiūros įstaigoje išrašomas siuntimas į Karo medicinos centrą patikrinti sveikatą;
- Karo medicinos centre įvertina kario sveikatos būklę ir prireikus išrašo siuntimą į Karių reabilitacijos centrą;

- Jei kariui, atvykusiam į kurią nors individualiame plane įrašytą instituciją, nėra suteikiamos numatytos paslaugos, jis kreipiasi į KPC specialistą, kuris pasiūlo kariui kitas jam tinkamas paslaugas ir koreguoja arba papildo individualų planą.

Trečiasis socialinės ir medicininės pagalbos priemonių įgyvendinimo etapas baigiasi, kai išleistiems į atsargą kariams suteikiamos visos jų individualiame plane numatytos paslaugos.

Jei karys per kurį nors Programos etapą nusprendžia joje nedalyvauti, jis apie tai raštu informuoja personalo arba KPC specialistą. Apie kariui suteiktas paslaugas jas suteikusios įstaigos darbuotojas pažymi kario individualiame plane. Užpildytą individualų planą karys perduoda KAM Personalo ir socialinės saugos departamentui arba KPC specialistui. Šis planas įsegamas į atsargos kario pensinę bylą.

KPC specialistai kiekvienų metų pabaigoje informuoja KAM Personalo ir socialinės saugos departamentą, kiek karių per metus pasinaudojo teise dalyvauti Programoje, kiek iš jų ir dėl kokių priežasčių (jei karys šias priežastis buvo nurodęs) vėliau nusprendė nebedalyvauti joje.

3.1. Medicininės reabilitacijos priemonės

Medicininė reabilitacija – tai kompleksinis medicininių reabilitacijos priemonių taikymas krašto apsaugos sistemos sveikatos priežiūros institucijose kariams, teisės aktų nustatyta tvarka išleidžiamiems į atsargą ir turintiems teisę į pareigūnų ir karių valstybinę pensiją, siekiant sugrąžinti arba kompensuoti sutrikusias organizmo funkcijas ir išvengti ilgalaikio biosocialinių funkcijų sutrikimo ar neįgalumo⁷⁵.

⁷⁵ Krašto apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 22 d. d įsakymas Nr. V-1180 „Dėl krašto apsaugos ministro 2004 m. gruodžio 1 d. įsakymo Nr. V-1293 „Dėl sveikatos grąžinamojo, antirecidyvinio gydymo ir prevencinės reabilitacijos paslaugų organizavimo ir teikimo Lietuvos kariuomenės karo medicinos tarnybos karių reabilitacijos centre tvarkos aprašo tvirtinimo“ pakeitimo“; <https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/C800F865B70111DD802A001122334455/legal.act.import.152021/lastVersion/bodyAttachments/1180.DOC.doc> [žiūrėta 2008-09-16].

Kariuomenėje yra didelis fizinis ir emocinis darbo krūvis, todėl medicininė rehabilitacija, kaip papildoma socialinė garantija atsargos kariams, yra labai naudinga. Šios Programos trukmė – 21 kalendorinė diena. Ji atliekama Lietuvos kariuomenės Karo medicinos tarnybos Karių reabilitacijos centre ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo išleidimo į atsargą. Išleidžiamas į atsargą kario prašymu KAS institucijos, iš kurios karys išleistas į atsargą, vadovas dėl svarbių priežasčių gali šį terminą pratęsti. Atsargos kariams šios paslaugos yra nemokamos.

Į atsargą išeinantis karys, norintis gauti medicininės rehabilitacijos priemones, turi pasitikrinti sveikatą Karinėje medicinos ekspertizės komisijoje. Turėdamas personalo specialisto siuntimą, išleidžiamas į atsargą karys turi atvykti į Karių sveikatos priežiūros įstaigą. Šioje įstaigoje asmuo, atsakingas už medicininės rehabilitacijos organizavimą, registruoja karį ir išrašo jam siuntimą į Karo medicinos centrą. Karo medicinos ekspertizės komisijoje tikrinama kario sveikata (psichologinis ištyrimas bei išplėstinis sveikatos būklės įvertinimas, klinikiniai tyrimai). Esant indikacijoms, ekspertizės komisija išrašo siuntimą į Karių reabilitacijos centrą. Karių reabilitacijos centre, reabilitacijos priemonės skiriamos individualiai, atsižvelgiant į kario sveikatos būklę. Individualios medicininės rehabilitacijos programą sudaro kelios dalys:

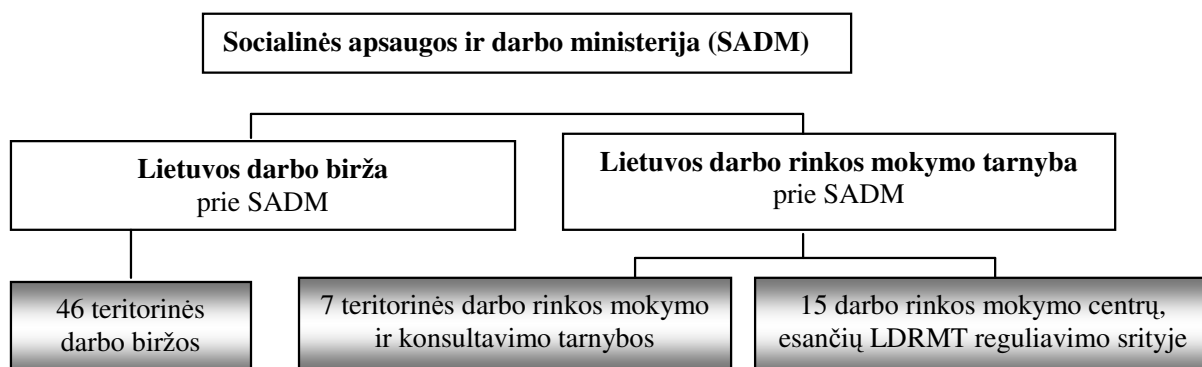
- **Fizinės reabilitacijos priemonės.** Bendroji šios reabilitacijos dalis apima treniruoklius, bėgimus, plaukiojimus, masažus, haloterapiją, kineziterapiją, gydomąją gimnastiką, hidroterapiją. Jei kario sveikatos tyrimo metu nustatoma, kad yra didesnių sveikatos sutrikimų, tuomet taikomos specialiosios dalies priemonės: fizioterapija, elektroforezė, šviesos terapija, refleksoterapija, gydymas vaistais, tęsiant ir koreguojant pagrindinio susirgimo gydymą, sveikatos mokymas, gydymas dieta.
- **Psichologinės reabilitacijos priemonės.** Nemažai dėmesio skiriama psichologinei reabilitacijai (psichoterapija, relaksacijos metodikų mokymas ir jų taikymas, mokymas valdyti stresą). Esant psichologinėms problemoms, teikiamos psichologinio konsultavimo paslaugos. Tarnyba kariuomenėje palieka bendravimo „antspaudą“, nes statutiniai santykiai yra griežtai reglamentuoti, suvaržyti hierarchijos, o civiliniame gyvenime darbo santykiai kitokie. Todėl karius psichologai konsultuoja bendravimo, tarpasmeninių konfliktų, profesinio orientavimo klausimais.

Po medicininės reabilitacijos kariui išduodamas išrašas iš medicininių dokumentų, kuriame nurodomas gydymosi laikotarpis, taikytos procedūros, gauti rezultatai ir rekomendacijos dėl tolesnio gydymo. Išrašo kopiją Karių reabilitacijos centras išsiunčia į karių sveikatos priežiūros įstaigą, kurioje išleidžiamam į atsargą kariui buvo teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos.

3.2. Darbo rinkos įstaigos, teikiančios atsargos kariams socialinio prisitaikymo bei profesinio orientavimo paslaugas

Programos socialinės pagalbos priemonių įgyvendinimo trečiame etape į atsargą išleistiems kariams savo paslaugas teikia šios darbo rinkos įstaigos:

2 schema. Darbo rinkos įstaigų sistema

Parengta pagal Žin. 2006, Nr.73-2762; [8 str. Užimtumo politiką įgyvendinančios įstaigos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos].

3.2.1. Teritorinių darbo biržų teikiamos priemonės

Lietuvos darbo birža, įgyvendindama valstybines užimtumo garantijas darbo rinkoje, padeda ieškantiems darbo žmonėms įsidarbinti, aprūpina darbdavius reikiama kvalifikuota darbo jėga, įtraukia registruotus darbo biržoje asmenis į gyventojų užimtumo programas, moka bedarbiams nedarbo draudimo išmokas⁷⁶. Darbo birža, joje įsiregistravusiam asmeniui, teikia šią informaciją visais su darbo rinka susijusiais klausimais⁷⁷:

5 lentelė. Darbo biržos teikiamos bendrosios užimtumo rėmimo paslaugos

Informavimas apie darbo rinką	Bendras konsultavimas	Tarpininkavimas įdarbinant
Teikiama informacija apie padėtį darbo rinkoje ir numatomus jos pokyčius, laisvas darbo vietas ir reikalavimus pretendents, aktyvios darbo politikos priemonės ir dalyvavimo joje sąlygos.	Individualių asmens poreikių ir profesinių galimybių darbo rinkoje išaiškinimas ir aptarimas, pagalba pasirengti konkuruoti darbo rinkoje, pasirinkti aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir kitas užimtumo skatinimo bendrąsias paslaugas, sudaryti individualų įsidarbinimo planą.	Tarpininkas suteikia informacijos apie laisvas darbo vietas, pretendents keliamus reikalavimus, pasiūlo darbą, atitinkantį profesinį pasirengimą, darbinės veiklos praktiką ar gebėjimą atlikti siūlomą darbą, sveikatos būklę, padeda parengti CV, pasirengti pokalbiui su darbdaviu, įsisavinti šiuolaikinius darbo paieškos būdus.

Darbo birža atsargos kariams galėtų pasiūlyti aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, kurios kariams padėtų integruotis į darbo rinką (žr. 6 lentelę)⁷⁸.

⁷⁶ <<http://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Puslapiai/default.aspx>> [žiūrėta 2008-09-03].

⁷⁷ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 3 d. įsakymas Nr. A1-227 „Dėl užimtumo rėmimo bendrųjų paslaugų sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 88-3476.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas Nr. X-694 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

6 lentelė. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės

Darbo jėgos kompetencijos didinimas	Remiamasis įdarbinimas
Profesinis mokymas	Įdarbinimas subsidijuojant
Neformalus švietimas	Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas
	Viešieji darbai
	Darbo rotacija

Viena svarbiausių programų, galinčių padėti atsargos kariams integruotis į darbo rinką yra **profesinis mokymas**. Ši programa skirta bedarbiams⁷⁹ ir išpėtiems apie atleidimą iš darbo⁸⁰. Šios kategorijos asmenų profesinį mokymą reglamentuoja Užimtumo rėmimo įstatymo 23 str.⁸¹, Profesinio mokymo įstatymas⁸² ir šių įstatymų pagrindu – socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-225 patvirtintas Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų siuntimo mokytis pagal profesinio mokymo programas tvarkos aprašas⁸³.

Darbo birža siūlo įsigyti naują kvalifikaciją ar tobulinti esamą, tik jeigu ji yra paklausi darbo rinkoje (Lietuvos darbo birža kiekvieną mėnesį skelbia paklausiausių profesijų sąrašą. Jas pasirinkus, darbo vieta ir pragyvenimo šaltinis yra garantuoti). Mokyti gali būti siunčiami išleisti į atsargą kariai, atitinkantys šias sąlygas: nustatyta tvarka įsiregistruotą darbo biržoje; kuriems darbo birža negali pasiūlyti darbo atitinkančio jų profesinį pasirengimą ir sveikatos būklę; kuriems poreikis įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją, ugdyti profesinius gebėjimus numatytas individualiame įsidarbinimo plane; atitinkantys mokymo programos ir profesinius reikalavimus.

Mokymo įstaigas viešojo konkurso tvarka parenka Lietuvos darbo birža ar jos pavedimu teritorinės darbo biržos, su kuriomis sudaroma profesinio mokymo sutartis.

Neformalaus švietimo įgyvendinimą reglamentuoja Užimtumo rėmimo įstatymo 24 straipsnis⁸⁴, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas⁸⁵ ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 4 d. įsakymu Nr.A1-229 patvirtintas Bedarbių ir išpėtų apie

Šiame įstatyme tarp aktyvių darbo rinkos užimtumo rėmimo politikos priemonių minima – parama darbo vietoms steigti, šiame darbe nenagrinėjama, nes vienos darbo vietoms steigti teikiamos paramos priemonės taikomos tik papildomai darbo rinkoje remiamiems asmenims, kokie nėra atsargos kariai, kitose yra įvairių sąlygų ir išlygų, todėl kariams jomis būtų sudėtinga pasinaudoti.

⁷⁹ Bedarbis – nedirbantis darbingo amžiaus darbingas asmuo, nesimokantis pagal dieninę mokymo formą, įstatymų nustatyta tvarka įsiregistruotą teritorinėje darbo biržoje kaip ieškantis darbo ir pasirengęs dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas Nr. IX-1904 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-26. [3 str. 4 d.].

⁸⁰ Lietuvoje tam tikroms asmenų kategorijoms (ieškantys darbo, nedirbantys, išpėti apie atleidimą iš darbo, baigiantys dienes mokymo įstaigas, priešpensinio amžiaus) yra nustatyta skirtinga registravimo DB tvarka. Išėję į atsargą kariai pasinaudoti profesiniu mokymu galėtų, tik jei turėtų bedarbio statusą. Išpėtų apie atleidimą iš darbo asmenų kategorijai priskiriami darbuotojai, dėl žemos kvalifikacijos išpėti savo darbdavių, kad bus atleisti iš darbo, jei nepakels savo kvalifikacijos. Todėl toliau bus nagrinėjama bedarbių kategorijai teikiamos priemonės.

⁸¹ Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

⁸² Valstybės žinios. 2007, Nr. 43-1627.

⁸³ Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3382.

⁸⁴ Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

⁸⁵ Valstybės žinios. 1998, Nr. 66-1909.

atleidimą iš darbo darbuotojų neformalaus švietimo organizavimo, vykdymo sąlygų ir tvarkos aprašas⁸⁶. Neformalus suaugusiųjų švietimas – asmens ir visuomenės interesus atitinkantis mokymasis, lavinimasis ar studijos, kurias baigusiam asmeniui neišduodamas valstybės pripažįstamas dokumentas, patvirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar dėstomo dalyko programos dalies išėjimą arba kvalifikacijos įgijimą. Pagrindinės šio švietimo formos: organizuota tikslinė savišvieta, kursai, seminarai, paskaitos, nuotolinis švietimas ir pan. Neformalus švietimas vykdomas pagal Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos patvirtintas ir į Darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo programų sąvadą įtrauktas programas:

1) profesinių žinių ir praktinių įgūdžių atnaujinimo programos, skirtas padėti bedarbiui atnaujinti turimas profesines žinias, gebėjimus ir darbinius įgūdžius. Į šias programas siunčiami turintys kvalifikaciją bedarbiai, nedirbę 2 ir daugiau metų iki įsiregistravimo darbo biržoje;

2) supažindinimo su profesijomis programos, skirtas suteikti bedarbiui žinių apie profesiją, darbo sąlygas, padėti susipažinti su paklausiomis darbo rinkoje kvalifikacijomis ir galimybėmis jas įgyti. Į šias programas gali būti siunčiami neturintys kvalifikacijos bedarbiai, kurie atitinka profesinius sveikatos reikalavimus;

3) supažindinimo su verslo pradmenimis programos, skirtas skatinti bedarbius siekti savarankiško užimtumo bei ugdyti verslumo įgūdžius.

Neformalųjį švietimą organizuoja Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba ir Darbo birža. Lietuvos darbo birža organizuoja neformaliojo švietimo paslaugų viešąjį pirkimą.

Įdarbinimas subsidijuojant. Šios priemonės tikslinės grupės – bedarbiai, kuriems sunku integruotis į darbo rinką (neįgalieji, ilgalaikiai bedarbiai, vyresni kaip 50 metų, grįžę iš laisvės atėmimo vietų, prekybos žmonėmis aukos ir kiti darbo rinkoje papildomai remiami asmenys). Tokio įdarbinimo sąlygas ir tvarką nustato Užimtumo rėmimo įstatymo 26 straipsnis⁸⁷ ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1–220 patvirtintas Įdarbinimo subsidijuojant sąlygų ir tvarkos aprašas⁸⁸. Jeigu iš darbo rinkoje papildomai remiamų asmenų nebus norinčių šia priemone pasinaudoti, tuomet ja galėtų naudotis išėję į atsargą kariai. Įdarbinimas subsidijuojant gali trukti nuo 3 iki 12 mėn. Darbdaviams, įdarbinusiems tikslinės grupės asmenį, kiekvieną mėnesį mokama subsidija darbo užmokesčiui ir privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms kompensuoti (šios subsidijos dydis negali viršyti Vyriausybės patvirtintos MMA dydžio).

Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas – tai asmenų įgytų profesinių žinių įtvirtinimas ir trūkstančių įgūdžių įgijimas tiesiogiai darbo vietoje. Ši priemonė skirta bedarbiams, baigusiems profesinės reabilitacijos programą, pradantiems darbo veiklą pagal įgytą specialybę arba

⁸⁶ Valstybės žinios. 2006, Nr. 88-3477.

⁸⁷ Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

⁸⁸ Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3382.

profesiją. Išėję į atsargą kariai taip pat gali pasinaudoti šia priemone iki 6 mėn. dirbdami įmonėje. Darbdaviams, įdarbinusiems asmenis darbo įgūdžiams įgyti, kiekvieną mėnesį už kiekvieną dirbantį asmenį mokama subsidija darbo užmokesčiui, nurodytam įdarbinto asmens darbo sutartyje, kompensuoti. Ji neviršija Vyriausybės patvirtinto MMA. Darbo įgūdžių įgijimo ir skatinimo organizavimo ir finansavimo tvarką reglamentuoja Užimtumo rėmimo įstatymo 27 straipsnis⁸⁹ ir 2006 m. liepos 31 d. socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintas Darbo įgūdžių įgijimo rėmimo sąlygų ir tvarkos aprašas⁹⁰.

Viešųjų darbų programoje dalyvauti turi pirmenybę bedarbiai, negaunantys nedarbo socialinio draudimo išmokos ir turintys mažamečių vaikų, ilgalaikiai bedarbiai, bankrutavusių įmonių darbuotojai ir kt. Šių darbų atlikimo, apskaitos ir finansavimo tvarką reglamentuoja Užimtumo rėmimo įstatymo 28 straipsnis⁹¹ ir Viešųjų darbų organizavimo sąlygų ir tvarkos aprašas, patvirtintas socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1–214⁹². Viešųjų darbų trukmė per 12 mėnesių laikotarpį negali būti ilgesnė kaip 6 mėnesiai.

Darbo rotacija organizuojama darbuotojų tikslinių atostogų metu ar kolektyvinėse sutartyse numatytais atvejais darbuotojus laikinai pakeičiant ieškančiais darbo asmenimis. Jos trukmė iki 12 mėn. Įdarbinimo rotacijos būdu organizavimo tvarką reglamentuoja Užimtumo rėmimo įstatymo 33 straipsnis⁹³ ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1–221 patvirtintas Darbo rotacijos sąlygų ir tvarkos aprašas⁹⁴. Darbdaviams, darbo rotacijos būdu įdarbinusiems bedarbius, kiekvieną mėnesį už kiekvieną dirbantį asmenį pagal faktiškai dirbtą laiką mokama Vyriausybės patvirtintos MMA 0,5 dydžio kompensacija.

3.2.2. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos teritorinių padalinių teikiamos priemonės

Išeinantys į atsargą kariai, norintys gauti profesinio orientavimo, konsultavimo ir informavimo paslaugų, KPC specialisto individualiame kario plane nurodytu laiku atvyksta į **teritorinę darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybą** ir pateikia individualų planą. Šios tarnybos yra didžiausiuose šalies miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje ir Utenoje bei turi punktus Tauragėje, Akmenėje, Kuršėnuose ir Ignalinoje⁹⁵. Teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos (toliau – DRMKT)

⁸⁹ Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

⁹⁰ Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3378.

⁹¹ Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

⁹² Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3374.

⁹³ Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.

⁹⁴ Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3380.

⁹⁵ <<http://www.ldrmt.lt/?pid=7>> [žiūrėta 2008-09-04].

teikia šias profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas jai priskirtose savivaldybių teritorijose gyvenantiems ir ieškantiems darbo asmenims⁹⁶:

7 lentelė. **Teritorinių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybų teikiamos bendrosios užimtumo rėmimo paslaugos**

Profesinis informavimas	Profesinis konsultavimas
Teikiama informacija apie profesinį mokymą, studijas, kvalifikacijų paklausą ir jų poreikių prognozes, profesijos pasirinkimą ir reikalavimus.	Paslauga teikiama visiems besikreipiantiems darbo ieškantiems asmenims, turintiems problemų dėl profesijos pasirinkimo, įsidarbinimo galimybių. Profesinis konsultavimas – tai asmens gebėjimų ir savybių, profesinio kryptingumo, tinkamumo įgyti profesiją ar persikvalifikuoti įvertinimas, motyvavimas ir skatinimas mokytis ir/ ar dirbti, psichologinis konsultavimas ir švietimas, pagalba priimti sprendimą dalyvauti psichologinės, profesinės reabilitacijos ir socialinės adaptacijos priemonėse.

Jei atsargos karys žino, kokią profesiją norėtų įsigyti, darbo rinkos specialistai suteikia informaciją, kur jis gali mokytis ir įgyti tą profesiją, padeda pasirinkti optimaliausią mokymosi variantą. Jeigu atsargos kariui trūksta informacijos apie padėtį darbo rinkoje, profesinio pasirinkimo galimybes, tuomet DRMKT specialistai padeda susigaudyti profesijų įvairovėje, supažindina su darbo rinkos tendencijomis: kas paklausu, perspektyvu, supažindina su mokymosi galimybėmis. Jei atsargos karys nežino, ką galėtų dirbti, kaip galėtų save realizuoti, tuomet konsultavimo tarnybos specialistai tiria ir aptaria jo gebėjimus, interesus, asmenines savybes, profesinį kryptingumą bei tinkamumą ir padeda pasirinkti profesiją, moko adaptyvaus elgesio siekiant integruotis į švietimo ar darbo rinkos sistemą, konsultuoja įsidarbinimo klausimais.

Šiuo metu šalyje veikia penkiolika Lietuvos DRMKT reguliavimo srityje esančių **darbo rinkos mokymo centrų**. Pagrindinės darbo rinkos mokymo centrų veiklos kryptys – suaugusiųjų, tarp jų bedarbių, profesinis mokymas, perkvalifikavimas, kvalifikacijos tobulinimas. Šios paslaugos suteikia galimybę išmokti naujo amato, pakelti profesinį lygį. Mokyti priimami darbdavių ir darbo biržų siūsti asmenys. Bedarbių mokymą finansuoja darbo birža iš Užimtumo fondo lėšų. Centruose mokoma pagal formalias ir neformalias darbo rinkos mokymo programas suaugusiųjų švietimo programas. Baigusieji darbo rinkos profesinio mokymo programas, įtrauktas į Studijų ir mokymo programų registrą, gauna valstybės pripažintą pažymėjimą, kuris liudija apie suteiktą kvalifikaciją arba gebėjimą atlikti konkretų darbą. Asmenys, baigę neformaliojo mokymo programas ar modulius, gauna neformaliojo mokymo pažymėjimą. Mokymosi trukmė pagal darbo rinkos mokymo programas yra ne ilgesnė kaip 1 metai. Tai lemia pasirinkta mokymosi programa.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 3 d. įsakymas Nr. A1-227 „Dėl užimtumo rėmimo bendrųjų paslaugų sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 88-3476.

Apibendrinant šį skyrių, paminėtina, kad susigaudyti profesijų įvairovėje, pasirinkti labiausiai tinkamą profesiją ar darbą atsargos kariui padėtų teritorinės DRMKT. Įgyti kvalifikaciją arba išklaudyti kursus, seminarus, paskaitas ir pan. karys gali tik Darbo biržos (toliau – DB) pavedimu. Šias paslaugas teikia Lietuvos DRMKT reguliavimo srityje esantys darbo rinkos mokymo centrai.

3.3. Programos tyrimas

Bendradarbiaujant su Krašto apsaugos ministerija 2008 m. rugsėjo mėnesį buvo atliktas į atsargą išėjusių karių, kurie pasinaudojo Programos teikiamomis priemonėmis, tyrimas. Norą dalyvauti Programoje nuo pat jos veikimo pradžios, t.y. 2006 m. lapkričio mėn. iki 2008 m. rugsėjo 1 d., pareiškė 53 į atsargą išėję kariai: 2006 m – 7, 2007 m. – 39 ir 2008 m. – 7 kariai⁹⁷. Dalis karių (14 žmonių) tik pareiškė norą dalyvauti Programoje, bet joje toliau nedalyvavo, todėl jie nebuvo apklausiami.

Tyrimo pradžioje buvo analizuoti visų išleistų į atsargą karių, kurie sutiko dalyvauti Programoje, anketos asmens duomenys ir jų individualieji planai. Šia analize siekta išsiaiškinti išeinančių į atsargą karių poreikius bei iš anksto surinkti duomenis apklausiamų karių sociodemografinėi charakteristikai (tokiu būdu sutrumpėtų apklausai skiriamas laikas). Ištyrus paaiškėjo, jog didesnioji pareiškusių norą dalyvauti Programoje karių dalis, yra apsisprendę, kokia veikla norėtų užsiimti išėję į atsargą (37 kariai). Dauguma jų būsimą darbą sieja su KAS gautomis žiniomis bei įgūdžiais. Paklausiausias darbas tarp išeinančių į atsargą karių – darbas statyboje, saugos tarnyboje, autotransporto, personalo, administravimo srityse. Beveik visi pareiškę norą dalyvauti Programoje atsargos kariai (išskyrus 5 karius) susiduria su specifinių žinių, įgūdžių stoka. Jie yra suinteresuoti tobulintis. Labiausiai norima pagilinti užsienio kalbų (ypatingai anglų k.) žinias, patobulinti kompiuterinį raštingumą (Microsoft Office, Autocad, programavimas, buhalterinės programos). Taip pat pageidaujama vairavimo (C, E ir kt. kategorijų), vadybos, buhalterinės apskaitos, pedagogikos, mechanikos kursų.

Tolesniam tyrimui taikomas apklausos metodas. Apklausai atlikti naudojama anketavimo forma. Anketinės apklausos rūšis – telefoninė apklausa. Toks apklausos būdas pasirinktas, nes atsakymai gaunami iškart, telefonu galima patikslinti klausimą, pasigilinti į iškilusią problemą. Tai kiekybinis empirinių duomenų surinkimo metodas, naudotas tyrimo uždavinių atžvilgiu. Anketinei apklausai pasirinkti (populiacija) visi nuo 2006 m. lapkričio mėn. iki 2008 m. rugsėjo mėn. į atsargą išėję kariai, dalyvavę nors viename Programos etape (tik pareiškę norą dalyvauti Programoje, bet į numatytas priemones neatvykę ir nebaigę visų savo individualiame plane

⁹⁷ Kario išleidimo į atsargą ir dalyvavimo Programoje datos paprastai nesutampa. Pvz., gali būti, jog kario išleidimo į atsargą data yra 2006 m. pabaiga, o dalyvavimo Programoje data – 2007 m. pradžia. Taigi, iškyla karių apskaitos problema. Šiame darbe esmine laikoma dalyvavimo Programoje data.

numatytų priemonių, neapklausiami). Reprezentatyvumo lygis orientuotas į 95 proc. patikimumo ir 0,05 proc. paklaidos reikalavimus (socialiniuose tyrimuose pakankama įprastai laikoma 0,05 proc. paklaida). Taigi, šiame tyrime reikalingas imties dydis – 35.

Viena apklausa truko nuo 20 iki 40 min. Trims atsargos kariams nepavyko prisiskambinti, vienas karys pažadėjo pasikalbėti jo nurodytu laiku, tačiau vėliau susisiekti su juo nepavyko. Respondentai labai emocionaliai reagavo į užduodamus klausimus, gausiai pateikė informacijos apie savo asmeninius išgyvenimus.

Duomenys koduoti ir apdoroti naudojantis Microsoft Excel programa.

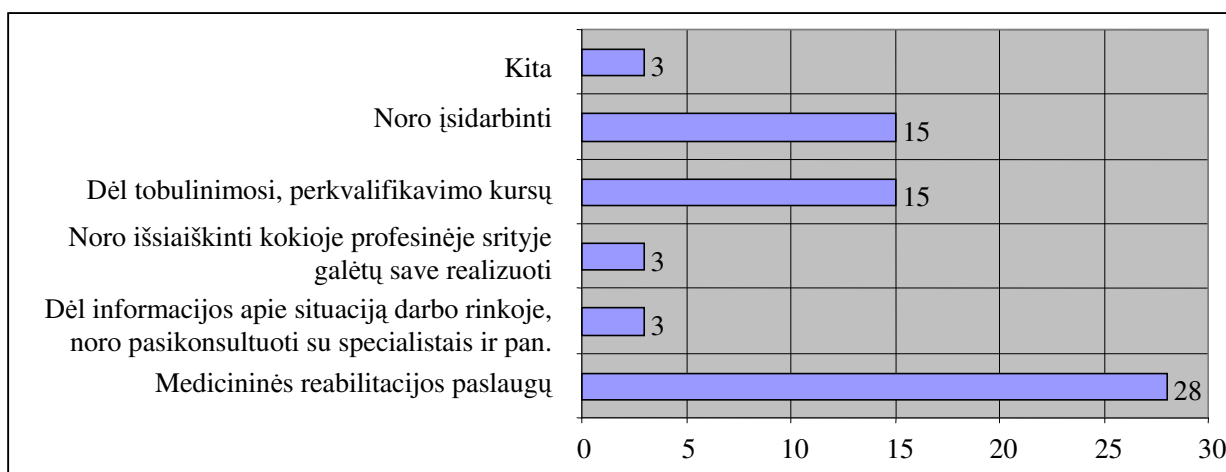
3.3.1. Tyrimo rezultatų analizė

8 lentelė. Respondentų sociodemografinė informacija

Išsilavinimas	Sk	Proc	Lytis	Sk	Proc	Išėjimo į atsargą priežastis	Sk	Proc	Gyvenamoji vieta	Sk	Proc
Spec. vidurinis	3	9	Mot.	23	66	Dėl sveikatos	12	34	Vilniaus apskr.	7	20
Vidurinis	8	23	Vyr.	12	34	Suėjus amžiui	17	49	Klaipėdos apskr.	8	23
Aukštesnysis	4	11				Pasibaigus sutarčiai	6	17	Panevėžio apskr.	4	11
Aukštasis	20	57							Kauno apskr.	16	46
Iš viso	35	100		35	100		35	100		35	100

Kadangi apklausa buvo atliekama pagal anketoje suformuluotus klausimus (ją galima vadinti ir klausimynu), todėl tyrimo atskaita pateikta pagal anketos struktūrą (žr. 7 priedą).

1. Dėl kokių priežasčių nusprendėte dalyvauti Programoje? N=35

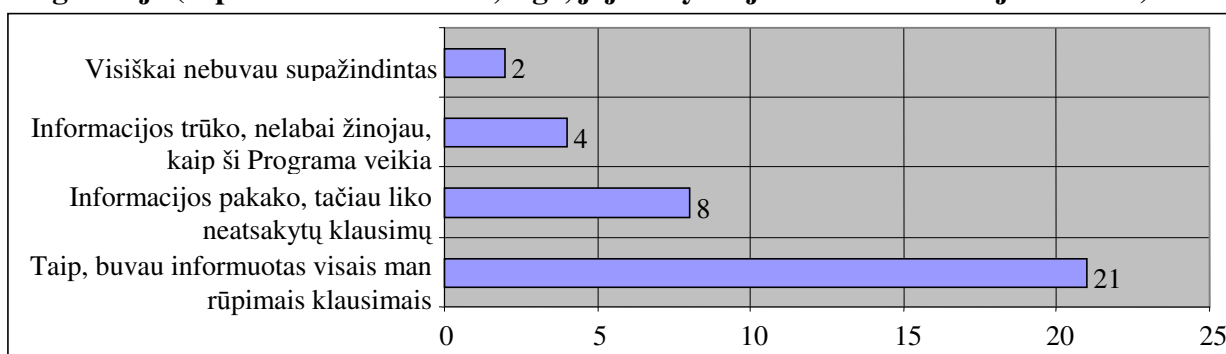
Kaip matyti, daugiausia karių šioje Programoje norėjo dalyvauti dėl medicininės reabilitacijos paslaugų (43 proc.), tačiau ne visiems kariams pavyko jomis pasinaudoti. Karių reabilitacijos centro duomenimis, nuo Programos veikimo pradžios iki 2008 m. rugsėjo mėn. šios paslaugos buvo suteiktos 22 atsargos kariams. Medicininės reabilitacijos paslaugos vertinamos itin gerai, jos padėjo kariams išspęsti (kad ir dalinai) savo sveikatos problemas. Kariai nurodė

šias priežastis, dėl kurių negalėjo pasinaudoti reabilitacijos paslaugomis: nespėta pasinaudoti paslaugomis per 3 mėnesius, per daug reikia atlikti formalumų, norint jas gauti.

Po 22 proc. karių šioje Programoje norėjo dalyvauti dėl noro įsidarbinti bei tobulinimosi arba perkvalifikavimo kursų. Po 4 proc. dalyvavimo Programoje priežastį nurodė, norą išsiaiškinti kokioje profesinėje srityje galėtų save realizuoti ir dėl informacijos apie situaciją darbo rinkoje bei noro pasikonsultuoti su specialistais kaip susirasti darbą.

Kai kurie kariai, nurodė kitas, nei išvardintos anketoje, dalyvavimo Programoje priežastis: dėl „įdomumo“, dėl noro palaipsniui įsilieti į civilį gyvenimą.

2. Ar Jums KAS darbuotojai pateikė visą reikiamą informaciją apie dalyvavimą Programoje (supažindino su tikslais, eiga, joje dalyvaujančiomis institucijomis ir kt)? N=35

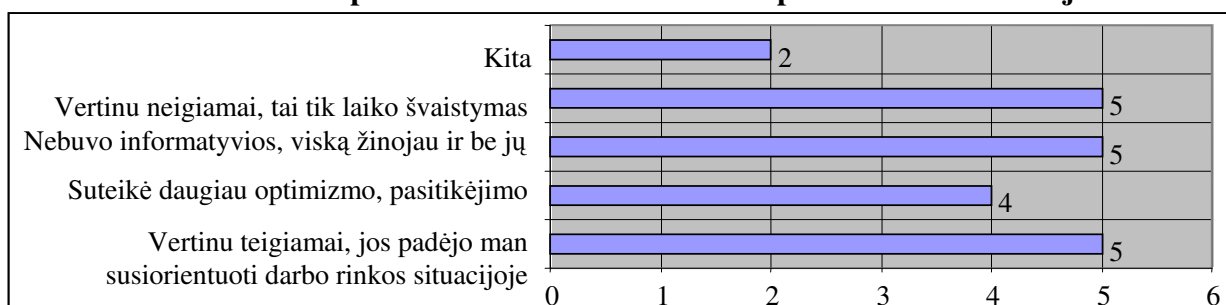

Nors kariai gana gerai įvertino KAS darbuotojų pateiktą informaciją apie Programą, tačiau tyrimo metu paaiškėjo, kad daugumai į atsargą išeinančių karių buvo duotos užpildyti anketos ir daugiau jiems nieko nepaaiškinta. Kai kurie kariai sakė, kad bendraujant su informaciją teikiančiais KAS darbuotojais, jautė, kad šį darbą jie atlieka nenoriai, kad į atsargą išeinantis karys jų visai nedomina, jiems svarbu tik popierių tvarkymas. Paaiškėjo, kad ne visi informaciją teikiantys KAS darbuotojai yra paruošti šiam darbui.

3. Ar lankėtės DRMKT organizuojamose konsultacijose? N=35

Šiose konsultacijose lankėsi 21 atsargos karys (60 proc.), nesilankė – 14 (40 proc.). Nesilankę konsultacijose nurodė šias savo sprendimo priežastis: konsultacijų jiems neprireikė, KPC specialistai nepasiūlė kreiptis į šią tarnybą, kai kuriuos atsargos karius šie specialistai atkalbėjo eiti į konsultacijas, nes jos nėra naudingos.

4. Kaip vertinate DRMKT teikiamas profesines konsultacijas? N=21

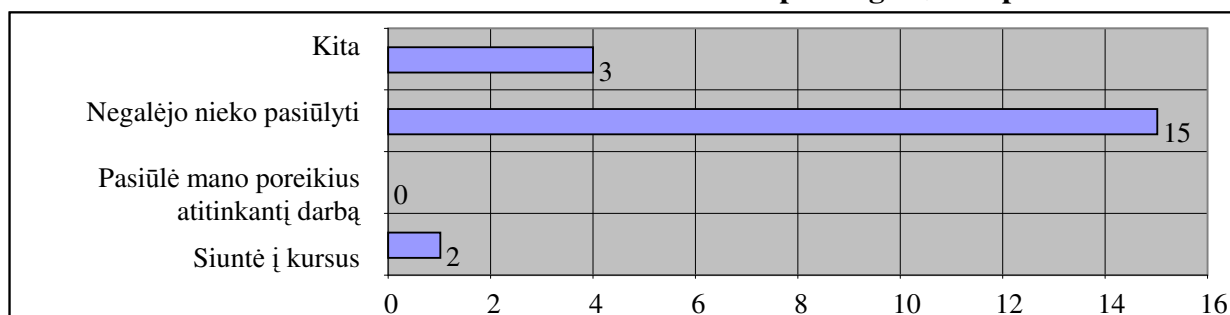

Nemažai karių (24 proc.) pačią DRMKT konsultaciją vertina teigiamai. 19 proc. minėjo, kad šios konsultacijos suteikė daugiau pasitikėjimo savimi. „Profesinio orientavimo testai, labai padėjo, suteikė daugiau pasitikėjimo savimi, nes iki tol (karė – aut. pastaba) manė, kad nelabai yra tinkama įsidarbinti“. Nors beveik pusei apklausoje dalyvavusių karių šios konsultacijos padėjo suteikdamos daugiau optimizmo, pasitikėjimo savimi, tačiau DRMKT galimybės ribotos. „Vilniaus DRMKT, Aguonų 10, sėdi sau 2 moterėlės, su jomis maloniai pasišnekėjau, tik iš to jokios naudos“, – taip vertino šias konsultacijas karys iš Vilniaus. Kariams reikia labai konkrečių paslaugų – įdarbinimo, kursų, kvalifikacijos kėlimo galimybės, o šių paslaugų DRMKT savarankiškai suteikti negali, todėl kai kurie kariai nusivylė šiomis paslaugomis. Po 24 proc. respondentų, šias konsultacijas vertina neigiamai, kita karių grupė mano, kad jos nebuvo informatyvios.

5. Ar kreipėtės į DB? N=35

Į darbo biržą kreipėsi 20 atsargos karių (60 proc.), nesikreipė 15 (40 proc.).

6. Kokias paslaugas Jums pasiūlė DB? N=20

Net 75 proc. karių, kurie kreipėsi į darbo biržą, pastaroji nieko negalėjo pasiūlyti. 10 proc. atsargos karių DB siuntė į kursus.

Į darbo biržą kreipėsi 20 atsargos karių, kurie norėjo įsidarbinti, teiravosi reikalingų kursų, norėjo pakelti savo kvalifikaciją, ir visi susidūrė su problemomis. Pirmiausia DB karius labai nemaloniai aptarnaudavo, jiems aiškiai būdavo parodoma, kad jie čia nepageidaujami. „DB karį varinėja kaip šunį“, – patirtimi dalijosi karys iš Kretingos. Kariai pasakojo, kad DB reikėdavo ilgai laukti eilėse su girtuokliais ir benamiais, kas buvo labai nemalonu.

Mažeikų, Panevėžio ir Kauno teritorinių DB darbuotojai apie Pareigūnų ir karių socialinio prisitaikymo programą nieko nežinojo (beje, autorė, 2008 m. pavasarį skambino į Vilniaus teritorinę DB, norėdama pasikalbėti apie atsargos kariams teikiamas priemones ir tik penktas jos kalbintas darbuotojas sakė, kad kažką yra girdėjęs apie atsargos karių Programą, tačiau nieko konkretaus negalėjo papasakoti, patarė skaityti teisės aktus). Ypač sudėtinga situacija Alytaus teritorinėje DB, kurios darbuotojai kariams negali pasiūlyti paslaugų, nes šiame

regione susiklostė itin sudėtinga situacija darbo rinkoje: visos priemonės teikiamos bankrutavusios „Alytaus tekstilės“ ir bankrutuojančios „Snaigės“ darbuotojams.

Prieš tarnybą KAS kai kurie kariai turėjo civilinę kvalifikaciją, kurią per daugelį tarnybos metų prarado. Jie kreipėsi į DB, norėdami atnaujinti prarastas žinias, tačiau jiems buvo pasakyta, kad DB padeda kelti kvalifikaciją tik darbininkiškų specialybių ir tik tokių, kurių yra didelė paklausa. Kariams su aukščiau išsilavinimu DB darbuotojai iš karto pasakydavo, kad jų kvalifikacija yra per aukšta, todėl nieko negali pasiūlyti. Pvz., iki tarnybos kariui, įgijusiam aukštąjį nemaisto prekių žinovo išsilavinimą, DB tegalėjo pasiūlyti dirbti pardavėju.

Taigi kariai į DB turi kreiptis bendra tvarka, jokių pirmumo sąlygų jiems nesuteikiama. „Prastų“ kursų (kariai tokiais laiko, pvz., suvirintojų, šaltkalvių kursus) reikia ilgai laukti, kol DB surinks pakankamai didelę žmonių grupę. Į paklausius, pvz., kompiuterių, anglų kalbos kursus, sudėtinga pakliūti, nes jie retai organizuojami. Tik viena respondentė iš visų 2006 m. lapkričio mėn. – 2008 m. rugsėjo mėn. į atsargą išėjusių karių baigė pageidaujamus kompiuterių kursus, nes prisipažino turinti pažįstamų DB. Minėti kursai buvo skirti pradedantiesiems, o ji gerai moka dirbti kompiuteriu, kursus ji lankė tik dėl mokėtos stipendijos.

DB darbuotojai kariams pataria darbo ieškotis per draugus ar pažįstamus ir pripažįsta, kad gero darbo čia tikrai nepasiūlys. Viena karė pasakojo, kad DB darbuotojos, iš dokumentų supratusios, kad karė gauna 1800 Lt valstybinės pensijos (karių valstybinės pensijos labai skirtingos; [žr. 4 diagramą] – aut. pastaba), pasipiktino: „už tokią algą jos kasdien turi eiti į darbą, o karė nieko neveikdama, dar kažko iš valstybės nori“.

Dauguma į atsargą išėjusių karių yra apie 47-50 metų amžiaus, kai kurie jų netekę darbingumo, todėl DB jiems siūlomi sunkūs fiziniai darbai – kelių tiesėjų, statybininkų, suvirintojų – yra per sunkūs, visiškai netinkami ateityje.

Atsakydami į anketos klausimą „kita“ kariai teigė: DB siūlė įvairius darbus, pvz., kariui siūlė įsigyti suvirintojo specialybę, nors jam visai to nereikėjo, kitam kariui pasiūlė pačiam už kursus susimokėti, nes jis gauna valstybinę pensiją, trečiam – lankyti mūrininko kursus ir taip „kuo nors užsiimti“.

Kariai mano, kad šioje Programoje daugiau atsakomybės turėtų prisiimti DB. Ypač jauniems kariams, kurie neturi civilinės specialybės, turėtų būti suteikiami kursai ar pan. Tai juk DB pareiga!

Kreiptis į DB dėl nedarbo draudimo išmokos kariui taip pat neverta, nes kariai gautų tik šios išmokos ir valstybinės karių pensijos skirtumą. Dažnai valstybinė pensija viršija nedarbo draudimo išmoką, todėl pastaroji išmoka kariui net nepriklauso.

Anot DB darbuotojų, jie paprastai nieko negali kariams pasiūlyti, nes KAM neskyrė tam lėšų, nepasirūpino dėl išskirtinių sąlygų kariams sudarymo. DB darbuotojai prasitardavo, kad

pastaruoju metu jiems skiriama mažai lėšų priemonių įgyvendinimui, todėl jie rengia mažiau kursų, mažiau paslaugų teikia.

Kariai labai piktinosi šiomis Programos įgyvendinimo priemonėmis. Ne vienas karys samprotavo, kad jie, kaip ir kiekvienas Lietuvos gyventojas, neturintis DB jokios pirmenybės, gali kreiptis į DB ir iš jos gauti paslaugų, tad KAS nuopelnų jokių nematantys.

7. Kokius DB organizuotus kursus ar persikvalifikavimo programas Jūs lankėte? N=20

Tik 10 proc. į DB besikreipusių karių lankė kursus. 1 atsargos karys lankė mūrininko kursus, kurių taip ir nebaigė. Anot jo, mokymai buvo „nerimtai organizuoti“. 1 atsargos karė baigė kompiuterių kursus. Respondentai minėjo, kad DB organizuojamų mokymų, kursų sąrašas apgailėtinais trumpas.

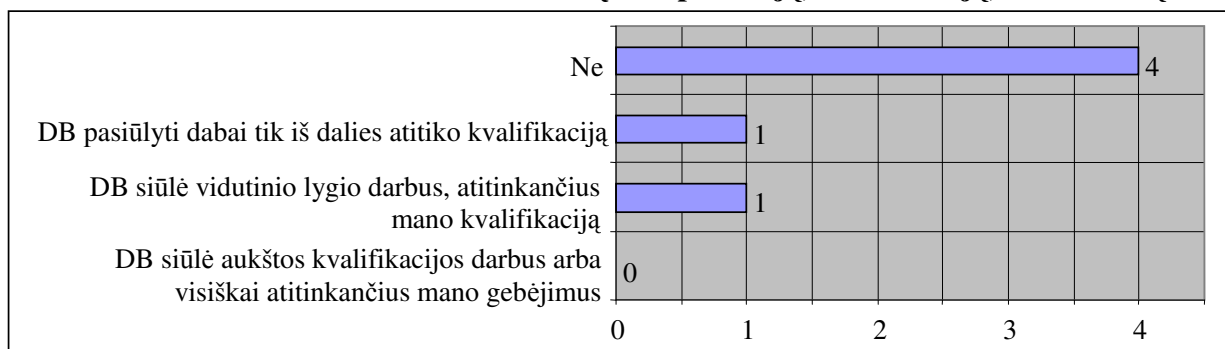
8. Ar DB siūlė Jums darbą? N=20

6 (30 proc.) atsargos kariams DB siūlė įvairius darbus. Vieni jų mažai apmokami, kiti reikalaujantys sunkaus fizinio darbo. Pvz., asmeniui turinčiam nedarbingumą, siūlė dirbti naktimis sargu, 50 metų turinčiai karė pasiūlė dirbti statybose, kai kuriems siūlė dirbti prekybos agentais. 14 karių (70 proc.) DB nepasiūlė jokio darbo.

9. Ar DB siūlomas darbas atitiko Jūsų poreikius? N=6

5 karių (83 proc.) poreikių DB siūlomas darbas neatitiko. Tik viena karė iš Jurbarko minėjo kad DB siūlomas darbas atitiko jos poreikius, nes siejosi su ankstesniu darbu dar tarnaujant KAS. Tačiau pasiūlytas darbas reikalavo mažesnės kvalifikacijos, negu karė galėtų dirbti.

10. Ar DB siūlomas darbas atitiko Jūsų kompetenciją, kvalifikaciją, išsilavinimą? N=6

Nei vienam kariui DB nepasiūlė aukštos kvalifikacijos arba visiškai atitinkančio kario gebėjimus darbo. 66 proc. karių DB iš viso nepasiūlė jokių darbų. Po 17 proc. siūlė vidutinio lygio darbus arba tokius, kurie tik iš dalies atitiko atsargos kario kvalifikaciją.

DB dažnam kariui teigė, kad jis yra per aukštos kvalifikacijos, kad galima būtų pasiūlyti poreikius atitinkantį darbą.

11. Ar šiuo metu Jūs dirbate darbą pasiūlytą DB? N=35

Nei vienas karys šiuo metu nedirba DB pasiūlyto darbo.

12. Ar šiuo metu dirbate? N=35

Šiuo metu dirba 15 (43 proc.) atsargos karių, nedirba 20 (57 proc.). Kai kurie yra įsidarbinę privačioje apsaugos tarnyboje, Žemės ūkio ministerijoje kalbos tvarkytoja, administratore pašte, Ignalinos atominėje elektrinėje inžinieriumi, aukle, administratore „Marijos radijuje“, reklamos gamybos srityje, uždarbiauja Norvegijoje statybose, dirba autotransporto srityje.

13. Ar Jums išeinant į atsargą buvo pasiūlytos KAS civilinės pareigos? N=35

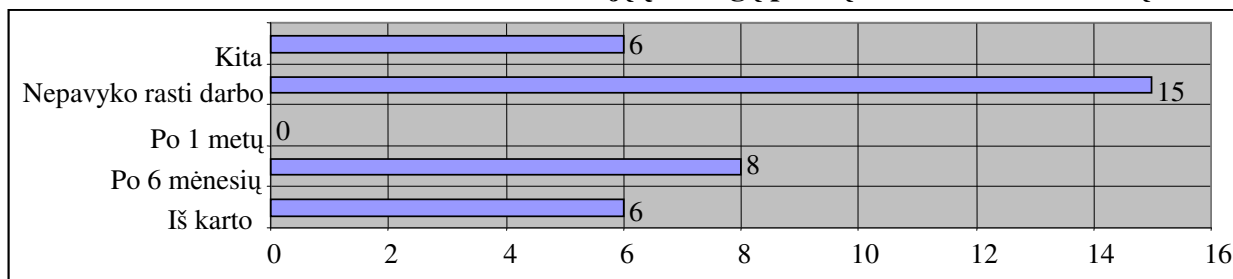
8 (23 proc.) besirengiantiems į atsargą išeiti kariams buvo pasiūlytas darbas KAS, 27 (77 proc.) – nebuvo. Beveik visi į atsargą išėję kariai akcentavo, jog labai norėjo likti KAS ir būtų sutikę eiti civilines pareigas jei jiems pasiūlytų.

Respondentai minėjo, jog kariuomenė į karį investuoja daug lėšų, tačiau visiškai jų neskiria siekiant karį išsaugoti KAS. Atsargos karys iš Vilniaus stebėjosi netinkama KAM personalo politika. Jį 2001 m. KAM siuntė į Vokietijoje organizuotus aviacijos mokymus, kuriuose mokėsi apie pusantrų metų. Tam karys specialiai ruošėsi – mokėsi vokiečių kalbos. Po mokymų KAM karį nusiuntė tarnauti ne į Karines oro pajėgas, o į Mobilizacijos departamentą. Po mokymų praėjus 4 metams, 2006 m. gruodžio mėn. karį išleido į atsargą.

Kariai akcentavo, kad sveikata tarnyboje praradusiems kariams KAM privalo pasiūlyti eiti, kad ir paprastas, civilines pareigas.

Autorė pasidomėjo, kiek į atsargą išėjusių karių KAS įdarbino. KAM personalo ir socialinės saugos departamento specialistai pateikė tokius duomenis: 2006 m. – 34, 2007 m. – 14, 2008 m. iki rugsėjo mėn. – 4 atsargos kariai buvo įdarbinti KAS civilinėse pareigose.

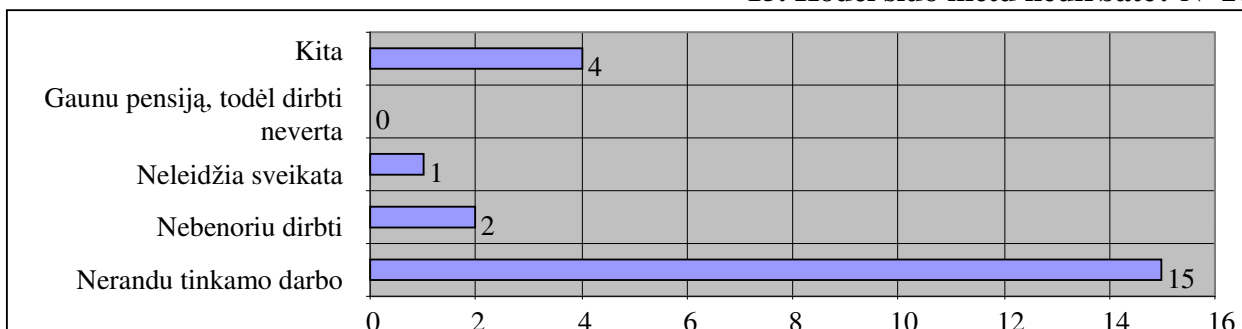
14. Per kiek laiko išėję į atsargą pirmą kartą susiradote darbą? N=35

17 proc. karių darbą susirado iš karto. Pusė jų įsidarbino KAS civilinėse institucijose, kita pusė – kitose civilinėse įstaigose bei įmonėse. 23 proc. karių įsidarbino po šešių mėnesių. 17 proc. karių į klausimą „per kiek laiko išėję į atsargą susiradote darbą“, atsakė „kita“.

43 proc. į atsargą išėjusių karių nesusirado darbo.

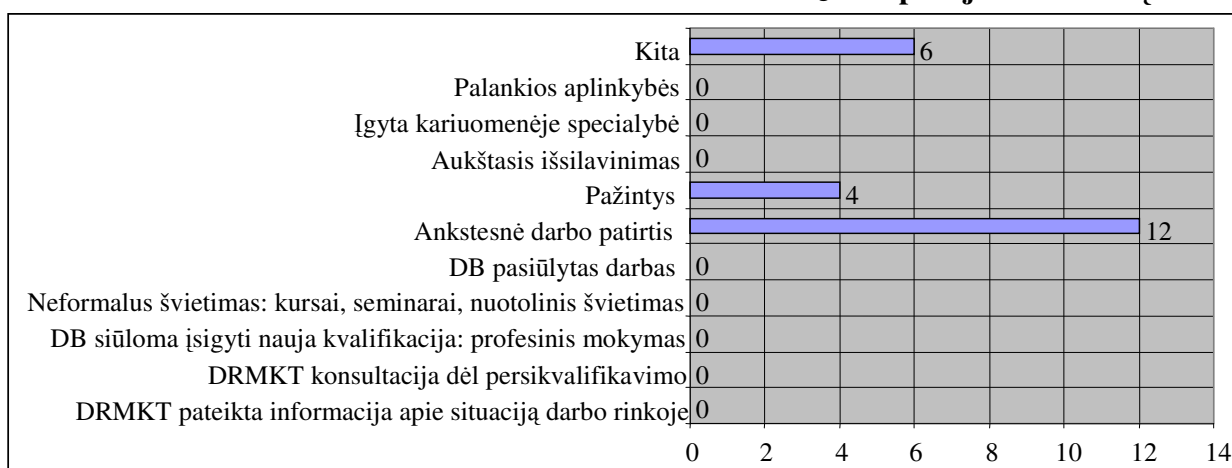
15. Kodėl šiuo metu nedirbate? N=20

Tyrimo duomenys rodo, kad kariai nori dirbti, tačiau neranda darbo. Nebuvo nei vieno kario, kuris manytų, kad valstybinė karių pensija yra pakankama, kad ateityje galėtų nedirbti.

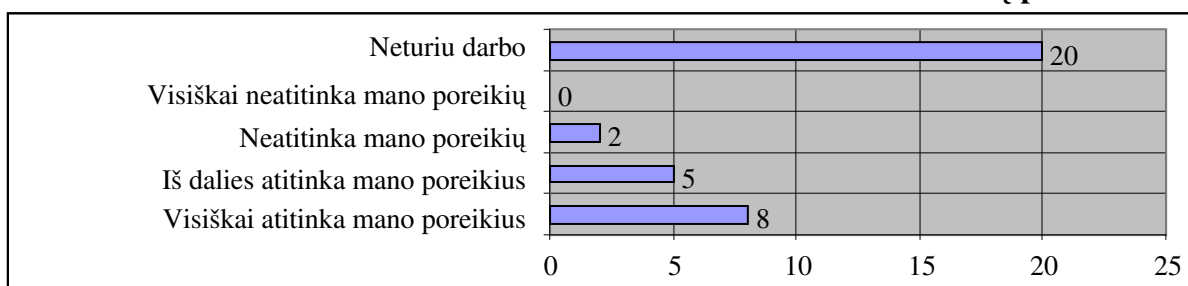
Vienas karys minėjo, kad turi sveikatos problemų, todėl negali dirbti bet kokio darbo, o darbo rinkoje daugiausia fizinių darbų. Kiti sakė, kad kol kas neieškojo darbo, nes nori šiek tiek po daugelio tarnybos metų pailsėti, tačiau dauguma pridūrė, kad ateityje ieškos darbo.

16. Kas Jums padėjo rasti darbą? N=15

55 proc. karių mano, jog ankstesnė jų darbo patirtis, padėjo rasti darbą. 18 proc. jų nurodė, kad rasti darbą padėjo pažintys. 27 proc. karių nurodė kitas priežastis, padėjusias jiems rasti darbą.

17. Ar dabartinis darbas tenkina Jūsų poreikius? N=35

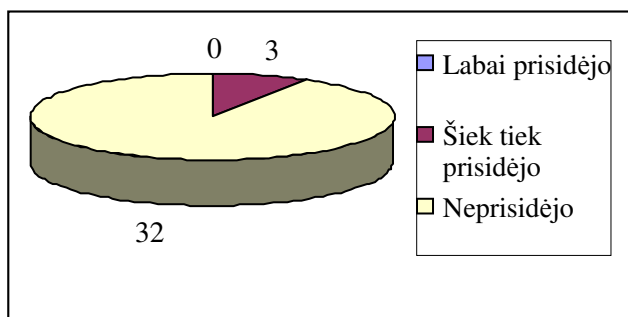

23 proc. atsargos karių nurodė, kad dabartinis jų darbas visiškai tenkina jų poreikius.

Kalbėdami apie dabartinio darbo trūkumus (14 proc.) vieni kariai sakė, kad jų maža alga, kiti sakė, kad jiems netinka darbo laikas, tretiems – darbas per prastas, nes įpratę dirbti vadovais.

6 proc. atsargos karių nurodė, kad dabartinis jų darbas neatitinka poreikių. 57 proc. atsargos karių šiuo metu neturi darbo.

18. Kaip manote, kiek Programos suteiktos priemonės prisiėjo prie Jūsų įsidarbinimo? N=35

91 proc. respondentų nurodė, kad ši Programa neprisidėjo prie jų įsidarbinimo.

3 respondentai nurodė, kad Programa šiek tiek prisidėjo prie jų įsidarbinimo. Viena karė sakė, kad konsultacija DRMKT jai labai padėjo apsispręsti dėl ateities. Karys, kuriam

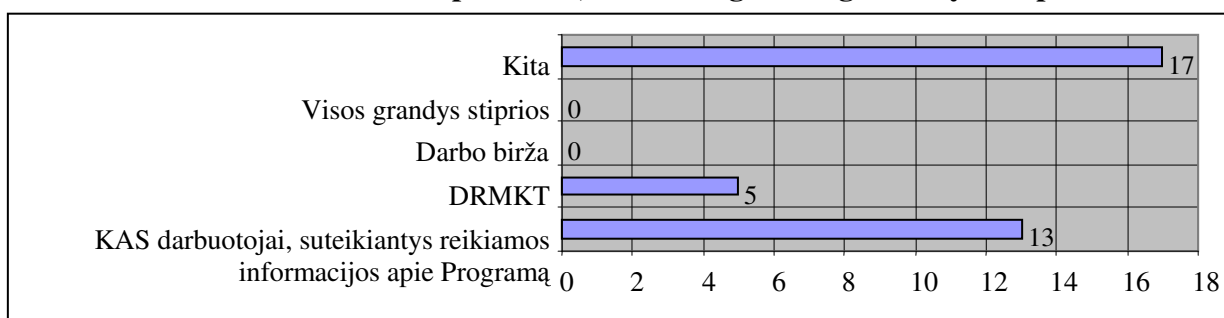
buvo pasiūlytos KAS civilinės pareigos, nurodė, kad Programa prisidėjo prie jo įsidarbinimo, tačiau nepatiksino kaip. Vienas karys teigė, kad, nors šiuo metu jau nebedirba, bet Programa šiek tiek padėjo susirasti ankstesnįjį darbą.

Kai kurie respondentai sakė, kad Programa neprisidėjo prie jų įsidarbinimo „nes tiesiog taip susiklostė aplinkybės“. Respondentai, kurie iš karto po išėjimo į atsargą susirado darbą, taip pat teigė, kad Programa prie jų įsidarbinimo neprisidėjo. Dar kita nuomone, kad šioje Programoje dalyvavo tik dėl medicininės reabilitacijos ir daugeliu jos priemonių nepasinaudojo, todėl jų įsidarbinimui Programa neturėjo jokios įtakos.

Kai kurie kariai paminėjo medicininę reabilitaciją, kaip vieną iš programos priemonių, ir vertino ją labai gerai.

Daugelis karių taip apibendrina šią Programą: „šnipštas; ji neparemta jokia finansavimu iš KAM; absurdiška Programa; bevertė; formalus dalykas; KAM sau užsidėjo plusus ir kaip visada nusiplovė į karį; visiškas nulis; Programa žemina žmogų; jokios naudos; niekinė“. Karys iš Kėdainių sakė: „didelių vilčių dalyvaudamas Programoje neturėjau, bet, kad visiškai nieko nebuvo pasiūlyta, tai nustebino“. Karys iš Vilniaus teigė: „kol KA neapsiims pati rūpintis, o ne kitoms institucijoms deleguos, karių integracijos į civilinį gyvenimą priemonių, tol Programa neveiks“. Kito kario manymu, „Programa sudaro iliuziją, kad bus parama, iš tikrųjų juk pačiam darbo reikia ieškotis“.

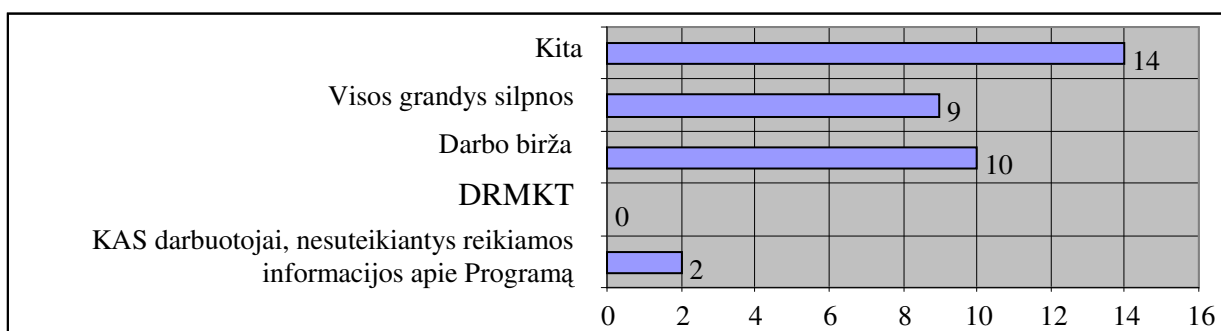
19. Kaip manote, kokia Programos grandis yra stipriausia? N=35

49 proc. respondentų nurodė atsakymą „kita“. Iš jų (nurodžiusių „kita“) 65 proc. (11 karių) akcentavo, kad šioje Programoje nėra stiprių grandžių, nes visos jos silpnos: „kokios čia grandys, juk niekas neveikia“. 35 proc. (6 kariai) karių nurodžiusių atsakymą „kita“ minėjo, kad stipriausia grandis – tai medicininė rehabilitacija. Minėtos priemonės neįtraukimas į šį klausimą, tai klaida. Nei vienas karys nenurodė, kad DB yra stipriausia šios Programos grandis.

37 proc. apklaustųjų nurodė, kad stipriausia Programos dalis – tai KAS darbuotojai, suteikiantys informaciją apie Programą, 14 proc. – darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba.

20. Kaip manote, kokia Programos grandis yra silpniausia? N=35

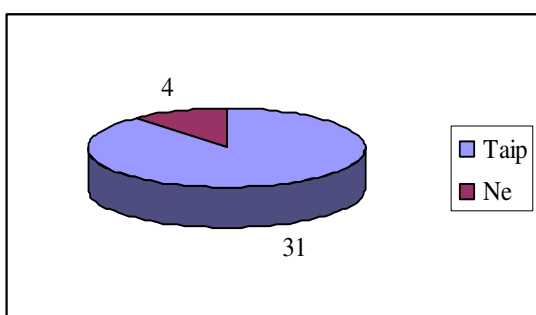

DB, kaip pačią silpniausią Programos grandį, įvardino 29 proc. apklaustųjų. 6 proc. apklaustųjų karių mano, kad silpniausia grandis yra KAS darbuotojai, nesuteikiantys reikiamos informacijos apie Programą. DRMKT kaip išskirtinai silpniausios grandies niekas nenurodė, tačiau 26 proc. apklaustųjų nurodė, kad visos grandys yra silpnos (taigi tarp jų ir DRMKT).

Iš 39 proc. karių, atsakiusių „kita“, 36 proc. (5 kariai) nurodė, kad jie nesusidūrė nei su DRMKT nei su DB, todėl negali įvertinti šių grandžių.

Tik 2 kariai nemano, kad Programoje yra silpnų grandžių (vienas šių karių pasinaudojo DRMKT paslaugomis ir jam buvo pasiūlytas darbas KAS, kitas karys nesinaudojo nei DRMKT nei DB paslaugomis).

21. Ar reikalinga speciali KAS darbuotojų perėjimo į civilinį gyvenimą programa? N=35

89 proc. respondentų sakė, kad speciali į

atsargą išėjusiems kariams Programa yra būtina.

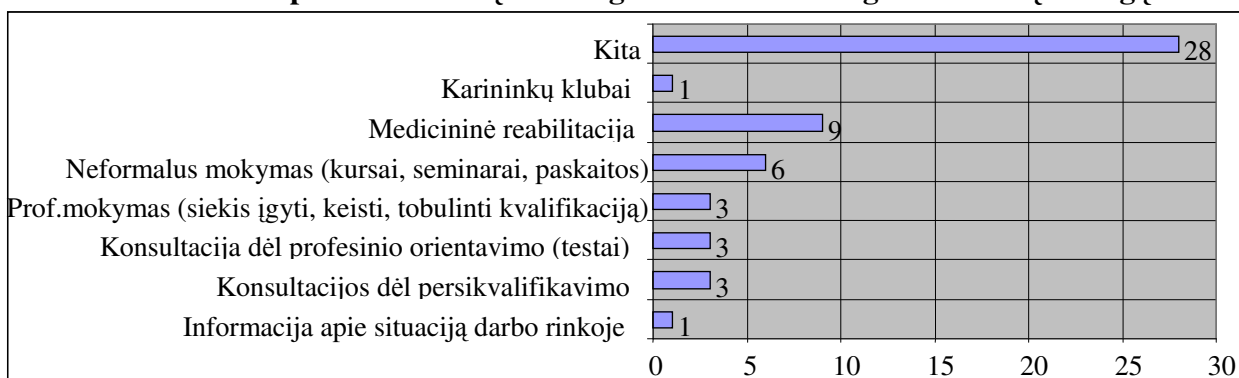
11 proc. paklaustųjų nurodė, kad nereikalinga speciali KAS darbuotojų perėjimo į civilinį gyvenimą Programa. 3 respondentai pasirinkę atsakymą „ne“, sakė, kad tokia Programa, kokia yra dabar iš viso nereikalinga, 1 karys sakė „išmetė iš kariuomenės ir dar varinėja po įstaigas“.

Dauguma karių guodėsi, kad jiems sunku prisitaikyti civiliniame gyvenime. Mažesnę jų dalis akcentavo, kad jiems ypatingai sunki ši problema.

Kariai gerai vertino medicininės reabilitacijos paslaugas. 21 medicininės reabilitacijos diena leidžia kariui iš karto nenutraukti ryšių su KAS, palengvina šį perėjimą, nes kariui labai sunku suvokti, kad jau tapo civiliu. Nedidelė dalis karių sakė, kad juos apie išleidimą į atsargą informavo prieš 1 mėnesį, taigi jie patyrė „šoką, todėl kažko dar reikėtų, kas palengvintų šį laikotarpį“.

Vienas karys paminėjo savo buvusį kolegą, kuris labai psichologiškai palūžo išėjęs iš kariuomenės ir net grasino nusižudyti. Kitas karys pasakojo, kad įsidarbines per pažįstamus privačioje įmonėje, iš karto pastebėjo joje esančius trūkumus, todėl neužilgo apie tai išdėstė savo nuomonę įmonės savininkui. Atsargos karys iš karto buvo atleistas iš darbo. Karys taip buvo įpratęs elgtis kariuomenėje, todėl jam buvo sunku suvokti tokias „civilinio gyvenimo taisykles“.

22. Kokios priemonės būtų naudingiausios kariui rengiantis išeiti į atsargą? N=35

Šis klausimas kariams buvo užduotas beveik pačioje apklausos pabaigoje, kai kariai buvo jau gerokai įsikarščiavę, pasakodami savo problemas, todėl, ko gero tik 16 proc. jų nurodė medicininę reabilitaciją, kaip vieną iš naudingiausių priemonių kariui rengiantis išeiti į atsargą (med. reabilitaciją, kaip vieną iš teikiamų Programos priemonių, norėjo gauti 43 proc. į atsargą išeinančių karių).

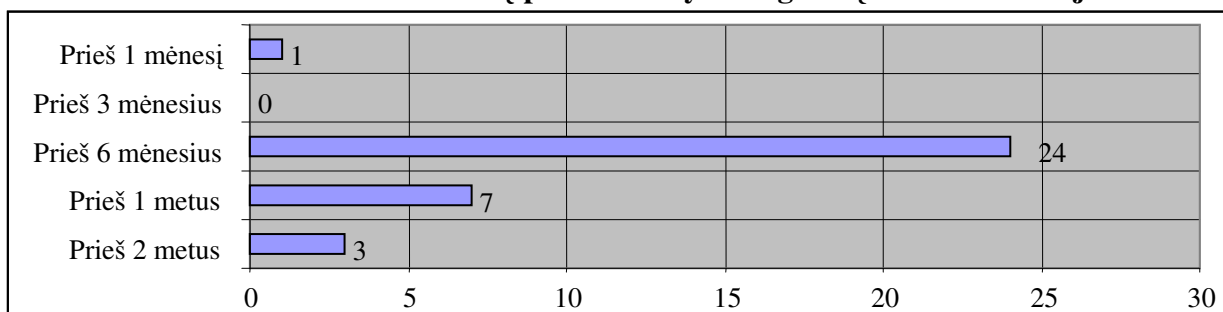
Į klausimą, kokios priemonės būtų naudingiausios kariui rengiantis išeiti į atsargą, daugelis atsakė, kad jie nežino, nes visos iki šiol teikiamos priemonės yra bevertės.

Kariai norėtų, kad prieš išeinant į atsargą (dar tarnybos metu) būtų teikiama psichologinė konsultacija, o kariui esant atsargoje skiriama KAM finansuojamų sveikatinimo priemonių. Tarnaujant KAS, kariui turėtų būti leidžiama įsigyti civilinę specialybę, o visos Programos priemonės turėtų būti taikomos dar tarnaujant, dar neišėjus į atsargą. Nemažai karių manė, kad išeinantiems į atsargą, pirmiausia turėtų būti siūlomi KAS civiliniai etatai. „Išeinančiam į atsargą kariui turėtų būti suteikta konkreti pagalba siūlant konkretų darbą. KAS atstovai turėtų

tarpininkauti ir laiduoti už savo buvusius karius, atsargos kariai neturėtų būti palikti likimo valiai, nes 45 metų žmogui nėra taip lengva rasti darbą, tenkinantį jo poreikius“.

Kariai mano, kad Programa turi būti paremta finansiškai, nes tas, kas moka, tam ir priklauso Programa. Šiuo atveju DB teikia paslaugas visiems Lietuvos piliečiams, taigi, tai ne KAS perėjimo į civilinį gyvenimą Programa. Tokia ji būtų, jei pvz., atsargos kariai būtų įdarbinti civilinėse institucijose. Reikėtų skirti lėšų karių įdarbinimui, kursams. Dabar kyla begalės bereikalingų konfliktų: atsargos karys kreipiasi į DB ir reikalauja Programoje numatytų priemonių, DB darbuotojai supranta, kad kariai neturi jokių pirmumo teisių kažko reikalauti ir tą kariams pasako, kariai mano, kad pagal Programą jiems privaloma skirti kursus, kelti jų kvalifikaciją ir pan., DB darbuotojai teigia, kad Programa jų neįpareigoja ir t.t.

23. Prieš kiek laiko reikėtų pradėti taikyti Programą KAS darbuotojams? N =35

Dauguma atsargos karių (68 proc.) mano, kad Programa šiuo metu prasideda optimaliu laiku, t.y. prieš 6 mėnesius. 20 proc. mano, kad ją reikėtų paankstinti ir pradėti prieš 1 metus iki išėjimo į atsargą. Ir tik 9 proc. teigia, kad ją reikėtų pradėti prieš 2 metus.

Atlikus šį tyrimą pastebėta, jog tie atsargos kariai, kurie susirado tinkamą darbą, Programą iš esmės vertino teigiamai. Pokalbių metu buvo jaučiama, kad šie kariai pozityviai mąsto, yra optimistai, žino savo vertę, jaučia, kad gali dar daug nuveikti. Kiti kariai, kurie niekaip neranda tinkamo darbo ar (ir) turi sveikatos problemų, pasižymi neigiamomis nuostatomis šios Programos atžvilgiu. Jiems reikia labai konkrečių paslaugų, taigi, profesinis orientavimas, įvairūs pokalbiai jų netenkina.

3.4. Programos efektyvumo įvertinimas

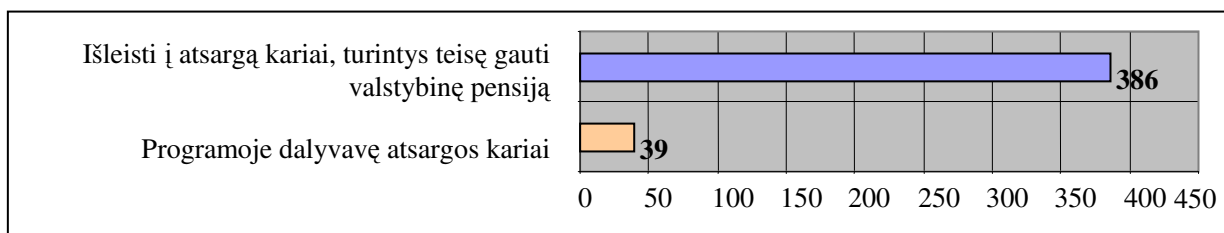
Pagal Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 20 d. nutarimą Nr. 1030⁹⁸, pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos efektyvumas vertinamas pagal šiuos kriterijus:

I. Kiek išleidžiamų į atsargą karių dalyvavo įgyvendinant socialinės ir medicininės pagalbos priemones;

⁹⁸ Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4128.

II. Kiek išleidžiamų į atsargą karių, dalyvavusių įgyvendinant socialinės ir medicininės pagalbos priemones, įsidarbino.

5 diagrama. **Dalyvavimas Programos priemonėse 2006 11 01 – 2008 09 01.** N=386

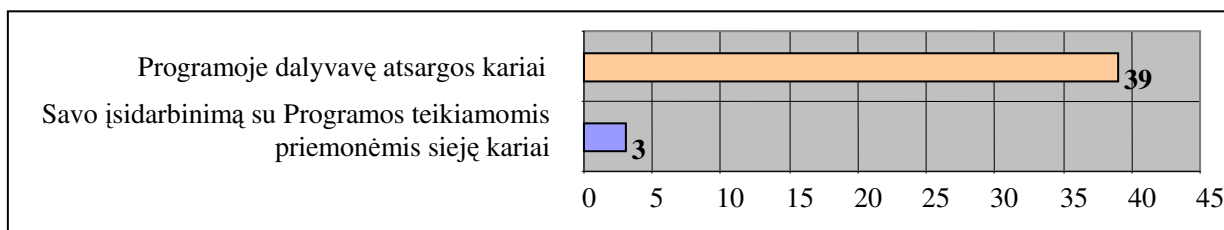

Parengta pagal KAM Personalo ir socialinės saugos departamento duomenis [pateiktas išleistų į atsargą karių, turinčių teisę gauti valstybinę pensiją, skaičius].

Tyrimo duomenimis, tik dešimtadalis į atsargą išėjusių karių dalyvavo Programoje. Iš jų šiek tiek daugiau nei pusė kreipėsi į Programoje dalyvaujančias institucijas: Karių reabilitacijos centro paslaugomis naudojosi 22 atsargos kariai, į DRMKT kreipėsi 21, į DB - 20 karių. Taigi dalyvavimas Programoje yra kritiškai žemas.

Tyrimo metu buvo apklausiami tik dalyvavę Programoje atsargos kariai, todėl sunku įvertinti, kodėl toks žemas dalyvavimo Programoje aktyvumas. Galima tik spėti, kad daugeliui karių išėjimas į atsargą nesukelia problemų arba kariai yra išsinagrinę Programos teikiamas priemones ir nusprendė, kad jos nebus jiems naudingos. Nors dauguma atsargos karių neigiamai vertino esamą Programą, tačiau jie mano, kad reikalinga panaši efektyvi Programa.

6 diagrama. **Programos priemonių įtaka karių įsidarbinimui 2006 11 01 – 2008 09 01.** N=39

Tyrimo metu paaiškėjo, kad 15 karių, dalyvavusių Programoje, įsidarbino (anketos 12 kl.). Iš jų tik 3 kariai (anketos 18 kl.) mano, kad Programa šiek tiek turėjo įtakos jų įsidarbinimui. Taigi Programos priemonės nepadedą kariams įsidarbinti.

3.5. Programos probleminės sritys

Kaip rodo atlikto tyrimo duomenys, kariai menkai suvokia Programos veikimo principą (tai tarpinstitucinė programa; pinigai šiai Programai skiriami iš valstybės biudžeto per Socialinę apsaugos ir darbo ministeriją ir realizuojami per DB (profesinio orientavimo srityje), ir tik kita dalis – medicininė reabilitacija – finansuojama iš KAS lėšų). Trūksta informacijos šioje srityje, todėl krašto apsaugos KPC specialistai iš esmės turėtų keisti savo darbo būdus bei metodus. Jų darbas neturėtų apsiriboti vien karių anketų cirkuliacijos stebėseną, nes jų pareiga – informuoti ir

konsultuoti karį apie jo galimybes įsilieti į darbo rinką. Netoleruoti atvejai, kada KPC pataria į atsargą išeinančiam kariui, nesikreipti į konkrečias Programoje dalyvaujančias įstaigas, nes jos nėra naudingos. Sprendimą kreiptis ar nesikreipti į minėtas įstaigas, turėtų priimti pats karys.

Reikėtų akcentuoti, kad šios Programos kūrėjai pasirinko primityvų ir mažai lėšų reikalaujantį modelį: KPC specialistams suteikė naują funkciją – informuoti ir konsultuoti į atsargą išeinančius karius, darbo rinkos įstaigoms pavesta teikti paslaugas didesniai asmenų skaičiui. Kuriant Programą iš KAM pasiūlyto pirminio Programos varianto buvo atmesti trys esminiai pasiūlymai: galimybė pasirinktus kursus lankyti tarnybos metu kariui rengiantis išeiti į atsargą; galimybė pasirinkti reikiamų kursų iš įvairių mokymo įstaigų (ir privačių) sąrašo; kursiniam mokymui skirti tam tikrą pinigų sumą, prie kurios karys galėtų pridėti ir savo asmeninių lėšų, jeigu šie mokymai kainuotų brangiau. Taigi pirminis KAM pasiūlymas buvo labai geras, bet jis netiko VRM, kuri negalėjo tarnybos metu išleisti didelio kiekio policininkų kursams, nes tuo metu VRM ypač trūko pareigūnų. Kitų nuostatų atsisakyta, norint sutaupyti lėšų. Iš pirminio programos varianto išbraukus šias svarbias nuostatas, tapo aišku (net nepatvirtinus šios Programos), kad ši Programa nebus efektyvi.

Iš tyrimo paaiškėjo, kad neefektyviausia Programos grandis – Darbo biržos teikiamos paslaugos. DB teikiamos priemonės pirmiausia yra skirtos pasyviems ir sunkiausiai į darbo rinką integruojamiems žmonėms, skatinat jų aktyvumą, gebėjimus ir padedant jiems įsidarbinti. Tai sunkiai darbo rinkoje integruojami asmenys (neįgalieji, ilgalaikiai bedarbiai, daugiavaikės mamos, priešpensinio amžiaus žmonės, kaliniai ir pan.), kurie turi svarią priežastį lemiančią jų įsidarbinimą. Todėl DB atsargos kariai aptarnaujami bendra tvarka, neturi prioriteto prieš kitus bedarbius. Be to, Darbo birža neefektyviai įgyvendina darbo rinkos politikos priemones⁹⁹.

Lietuvoje atsargos kariai gali lankyti tik DB organizuojamus kursus, o kitų institucijų kursai nefinansuojami. Programoje dalyvaujantys kariai paprastai pageidauja tokių kursų (pvz., anglų k., verslo pradmenų ir pan.), kurių DB neorganizuoja. Taigi Lietuvoje persikvalifikavimo galimybės gana ribotos. Be to, DB rengia kursus didelėms grupėms, todėl reikia ilgokai laukti, kol ši grupė susirinks.

Veiksmingesnės Socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis yra teritorinių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybų teikiamos paslaugos. Tačiau ši tarnyba negali užtikrinti teigiamų rezultatų, kadangi visiškai neefektyvi yra tolesnė socialinės integracijos grandis – DB, nesuteikianti Programos dalyviams mokymosi paslaugų (iš visų programos dalyvių, tik 2 į atsargą išėję kariai lankė kursus) nei

⁹⁹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita „Darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimas“ 2008 m. gegužės 29 d. nr. va-p-10-1-11 <http://www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaitos.php?tipas=v> [žiūrėta 2008-10-25].

tinkamų darbo vietų (tyrimo metu paaiškėjo, kad nebuvo vieno sėkmingo įdarbinimo atvejo, suteikto DB).

3.6. Kitų NATO šalių, kurios vykdo analogiškas programas, patirtis

Daugelyje NATO šalių – JAV, Norvegijoje, Danijoje, NATO naujokėse Bulgarijoje, Čekijoje ir kitur – yra sukurtos socialinės integracijos sistemos padedančios į atsargą išeinantiems kariams integruotis į civilinį gyvenimą bei darbo rinką. Kariai informuojami ir konsultuojami, kur ir kaip susirasti darbą, jiems suteikiama psichologinė pagalba, sudaromos sąlygos keisti profesiją. Užsienio valstybių patirtis rodo, kad rūpinimasis išleidžiamais į atsargą kariais labai naudingas, nes patenkinti jiems suteiktomis socialinėmis garantijomis išleidžiami į atsargą kariai skatina kitus eiti tarnauti į kariuomenę.

Lietuvoje Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programos modelis kurtas naudojantis britų ir bulgarų pavyzdžiais. *Bulgarijoje* socialinio prisitaikymo civiliniame gyvenime programa veikia nuo 1996 metų. Ten buvo šiek tiek kitokia situacija nei Lietuvoje. Pereidami prie profesionalios kariuomenės, kurią sudarė 100 tūkst. karių, bulgarai į atsargą per 10 metų išleido apie 33 tūkst. žmonių. Kad perėjimas iš karinio į civilinį gyvenimą bulgarams nebūtų toks skausmingas, buvo sukurti informaciniai centrai (iš viso 52), kuriuos finansuoti padėjo užsienio šalių fondai.

Bulgarijoje socialinio prisitaikymo programoje gali dalyvauti visi kariai, išeinantys į atsargą, nesvarbu, dėl kokių priežasčių jie tai daro (Lietuvoje – tik tie, kurie turi teisę į pareigūnų ir karių valstybinę pensiją). Bulgarijoje perkvalifikavimo paslaugos išeinantiems į atsargą kariams suteikiamos dar tarnybos metu (likus 6 mėn. iki išėjimo į atsargą), t.y. kariai lanko kursus ir dar gauna atlyginimą, o pas mus kursus galima lankyti tik išėjus į atsargą. Bulgarijoje kariai norimus kursus (bet kokios krypties) susiranda patys, svarbiausia, kad mokymo institucija turėtų licenciją ir kursai nekainuotų daugiau kaip 800 Lt. Už kursus moka Bulgarijos gynybos ministerija.

Bulgarijoje Socialinio prisitaikymo civiliniame gyvenime programoje kariai dalyvauja noriai (pvz., 2006 m. dalyvavo apie 44 proc. į atsargą išėjusių karių; per metus į atsargą išleidžiama apie 700 žmonių), nes ten itin gerai organizuojamas informavimas tiek apie šią programą, tiek apie kariuomenę apskritai. Bulgarijoje naudojama tokia praktika, kai kas pusę metų sukviečiami išleidžiami į atsargą kariai ir įvairių sričių specialistai. Jie kartu aptaria poreikius bei bendradarbiavimo galimybes. Ten darbdaviai apie laisvas darbo vietas informaciją kariuomenei pateikia griežtai numatytais terminais. Tuo tarpu Lietuvoje informavimas apie šią Programą vis dar nepakankamas.

Palyginti su Bulgarijos patirtimi, Lietuvoje mes turime ir vieną unikalią galimybę pagelbėti į atsargą išeinantiems kariams – medicininę reabilitaciją. Vienam žmogui gali būti skirtas nuo 7 iki 21 d. reabilitacijos gydymo kursas (maksimali kurso kaina – 1933 Lt žmogui, kurią sumoka KAM).

Lenkijoje iš tarnybos atleisti profesinės tarnybos kariai, išskyrus tuos, kurie turi teisę gauti visą kario pensiją, turi pirmenybę įsidarbinti, ypač su Lenkijos gynybos reikalais susijusiose srityse. Du metus po atleidimo iš tarnybos jie gali pasinaudoti kompetentingu institucijų suteikiama persikvalifikavimo, profesinių konsultacijų ar įdarbinimo pagalba. Teikiant šią paramą gali būti padengiamos: profesinio perkvalifikavimo mokant profesijos, profesinio konsultavimo, profesinės praktikos išlaidos; kelionės išlaidos nuo buvusio profesinės tarnybos kario gyvenamos vietos iki mokymo centro, kuriame vyksta profesinis perkvalifikavimas arba profesijos mokymas, arba iki profesinės praktikos vietos; apgyvendinimo išlaidos mokymo, profesijos mokymo ir profesinės praktikos laikotarpiu.

IŠVADOS

1. Dėl ypatingo karių statuso pagal šalies finansines galimybes kariams teikiamos didesnės socialinės garantijos nei valstybės tarnautojams bei darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis. Kariams suteikiamos ilgesnės kasmetinės minimalios atostogos, mokamos didesnės išmokos laikino nedarbingumo bei nelaimingų atsitikimų atvejais, suteikiama teisė gauti valstybinę pensiją ir kt.

2. Kai kurių socialinių rizikų atvejais kariams teikiamos dvigubos socialinės garantijos. Pastovaus darbingumo netekimo atveju jie turi teisę į dviejų rūšių socialines išmokas – iš valstybės biudžeto mokamą pareigūnų ir karių valstybinę netekto darbingumo pensiją bei netekto darbingumo pensiją iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų. Iš šių dviejų šaltinių teikiamos socialinės išmokos ir senatvėje – pareigūnų ir karių valstybinė pensija bei valstybinė socialinio draudimo senatvės pensija.

3. Nors kariams palyginti su asmenimis, dirbančiais civilinėse institucijose, suteikiama nemažai papildomų socialinių garantijų ir jų tarnybinė alga yra didesnė negu vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje, tačiau keletą pastarųjų metų išlieka nemažas karių, savo noru išeinančių į atsargą, skaičius. Savo noru iš kariuomenės išėję kariai kaip pagrindinėmis savo sprendimo priežastimis nurodo nepakankamą materialinį suinteresuotumą bei esamų KAS socialinių garantijų neadekvatumą jų statusui, tarnybai keliamiems reikalavimams, karių atliekamų pareigų svarbai. Tačiau tikėtina, kad dėl įtemptos sudėtingėjančios situacijos darbo rinkoje bei stabilaus darbo užmokesčio, profesinės karo tarnybos kariai turėtų pradėti labiau vertinti savo darbo vietas ir dėl to sumažės karių kaita.

4. NATO šalių karinės organizacijos pranoksta kitas viešojo sektoriaus institucijas socialinių paslaugų, paramos ir išmokų įvairovė. Be to, socialinės garantijos, teikiamos tarnaujant normaliomis sąlygomis, ryškiai skiriasi nuo garantijų tarnaujant karinių veiksmų ar kritinėse zonose. Lietuvos kariai tiek tarnaujantys šalyje, tiek misijose socialiai remiami mažiau nei kitų NATO šalių. Tą lemia šalies finansinės galimybės.

5. Lietuvoje didžiausias socialinių garantijų trūkumas yra socialinė parama kario šeimai. Ji šiuo metu yra minimali, todėl pastaruoju metu šiai sričiai skiriama nemažai dėmesio. Krašto apsaugos ministerija parengė ir patvirtino Socialinės paramos kariams plėtros programos įgyvendinimo priemonių planą. Tačiau dėl Krašto apsaugos ministerijos pagrindinės nuostatos, jog personalui išlaikyti turi būti skiriama ne daugiau kaip 50 proc. viso biudžeto, visa išmokų ir kompensacijų sistemos plėtra turėtų būti derinama su finansinėmis krašto apsaugos sistemos galimybėmis, todėl minėtame plane numatytos priemonės labai ribotos.

6. Labai svarbi kariams teikiama socialinė garantija, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. 1030 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo programos į kitas veiklos sritis programos“. Ši Programa pradėta taikyti nuo 2006 m. lapkričio mėnesio. Tačiau ši Programa nepadedą kariams lengviau integruotis į civilinį gyvenimą bei susirasti darbą.

7. Atliktas šios Programos tyrimas parodė, kad kariai menkai suvokia Programos veikimo principą, jiems trūksta informacijos šioje srityje. Nei viena Programos grandis neveikia visiškai efektyviai. KPC specialistai netinkamai supažindina karius su Programos tikslais, eiga, joje dalyvaujančiomis institucijomis bei darbo rinkos įstaigų teikiamomis paslaugomis. Teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos negali užtikrinti teigiamų rezultatų, kadangi visiškai neefektyvi yra tolesnė socialinės integracijos grandis – Darbo birža, nesuteikianti Programos dalyviams mokymosi paslaugų ir tinkamų darbo vietų. Daugiausia Programos įgyvendinimo problemų kyla Darbo biržoje, nes ji siūlo ribotą pageidaujamų mokymo, perkvalifikavimo kursų kiekį, joje didelės biurokratinės procedūros, kariai aptarnaujami bendra tvarka, neturi prioriteto prieš kitus bedarbius.

8. Absoliuti į atsargą išėjusių karių dauguma tvirtina, kad efektyvi, padedanti kariams integruotis į civilinį gyvenimą bei darbo rinką programa būtina, ypatingai tiems kariams, kurie kariuomenę palieka jaunesnio ir darbingo amžiaus. Dažniausiai nurodomos problemos, susijusios su išėjimu į atsargą, yra pablogėjusi finansinė šeimos padėtis, gyvenimo kokybė ir sveikata.

9. Ši Programa tobulintina, siekiant realiai padėti kariams integruotis į civilinį gyvenimą ir darbo rinką.

10. Socialinio prisitaikymo programos sėkmė yra ne vien socialinės politikos dalis, bet ir viena iš priemonių, didinančių kario profesijos patrauklumą, augant konkurencinei kovai už kvalifikuotą darbo jėgą Lietuvos rinkoje.

REKOMENDACIJOS

1. Karo prievolės centruose tikslinga surengti DRMKT darbuotojų ir visų per du ar tris mėnesius anketas pateikusių karių susitikimus, kuriuose būtų aptariami karių poreikiai bei pateikiama visa informacija apie darbo rinką, dalyvavimo Programoje galimybes, institucijas, kurios teiks paslaugas ir pan. Šiuo metu Lietuvoje situacija darbo rinkoje bei užimtumo srityje per daug greitai kinta, kad vienkartinis KPC specialistų paruošimas būtų pakankamas kokybiškam pirminiam profesiniam orientavimui teikti. Be abejo, šie specialistai privalo išmanyti Programos veikimo principus, jos bei Lietuvos darbo rinkos ir gyventojų užimtumo teisinį reglamentavimą, įdarbinimo institucijų teisinę padėtį, darbo rinkos įstaigas ir jų teikiamas paslaugas.

2. KPC specialistams būtina leisti brošiūras (pasikeitus informacijai, ją atnaujinant), kuriose pateikiama ne tik visa informacija apie Programą, bet ir psichologinių bei karjeros projektavimo patarimų, įstaigų, į kurias karys galėtų kreiptis siekdamas gauti reikalingų paslaugų sąrašai, taip pat duomenų (pvz., interneto svetainių nuorodų sąrašas) apie tai, kur patys kariai galėtų susirasti informacijos apie situaciją darbo rinkoje, įsidarbinimo, mokymosi bei persikvalifikavimo galimybes.

3. Visos Programos teikiamos priemonės kariams turėtų būti suteikiamos dar tarnybos metu.

4. Netikslinga 3 mėnesių laikotarpio skirti kario informavimui apie jo išleidimą į atsargą bei galimybes dalyvauti Programoje. Siekiant laimėti laiko ir išvengti bereikalingų biurokratinių procedūrų, Programos parengiamasis etapas turėtų būti neatsiejamas nuo informacinio etapo.

5. Tobulinti karių karjeros planavimo sistemą siekiant, kad kariai iš anksto susipažintų su savo karjeros galimybėmis ir perspektyvomis, rotacijos vietomis, žinotų tikslų išėjimo į atsargą laiką. Paprastai kariai viliasi, kad bus pratęstas jų tarnybos laikas ir dėl to jie galės pasilikti kariuomenėje. Kiti tikisi gauti aukštesnį laipsnį ar pareigas, nes tada pailgėtų tarnybos laikas. Iš pradžių kai kuriems kariams pažadama pratęsti tarnybą, o paskui netikėtai jie informuojami, kad jau turi išeiti į atsargą. Netoleruoti atvejai, kad karys apie išėjimą į atsargą sužino prieš mėnesį.

6. Būtina gerinti mokymosi tarnybos metu sąlygas. KAM turėtų surasti lėšų bent iš dalies apmokėti karių studijas įgyjant civilinę specialybę. Karinės vadovybės parama, norintiems įgyti specialybę kariams, padėtų spręsti karių socialinės integracijos į civilinį gyvenimą problemas.

7. Atsargos kariams sudaryti galimybes įsidarbinti civilinėse pareigybėse kariuomenėje, nes jie puikiai žino sistemą, yra drausmingi, organizuoti, todėl pranašesni už naujai priimtus darbuotojus. Tik išnaudojus visus vidinius rezervus, tikslinga kreiptis pagalbos į perkvalifikavimo ir įdarbinimo agentūras už krašto apsaugos sistemos ribų.

8. KAS vertėtų įkurti pagalbos kariams tarnybą ar informacinį centrą, kurie rūpintųsi karių kasdieninio gyvenimo problemomis, taip pat ir sklandžiu Programos įgyvendinimu. Ši tarnyba galėtų atlikti ir kitas karių rėmimo funkcijas, pvz., padėtų kariams ir jų šeimoms per rotaciją – susirasti butą, vaikams – mokyklą, sutuoktiniui – darbą (šiuo metu KAM socialinę politiką įgyvendina Personalo ir socialinės saugos departamento Socialinės saugos ir pensijų skyrius. Socialinės saugos specialistai sudaro tik 19 proc. visų departamento darbuotojų. Socialinės saugos ir pensijų skyriuje dirba keturi tarnautojai, taigi, žmoniškųjų išteklių trūkumas yra akivaizdus. Kasmet šio skyriaus funkcijos plečiasi, didėja darbo krūvis (be to, kasmet didėja ir karių ir pareigūnų valstybinių pensijų gavėjų skaičius). Tai riboja darbo efektyvumą).

9. Reikėtų iš esmės tobulinti ne tik pačią socialinio prisitaikymo programos sritį, bet ir gerinti atsargos karių integracijos sąlygas, ieškant vidinių pagalbos į atsargą išleidžiamiems kariams galimybių pačioje KAS. Pirmieji žingsniai jau žengti, nes 2008 m. rugsėjo 30 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. V-923 yra patvirtintas socialinės paramos kariams plėtimo programos įgyvendinimo priemonių *planas*, kuris turėtų prisidėti prie atsargos karių integracijos į civilinį gyvenimą didinimo. Iš numatytų įvairių priemonių kariams ypač turėtų padėti galimybė mokytis užsienio kalbų, kitų specialybių (patvirtintų studijų programose) karo mokymo institucijose. Šiomis priemonėmis nereikėtų apsiriboti ir ieškoti galimybių iš KAM biudžeto apmokėti kai kuriuos trumpalaikius kursus civilinėse mokymo įstaigose, kurių nerengia karo mokymo institucijos.

10. Sudaryti tarpinstitucinę darbo grupę Programos įgyvendinimo problemoms analizuoti ir pateikti siūlymams Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl Programos priemonių koregavimo bei Socialinio prisitaikymo programos teisės akto tobulinimo (pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programoje dalyvauja VRM, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo departamento, KAM, Generalinės prokuratūros, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos, jiems pavaldžių institucijų, įstaigų ir valstybės įmonių statutiniai valstybės tarnautojai, pareigūnai, kariai).

11. Tarpinstitucinėje darbo grupėje tikslinga išnagrinėti ir įvertinti pareigūnų ir karių „krepšelio“ taikymo galimybes. „Krepšelis“ – kiekvienam į atsargą išleidžiamam pareigūnui ar kariui paskirta nustatyto dydžio pinigų suma, kuri būtų pervedama į jo paties pasirinktą mokymo / įdarbinimo įstaigą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Istatymai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas Nr. IX-926 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64–2569.
3. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl paramos mirties atveju“ Nr. I-348 // Valstybės žinios. 1993, Nr. 73-1371.
4. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas Nr. VIII-723 // Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325.
5. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 63, 64 ir 72 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-3295.
6. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas Nr. IX-110 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 111-3574.
7. Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. X-1353 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 132-5356.
8. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas Nr. IX-1904 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-26.
9. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas Nr. VIII–822 // Valstybės žinios. 1998, Nr. 66-1909.
10. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas Nr. VIII-1509 // Valstybės žinios. 1999, Nr. 110-3207.
11. Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymas Nr. I-693 // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1958.
12. Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2008 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2013 metais nustatymo ir civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymas Nr. X-1700 // Valstybės žinios. 2008, Nr. 87-3460.
13. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas Nr. X-1065 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 43-1627.
14. Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymas Nr. I-555 // Valstybės žinios. 1994, Nr. 58-1133.
15. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas Nr. X-694 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.
16. Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas Nr. I-730 // Valstybės žinios. 1994, Nr. 101-2018.
17. Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinio dydžio, taikomo 2008 metais, įstatymas Nr. X-1270 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 80-3224.
18. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2008 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. X-1356 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 132-5359.
19. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas Nr. I-1336 // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447.
20. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas Nr. I-549 // Valstybės žinios. 1994, Nr. 59-1153.
21. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas Nr. VIII-1316 // Valstybės žinios. 1999, Nr.66-2130.

Konstitucinio Teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 68-3094.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d., nutarimu Nr. 1156 patvirtintų valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 115-5221.

Vyriausybės nutarimai, kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr.530 „Dėl asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus arba jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 8-212.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 8 d. nutarimas Nr.1410 „Dėl butpinigių dydžio nustatymo bei mokėjimo ir persikėlimo išlaidų apmokėjimo profesinės karo tarnybos kariams“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-30.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. 941 „Dėl kai kurių kategorijų darbuotojų, turinčių teisę į kasmetines pailgintas atostogas, sąrašo ir šių atostogų trukmės patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3375.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 22 d. nutarimas Nr. 497 „Dėl kasmetinių papildomų atostogų trukmės, suteikimo sąlygų ir tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 39-1787.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. 287 „Dėl Lietuvos karių ir civilių krašto apsaugos sistemos tarnautojų tarnybos tarptautinių operacijų kariniuose vienetuose, tarptautinėse operacijose ir rengimosi joms sąlygų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 42-1381.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr.1181 „Dėl maitinimosi išlaidų piniginės kompensacijos dydžio nustatymo ir mokėjimo kariams bei šauktiniams, neaprūpintiems maistu“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 84-2555.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. 1030 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės rehabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos sukūrimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4128.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 15 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimo Nr. 1353 „Dėl profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių ir aktyviojo rezervo karių tarnybos apmokėjimo sąlygų“ pakeitimas Nr. 893 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 99-3847.

9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr.1340 „Dėl tikrosios karo tarnybos metu žuvusių arba mirusių dėl priežasčių, susijusių su tarnyba, karių, apdraustų privalomuoju draudimu Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis, valstybės finansuojamų laidojimo išlaidų aprašo patvirtinimo ir laidojimo išlaidų padengimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 102-2821.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr.1170 „Dėl užmokesčio už vaikų išlaikymą ikimokyklinėse įstaigose“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 73-1715.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 703 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo, einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų naujo dydžio ir maksimalios valstybinės socialinio draudimo neperskaičiuotos pensijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 83-3307.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimas Nr.83 „Dėl vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam priedui už išstarnautus metus gauti, nustatymo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 8-173.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1167 „Dėl vienkartinių piniginių išmokų valstybės tarnautojams skyrimo ir mokėjimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 74-3166.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 18 d. nutarimas Nr.323 „Dėl žymių Lietuvos visuomenės veikėjų ir pagal Lietuvos Respublikos įstatymus valstybės lėšomis laidojamų asmenų laidojimo išlaidų dengimo taisyklių“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 28-1135.
15. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. V-1180 „Dėl krašto apsaugos ministro 2004 m. gruodžio 1 d. įsakymo Nr. V-1293 „Dėl sveikatos grąžinamojo, antirecidyvinio gydymo ir prevencinės reabilitacijos paslaugų organizavimo ir teikimo Lietuvos kariuomenės karo medicinos tarnybos karių reabilitacijos centre tvarkos aprašo tvirtinimo“ pakeitimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/C800F865B7011DD802A001122334455/legal.act.import.152021/lastVersion/bodyAttachments/1180.DOC.doc>>.
16. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2008 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V-472 „Dėl krašto apsaugos ministro 2003 m. lapkričio 10 d. įsakymo Nr. V-1235 „Dėl krašto apsaugos sistemos tarnybinių gyvenamųjų patalpų suteikimo, naudojimo ir apskaitos tvarkos, krašto apsaugos ministerijos tarnybinių gyvenamųjų patalpų skirstymo komisijos nuostatų ir įgulų tarnybinių gyvenamųjų patalpų skirstymo komisijos tipinių nuostatų patvirtinimo“ keitimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/8AA787732B1711DDB5BC001122334455/lastVersion/bodyAttachments/V-472.doc>>.
17. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2007 m. rugsėjo 17 d. įsakymas Nr. V-916 „Dėl krašto apsaugos ministro 2000 m. spalio 16 d. įsakymo Nr. 1209 „Dėl 1999 m. spalio 13 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro įsakymo Nr. 1133 „Dėl važiavimo keleiviniu arba nuosavu transportu išlaidų kompensavimo tvarkos“ dalinio pakeitimo“ pakeitimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/legal.act.import.157043/lastVersion/bodyAttachments/916.DOC.doc>>.
18. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 10 d. įsakymas Nr. V-1134 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos sukūrimo programos įgyvendinimo krašto apsaugos sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 124-4715.
19. Lietuvos krašto apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 16 d. įsakymas Nr. V-1636 „Dėl persikėlimo išlaidų profesinės karo tarnybos kariams atlyginimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.1>>

- [45951/lastVersion/actualEditioncWdVToSdDoAttachments/V-1636%20\(690%202008-07-22\).doc>](https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/legal.act.import.142470/lastVersion/bodyAttachments/424.DOC.doc).
20. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2005 m. balandžio 12 d. įsakymas Nr. V-424 „Dėl pradinės privalomosios ir profesinės karo tarnybos karių ir kariūnų tęstinės medicininės priežiūros tvarkos aprašo tvirtinimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/025C053AB6DF11DDAB50001122334455/legal.act.import.142470/lastVersion/bodyAttachments/424.DOC.doc>>.
 21. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2007 m. lapkričio 27 d. įsakymas Nr. V-1179 „Dėl priėmimo į profesinę karo tarnybą tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 131-5323.
 22. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2008 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-923 „Dėl socialinės paramos kariams plėtimo programos įgyvendinimo priemonių plano tvirtinimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/A753FA118EEB11DD9631001122334455/lastVersion/bodyAttachments/V-923.doc>>.
 23. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. V-1605 „Dėl tarnybinio atlyginimo priedų už pareigas, susijusias su ypatinga specifika, mokėjimo bei ypatingų karinių specialybių, kurių specialistams gali būti suteikiamos kvalifikacinės kategorijos, sąrašo ir kvalifikacinių kategorijų tvarkos aprašo patvirtinimo“;
[https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.145763/lastVersion/actualEditionfRFJgoAXvuAttachments/V-1605%20\(662%202008-07-11\).DOC.doc](https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.145763/lastVersion/actualEditionfRFJgoAXvuAttachments/V-1605%20(662%202008-07-11).DOC.doc).
 24. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2008 m. sausio 21 d. įsakymas Nr. V-54 „Dėl vaikų (įvaikių) ikimokyklinio ugdymo ir mokymosi išlaidų kompensavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;
<<https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/C800F865B70111DD802A001122334455/legal.act.import.159317/lastVersion/bodyAttachments/54.DOC.doc>>.
 25. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 3 d. įsakymas Nr. „Dėl bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalaus švietimo organizavimo, vykdymo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 88-3477.
 26. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. A1–225 „Dėl bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų siuntimo mokytis pagal profesinio mokymo programas sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3382.
 27. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. A1–219 „Dėl darbo įgūdžių įgijimo rėmimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3378.
 28. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. A1–221 „Dėl darbo rotacijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3380.
 29. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. A1–220 „Dėl įdarbinimo subsidijuojant sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3379.
 30. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 3 d. įsakymas Nr. A1–227 „Dėl užimtumo rėmimo bendrųjų paslaugų sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 88-3476.
 31. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. A1–214 „Dėl viešųjų darbų organizavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 86-3374.
 32. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2008 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. V-152 „Dėl krašto

apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių, aktyviojo rezervo karių, antrajame operatyvinių tarnybų departamente prie krašto apsaugos ministerijos civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių tarnautojų, Lietuvos Respublikos kariuomenės privalomosios pradinės karo tarnybos karių ir asmenų, atliekančių alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, valstybinio socialinio draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 42-1593.

33. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2006 m. liepos 17 d. įsakymas Nr. 1V-275 „Dėl pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis sistemos funkcionavimo metodinių praktinių rekomendacijų valstybės institucijoms ir įstaigoms, kurios teiks socialinės ir medicininės pagalbos priemonėse numatytas medicininės ir socialines paslaugas“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 81-3223.

Specialioji literatūra

1. Darbo teisė: vadovėlis. Autorių kolektyvo vadovas Nekrošius I. (ir kiti). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2008.
2. Tartilas, J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: MRU leidykla, 2005.

Publikacijos / tyrimai

1. Lietuvos karo akademijos Strateginio tyrimo centro 2006 m. tyrimas „Požiūris į profesinę kariuomenę: karių reintegracijos į civilinį gyvenimą problemos“.
2. Krašto apsaugos ir Sveikatos apsaugos ministerijų institucijų bendradarbiavimas įgyvendinant Lietuvos sveikatos programą bei išipareigojimus NATO. Krašto apsaugos ministro Juozo Oleko kalba, pasakytos nacionalinėje sveikatos politikos konferencijoje „Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimas: vienykime jėgas“, 2006 m. lapkričio 24 d., Vilniuje // „Krašto apsauga“ Nr.20. 2006 12 11 – 2006 12 29.
3. Mačernytė-Panomariovienė, I. Teisinė garantijų darbuotojams prigimtis // Jurisprudencija. 2002, T. 25.
4. NATO valstybėse kariams teikiamos socialinės garantijos / sudaryt. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos analizės skyrius.
5. Skujaitė, I. Bulgarija ir Lietuva: ką veikti po kariuomenės // Karys. 2007, Nr.2.
6. Skujaitė I. Karo psichologų misija: už tave // Karys. 2008, Nr.5. P.20-23.
7. Tartilas, J. Valstybinės pensijos, jų socialinis vertinimas ir perspektyva // Socialinis darbas. 2004, Nr. 3(1).

Interneto šaltiniai

1. Darbo rinkos mokymo tarnyba <<http://www.ldrmt.lt/?pid=7>>.
2. Krašto apsaugos ministerija <<http://www.kam.lt>>.
3. Krašto apsaugos ministerijos teisės aktų bazė <<https://dokvis/avily/frmEXTLegalActSearchFormOnly>>.
4. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos <<http://www.ldb.lt/Informacija/Puslapiai/default.aspx>>.
5. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija <<http://www.socmin.lt>>.
6. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės <<http://www.stat.gov.lt>>.
7. Valstybės kontrolė <<http://www.vkontrole.lt>>.

SANTRAUKA

Šio magistrinio darbo tema – Karių socialinės garantijos Lietuvoje.

Buvo išanalizuotos karių socialinės garantijos ir palygintos su valstybės tarnautojų, darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį bei kai kurių NATO šalių kariams teikiamomis socialinėmis garantijomis. Siekta išsiaiškinti, ar kariams teikiamos socialinės garantijos kompensuoja neigiamus karo tarnybos aspektus, mažina karių kaitą, didina motyvaciją tarnauti karo tarnyboje.

Buvo atliktas Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programos – vienos iš į atsargą išėjusių kariams teikiamų socialinių garantijų — empirinis tyrimas. Programos tikslas – užtikrinti efektyvų išleidžiamų į atsargą karių socialinio prisitaikymo ir kompleksinių reabilitacijos priemonių sistemos funkcionavimą. Kadangi Programa – tai viena naujausių kariams teikiamų socialinių garantijų, todėl tyrimu įvertintas jos efektyvumas, problemų sritys bei tobulinimosi galimybės.

Raktiniai žodžiai: karys, profesionalioji karo tarnyba, socialinės garantijos, Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programa.

SOCIAL INSURANCES GRANTED FOR THE MILITARY OF LITHUANIA

VILMA PRISEVIČIENĖ

SUMMARY

The present MA paper looks into social insurances granted for the military of Lithuania.

Social insurances were analyzed and compared with those provided for state workers, contract workers, and social insurances provided for soldiers by other NATO countries. The investigation was aimed to discover whether the social insurances available counteract negative aspects of military service, reduce turnover of soldiers, and increase motivation to join and stay in military service.

Empirical research of the programs of social adaptation of retired officers and privates, medical rehabilitation, and professional re-orientation as one of the social insurances for retired military, has been conducted. The program is aimed at insuring efficient functioning of the system of retired soldiers' social adaptation and complex measures of rehabilitation. The completed investigation serves as diagnosis of the program's efficiency, problem areas, and prospects of refinement as it is one of the latest social insurances provided for the military of Lithuania.

Key words: soldier, professional war service, social insurances, program of social adaptation of retired officers and privates, medical rehabilitation, and professional re-orientation.

PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ IŠLEIDIMO Į ATSARGĄ AMŽIUS

- **žemesnio negu viršilos (laivūno) laipsnio – 40 metų;**

eilinis	jūreivis
grandinis	grandinis
jaunesnysis seržantas	jaunesnysis seržantas
seržantas	seržantas
vyresnysis seržantas	vyresnysis seržantas
- **nuo viršilos (laivūno) iki vyresniojo puskarininkio imtinai - 50 metų;**

viršila	laivūnas
jaunesnysis puskarininkis	jaunesnysis puskarininkis
puskarininkis	puskarininkis
vyresnysis puskarininkis	vyresnysis puskarininkis
- **leitenantai - 35 metus;**
- **vyresnieji leitenantai - 40 metų;**
- **kapitonai (kapitonai leitenantai) - 43 metus;**
- **majorai (komandorai leitenantai) - 46 metus;**
- **pulkininkai leitenantai (komandorai) - 50 metų;**
- **pulkininkai (jūrų kapitonai) - 53 metus;**
- **generolai (admirolai) - 58 metus.**

brigados generolas	flotilės admirolas
generolas majoras	kontradmirolas
generolas leitenantas	viceadmirolas

Šaltinis: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas Nr. VIII-723 // Valstybės žinios. 1998, Nr. 49-1325 [45 straipsnis; ir 52 straipsnis, nes kai kurios į atsargą išeinančių karių kategorijos apima tam tikrą karinių laipsnių grupę].

PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ TARNYBINIŲ ATLYGINIMŲ DYDŽIAI

(baziniais dydžiais)

Karinis laipsnis	Koeficientas					
	tarnybos metai pagal laipsnį					
	1-ieji	2-ieji	3-ieji	4-ieji	5-ieji	6-ieji ir tolesni
Generolas leitenantas, viceadmirolas	19,4	19,7	19,7	19,7	19,7	19,7
Generolas majoras, kontradmirolas	17,6	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9
Brigados generolas, flotilės admirolas	15,8	16,1	16,1	16,1	16,1	16,1
Pulkininkas, jūrų kapitonas	13,7	14	14,3	14,3	14,3	14,3
Pulkininkas leitenantas, komandoras	11,5	11,8	12,1	12,4	12,7	12,7
Majoras, komandoras leitenantas	9,7	9,9	10,1	10,3	10,5	10,5
Kapitonas, kapitonas leitenantas	8,1	8,3	8,5	8,7	8,7	8,7
Vyresnysis leitenantas	7,2	7,4	7,6	7,6	7,6	7,6
Leitenantas	5,8	6	6	6	6	6
Vyresnysis puskarininkis	9,1	9,4	9,7	10	10,3	10,3
Puskarininkis	7,7	7,9	8,1	8,1	8,1	8,1
Jaunesnysis puskarininkis	6,8	7	7,2	7,2	7,2	7,2
Viršila, laivūnas	6,1	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3
Vyresnysis seržantas	5,4	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6
Seržantas	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9
Jaunesnysis seržantas	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
Grandinis	3,8	3,9	4	4,1	4,2	4,3
Eilinis, jūreivis	3,4	3,5	3,6	3,7	3,7	3,7

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 893 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimo Nr. 1353 „Dėl profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių ir aktyviojo rezervo karių tarnybos apmokėjimo sąlygų“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 99-3847.

**PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ PAREIGOS, SUSIJUSIOS SU DIDESNE
VADŲ ATSAKOMYBE, IR ŠIAS PAREIGAS ATITINKANČIŲ TARNYBINIO
ATLYGINIMO PRIEDŲ DYDŽIAI**

(baziniais dydžiais)

Profesinės karo tarnybos karių pareigos	Koeficientas
Kariuomenės vadas	3,5
Sausumos pajėgų vadas Karinių oro pajėgų vadas Karinių jūrų pajėgų vadas Gynybos štabo viršininkas Generalinis inspektorius	2,5
Nuolatinės parengties brigados vadas Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko vadas Krašto apsaugos savanorių pajėgų vadas Mokymo ir doktrinų valdybos vadas Logistikos valdybos vadas Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos viršininkas Specialiųjų operacijų junginio vadas Krašto apsaugos ministerijos departamento direktorius Gynybos štabo viršininko pavaduotojas	2
Reguliariųjų pajėgų batalionų vadai Krašto apsaugos savanorių pajėgų rinktinės vadas Karinių oro pajėgų aviacijos bazės vadas Oro erdvės stebėjimo ir kontrolės valdybos vadas Karo laivų flotilės vadas Generolo leitenanto Motiejaus Pečiulionio arsenalo vadas Karo medicinos tarnybos vadas Ypatingos paskirties tarnybos vadas Sandėlių tarnybos vadas Materialinių resursų departamento direktorius Divizijos generolo Stasio Raštikio puskarininkių mokyklos viršininkas Karo policijos vadas Finansų ir apskaitos departamento direktorius	1,5

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 893 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimo Nr. 1353 „Dėl profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių ir aktyviojo rezervo karių tarnybos apmokėjimo sąlygų“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 99-3847.

PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ PAREIGOS, SUSIJUSIOS SU YPATINGA SPECIFIKA, IR ŠIAS PAREIGAS ATITINKANČIŲ TARNYBINIO ATLYGINIMO PRIEDŲ DYDŽIAI

(baziniais dydžiais)

Profesinės karo tarnybos karių tiesiogiai vykdomos pareigos	Koeficientas
Skrydžiai orlaivio įgulos sudėtyje Pratybos ir kovinis budėjimas laivo įgulos sudėtyje* Nardymo ir kiti darbai po vandeniu Išminavimo ir sprogdinimo darbai Šuoliai su parašiotu Bazinis karinis rengimas mokomuosiuose batalionuose (instruktoriai)	1
Užduotys, kurioms atlikti reikia ypatingos psichologinės ir fizinės ištvermės: intervencija (šturmas) ir kovinis rengimas (rengimasis) jai specialioji žvalgyba ir kovinis rengimas (rengimasis) jai kitų užduočių vykdymas ypatingų (kontrteroristinių) ir (ar) specialiųjų operacijų metu ir kovinis rengimas (rengimasis) joms	2 1,5 1

*Priedas profesinės karo tarnybos kariams, atliekantiems tarnybą Karinių jūrų pajėgų karo laive, plaukiojančiame Lietuvos Respublikos teritorinėje jūroje ar išskirtinėje ekonominėje zonoje, taip pat kitų valstybių teritorinėje jūroje ar išskirtinėje ekonominėje zonoje arba atviroje jūroje, didinamas už kiekvieną plaukiojimo dieną (išskyrus dienas, kai įplaukiama į kitų valstybių uostus):

0,15 bazinio dydžio – kai išplaukiama ne trumpesniam kaip 1 kalendorinės dienos ir ne ilgesniam kaip 90 kalendorinių dienų laikotarpiui;

0,17 bazinio dydžio – kai išplaukiama ilgesniam kaip 90 kalendorinių dienų laikotarpiui.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1347 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 20 d. nutarimo Nr. 1353 „Dėl profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių ir aktyviojo rezervo karių tarnybos apmokėjimo sąlygų“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 144-5491.

**YPATINGŲ KARINIŲ SPECIALYBIŲ, KURIŲ SPECIALISTAMS GALI BŪTI
SUTEIKTOS KVALIFIKACINĖS KATEGORIJOS, SĄRAŠAS**

Eil. Nr.	Karinė specialybė
1.	Kovinės inžinerinės paramos karininkas
2.	Standartinių sprogmenų neutralizavimo karininkas
3.	Inžinerinės žvalgybos technikas
4.	Kovinės inžinerinės paramos technikas
5.	Standartinių sprogmenų neutralizavimo specialistas
6.	Improvizuotų sprogmenų neutralizavimo specialistas
7.	Naras standartinių sprogmenų neutralizavimo specialistas
8.	Naras povandeninių konstrukcijų technikas
9.	ABC apsaugos karininkas
10.	Mobilių ABC žvalgybos prietaisų technikas
11.	Nešiojamų ABC žvalgybos prietaisų technikas
12.	Technikos ABC užterštumo pašalinimo technikas
13.	Personalo ABC užterštumo pašalinimo technikas
14.	Vietovės ABC užterštumo pašalinimo technikas
15.	ABC užterštumo prognozavimo technikas
16.	Individualių ABC apsaugos priemonių įrangos technikas
17.	Kolektyvinių ABC apsaugos priemonių įrangos technikas
18.	ABC matavimo prietaisų įrangos technikas
19.	ABC švarinimo priemonių technikas
20.	ABC meteorologas
21.	ABC laborantas
22.	Atakos naikintuvo L-39 lakūnas
23.	Lengvojo transporto lėktuvo L-410 lakūnas
24.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-2 lakūnas
25.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-26 lakūnas
26.	Lengvojo transporto lėktuvo C-27 lakūnas
27.	Lėktuvo PZL – 104 „Wilga“ lakūnas
28.	Lėktuvo JAK – 18T lakūnas
29.	Lėktuvo JAK – 52 lakūnas
30.	Vidutiniojo sraigatarnio MI-8 lakūnas
31.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-26 navigatorius
32.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-26 eksploatavimo ore inžinierius
33.	Vidutiniojo sraigatarnio MI-8 eksploatavimo ore inžinierius
34.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-26 eksploatavimo ore technikas
35.	Vidutiniojo sraigatarnio MI-8 eksploatavimo ore technikas
36.	Vidutiniojo sraigatarnio MI-8 technikas-gelbėtojas
37.	Lengvojo transporto lėktuvo L-410 borto operatorius
38.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-2 borto operatorius
39.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-26 borto operatorius
40.	Lengvojo transporto lėktuvo C-27 borto operatorius
41.	Lengvojo transporto lėktuvo L-410 orlaivio palydovas
42.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-2 orlaivio palydovas
43.	Lengvojo transporto lėktuvo AN-26 orlaivio palydovas
44.	Lengvojo transporto lėktuvo C-27 orlaivio palydovas
45.	Vidutiniojo sraigatarnio MI-8 orlaivio palydovas

46.	Vidutiniojo sraigasparnio MI-17 orlaivio palydovas
47.	Naras išminuotojas
48.	Naras inžinierius
49.	Kovinis plaukikas
50.	Naras išminuotojas
51.	Naras technikas
52.	Kovinis plaukikas
53.	Karo gydytojas
54.	Parašiotų ir parašiotinės gelbėjimo įrangos technikas

Šaltinis: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. V-1605 „Dėl tarnybinio atlyginimo priedų už pareigas, susijusias su ypatinga specifika, mokėjimo bei ypatingų karinių specialybių, kurių specialistams gali būti suteikiamos kvalifikacinės kategorijos, sąrašo ir kvalifikacinių kategorijų tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo <[https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.145763/lastVersion/actualEditionfRFJgoAXvuAttachments/V-1605%20\(662%202008-07-11\).DOC.doc](https://dokvis/avilys/ofiles/ofiles/6253514FB71011DD802A001122334455/legal.act.import.145763/lastVersion/actualEditionfRFJgoAXvuAttachments/V-1605%20(662%202008-07-11).DOC.doc)> [žiūrėta 2008-07-15].

KARIAMS MOKAMŲ BUTPINIGIŲ DYDŽIAI

Karinių laipsnių kategorijos	Turintys šeimas	Viengungiai
Generolai	600	420
Vyresnieji karininkai	400	280
Jaunesnieji karininkai	300	210
Seržantai ir puskarininkiai	240	170
Eiliniai, grandiniai	180	130

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 8 d. nutarimas Nr.1410 „Dėl butpinigių dydžio nustatymo bei mokėjimo ir persikėlimo išlaidų apmokėjimo profesinės karo tarnybos kariams“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-30.

IŠLEISTŲ Į ATSARGĄ KARIŲ APKLAUSOS ANKETA

Šiuo metu Krašto apsaugos ministerija atlieka į atsargą išėjusių karių integracijos į civilį gyvenimą tyrimą. Mes norėtumėme išsiaiškinti ar Jums padėjo **Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo programa** lengviau prisitaikyti civiliam gyvenime ir susirasti darbą. Mums taip pat svarbu žinoti su kokiomis problemomis susidūrėte dalyvaudami šioje programoje

Tikslūs ir išsamūs Jūsų atsakymai į pateiktus anketos klausimus mums padės nustatyti įsidarbinimo civiliniame gyvenime problemas bei įvertinti Programos reikalingumą ir efektyvumą.

1. Dėl kokių priežasčių nusprendėte dalyvauti Programoje?

- Medicininės reabilitacijos paslaugų
- Dėl informacijos apie situaciją darbo rinkoje, noro pasikonsultuoti su specialistais
- Noro išsiaiškinti kokioje profesinėje srityje galėtumėte save realizuoti
- Dėl tobulinimosi, perkvalifikavimo kursų
- Noro įsidarbinti
- Kita

2. Ar Jums KAS darbuotojai pateikė visą reikiamą informaciją apie dalyvavimą Programoje (supažindino su Programos tikslais, eiga, joje dalyvaujančiomis institucijomis ir kt.)?

- Taip, buvau informuotas visais man rūpimais klausimais
- Informacijos pakako, tačiau liko neatsakytų klausimų
- Informacijos trūko, nelabai žinojau kaip ši Programa veikia
- Visiškai nebuvo supažindintas

3. Ar lankėtės Darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos organizuojamose konsultacijose?

Taip

Ne

Jei ne, kodėl nesilankėte?

Jei atsakėte neigiamai, pereikite prie 5 klausimo

4. Kaip vertinate Darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos teikiamas profesines konsultacijas?

- Vertinu teigiamai, jos padėjo man susiorientuoti darbo rinkos situacijoje
- Suteikė daugiau optimizmo, pasitikėjimo
- Nebuvo informatyvios, viską žinojau ir be jų
- Vertinu neigiamai, tai tik laiko švaistymas
- Kita

5. Ar kreipėtės į Darbo biržą (DB)?

Taip

Ne

Jei atsakėte neigiamai, kodėl nepasinaudojote paslaugomis?

Jei atsakėte neigiamai pereikite prie 12 klausimo.

6. Kokias paslaugas Jums pasiūlė DB?

- Siuntė į kursus
- Pasiūlė mano poreikius atitinkantį darbą
- Negalėjo nieko pasiūlyti
- Kita

7. Kokius DB organizuotus kursus ar persikvalifikavimo programas Jūs lankėte?

8. Ar DB siūlė Jums darbą?

Taip

Ne

Jei taip kokius ?

9. Ar DB siūlomas darbas atitiko Jūsų poreikius?

10. Ar DB siūlomas darbas atitiko Jūsų kompetenciją, kvalifikaciją, išsilavinimą?

a) DB siūlė aukštos kvalifikacijos darbus arba visiškai atitinkančius mano gebėjimus

b) DB siūlė vidutinio lygio darbus, atitinkančius mano kvalifikaciją

c) DB pasiūlyti labai tik iš dalies atitiko kvalifikaciją

d) Ne

11. Ar šiuo metu Jūs dirbate darbą pasiūlytą DB?

Taip

Ne

12. Ar šiuo metu dirbate?

Taip

Ne

13. Ar Jums išeinant į atsargą buvo pasiūlytos KAS civilinės pareigos?

Taip

Ne

14. Per kiek laiko išėję į atsargą pirmąkart susiradote darbą?

a) Iš karto

b) Po 6 mėnesių

c) Po 1 metų

d) Nepavyko rasti darbo

e) Kita

15. Kodėl šiuo metu nedirbate?

a) Nerandu tinkamo darbo

b) Nebenoriu dirbti

c) Neleidžia sveikata

d) Gaunu pensiją, todėl dirbti neverta

e) Kita

16. Kas Jums padėjo rasti darbą?

a) DRMKT pateikta informacija apie situaciją darbo rinkoje

b) DRMKT konsultacija dėl persikvalifikavimo

c) DB siūloma įsigyti nauja kvalifikacija: profesinis mokymas

d) Neformalus švietimas: kursai, seminarai, nuotolinis švietimas

e) DB pasiūlytas darbas

f) Ankstesnė darbo patirtis

g) Pažintys

h) Aukštasis išsilavinimas

i) Įgyta kariuomenėje specialybė

j) Palankios aplinkybės

k) Kita

17. Ar dabartinis darbas tenkina Jūsų poreikius?

- a) Visiškai atitinka mano poreikius
- b) Iš dalies atitinka mano poreikius
- c) Neatitinka mano poreikių
- d) Visiškai neatitinka mano poreikių
- e) Neturiu darbo

18. Kaip manote, kiek Programos suteiktos priemonės prisiėjo prie Jūsų įsidarbinimo?

- a) Labai prisidėjo
- b) Šiek tiek prisidėjo
- c) Neprisidėjo

19. Kaip manote kokia Programos grandis yra stipriausia?

- a) KAS darbuotojai, suteikiantys reikiamos informacijos apie Programą
- b) Darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba
- c) Darbo birža
- d) Visos grandys stiprios
- e) Kita

20. Kaip manote kokia Programos grandis yra silpniausia?

- a) KAS darbuotojai, nesuteikiantys reikiamos informacijos apie Programą
- b) Darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba
- c) Darbo birža
- d) Visos grandys silpnos
- e) Kita

21. Ar, Jūsų nuomone, reikalinga speciali KAS darbuotojų perėjimo į civilinį gyvenimą programa?

Taip

Ne

Nežinau

Jei reikalinga, tai kokios dar (be Programoje minėtų priemonių) pagalbos Jūs pageidautumėte:

22. Kokios, Jūsų nuomone, priemonės būtų naudingiausios kariui rengiantis išeiti į atsargą?

- a) Informacija apie situaciją darbo rinkoje
- b) Konsultacijos dėl persikvalifikavimo
- c) Konsultacija dėl profesinio orientavimo (testai)
- d) Profesinis mokymas (siekis įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją)
- e) Neformalus mokymas (kursai, seminarai, paskaitos ir pan.)
- f) Medicininė rehabilitacija
- g) Karininkų klubai
- h) Kita

23. Prieš kiek laiko, Jūsų nuomone, reikėtų pradėti taikyti Programą KAS darbuotojams?

- a) Prieš 2 metus
- b) Prieš 1 metus
- c) Prieš 6 mėnesius
- d) Prieš 3 mėnesius
- e) Prieš 1 mėnesį

Ačiū už atsakymus ir nuoširdžiai dėkojame už dalyvavimą apklausoje